

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA ZADARSKE ŽUPANIJE

2012.-
2014.

Naručitelj:
Zadarska županija

Izrađivač: ZADRA d.o.o.

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA

Naručitelj: Zadarska županija
Izrađivač: ZADRA d.o.o.
Partner: UNDP Hrvatska (Program Life)

Autori:
Zadarska županija
Upravni odjel za poljoprivredu
Daniel Segarić, dipl.ing.

Agronomski fakultet sveučilišta u Zagrebu
Prof.dr.sc. Damir Kovačić

Razvojna agencija Zadarske županije, ZADRA d.o.o.
Šime Erlić, dipl.oec.
Sanja Peričić, dipl.oec.
Tihana Jurišić, mag.ing.hortikulture
Marija Brkljača, dipl.oec.
Katarina Colić, dipl.oec.
Josip Matassi, dipl.oec.
Marica Babić, dipl.ing.

Suradnici:
Hrvatska poljoprivredna komora
Dr.sc. Lav Bavčević
Gordana Dragun, dipl.ing.agr.

Hrvatska poljoprivredna agencija
Dolores Barač, dipl.ing.agr.

**Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima
prirode na području Zadarske županije**
mr. sc., Morana Bačić

ZADARSKA ŽUPANIJA
Adresa: Božidara Petranovića 8,
23000 Zadar
Tel.: 023/350-350
Web: www.zadarska-zupanija.hr

ZADRA
RAZVOJNA AGENCIJA
ZADARSKE ŽUPANIJE

RAZVOJNA AGENCIJA
ZADARSKE ŽUPANIJE –
ZADRA d.o.o.
Adresa: Grgura Budislavića 99,
23000 Zadar
Tel: 023/492-881
Web: www.zadra.hr

Croatia

UNDP Hrvatska
Program: Lokalni razvoj
Područni ured Zadar
Tel: 023/254-003
Web: www.undp.hr

SADRŽAJ

I. Uvod	2
II. Pristup izradi programa	3
III. Politika ruralnog razvoja EU 2007.-2013	4
IV. Ruralni prostor Zadarske županije	8
4.1. Ruralno područje Zadarske županije (teritorijalno određenje)	8
4.2. LEADER pristup u ruralnom razvoju i LAG-ovi Zadarske županije	17
4.2.1. LEADER pristup ruralnom razvoju	17
4.2.2. LAG-ovi RH i Zadarske županije	20
4.3. Stanovništvo	25
4.4. Gospodarstvo ruralnih područja Zadarske županije	28
4.4.1 Osnovni gospodarski pokazatelji	28
4.4.2. Poduzetništvo	32
4.5. Financiranje ruralnog razvoja Zadarske županije	36
4.6. Infrastruktura u ruralnim područjima	41
4.6.1. Komunalna infrastruktura	41
4.6.2. Društvena infrastruktura	48
4.7. Ruralna područja pod minama	49
4.8 Ekosustavi, krajobrazna i biološka raznolikost	52
4.8.1. Zaštićeni dijelovi prirode u Zadarskoj županiji	53
4.8.2. NEM (Nacionalna ekološka mreža) i NATURA 2000	55
4.8.3. Poljoprivredna bioraznolikost Dalmacije i Zadarske županije	56
4.9. Kulturno – povijesna baština	61
4.10. Udruge Zadarske županije	63
4.11. Stanje poljoprivrednog zemljišta u Zadarskoj županiji	65
V. Stanje najvažnijih sektora ruralnog razvoja	70
5.1. Poljoprivredni sektor	70
5.1.1. Biljna proizvodnja	71
5.1.2. Povrčarstvo	72
5.1.3. Voćarstvo	73
5.1.4. Vinarstvo i vinogradarstvo	75
5.1.5. Maslinarstvo	77
5.2. Stočarstvo	79
5.3. Ekološka poljoprivreda	80
5.4. Ruralni turizam	83
5.5. Šumarstvo	90
5.6. Lovstvo	92
5.7. Ribarstvo i akvakultura	93
VI. SWOT analiza ruralnog područja Zadarske županije	101
6.1. SWOT analiza ruralnog prostora Zadarske županije	102
6.2. SWOT analiza najvažnijih sektora ruralnog razvoja Zadarske županije	105
VII. Strateški program ruralnog razvoja Zadarske županije	109
7.1. Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere ruralnog razvoja	109
7.1.1. VIZIJA	109
7.1.2. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RURALNOG RAZVOJA	109
7.2. Opis mjera	117
7.3. Posebno važni prioriteti za pripremu ruralnih područja u razdoblju do ulaska u EU	136
7.4. Usklađenost programa ruralnog razvoja sa dokumentima više razine	139
7.5. Analiza baze ruralnih projekata	142
7.6. Financijski okvir	144
7.7. Provedba i praćenje programa ruralnog razvoja	147
VIII. Zaključak	149
Dodatak 1: Popis članova Radne skupine i Partnerskog odbora za izradu Programa ruralnog razvoja Zadarske županije	150

I.

Uvod

Izražene razlike u stupnju razvijenosti između sela i grada dovele su do značajnog zaostajanja ruralnih područja u odnosu na urbana područja RH. Ruralna područja bilježe niže stope zaposlenosti i ekonomskog rasta što za posljedicu ima kontinuiranu depopulaciju ruralnog područja. U takvim uvjetima najveća odgovornost u provedbi ruralnog razvoja leži na nacionalnoj politici, međutim znatan doprinos može se postići lokalnim politikama vezanima uz ruralni i regionalni razvoj koje kroz primijenjenu decentralizaciju sve više dolaze do izražaja. Prenošenje odgovornosti na regionalnu i lokalnu razinu praksa je zemalja članica EU koju teži primjeniti i RH u svojim razvojnim politikama.

Upravo zbog toga neophodno je izgraditi sustav koji će osposobiti kapacitete i lokalnu ekonomiju kako bi što bolje iskoristili prilike koje se pružaju procesom integracije u EU. To znači da se Zadarska županija zajedno s lokalnim institucijama i JLS-e, u ovom kratkom razdoblju do ulaska u EU, treba što bolje prilagoditi politikama EU koje su vezane za ruralni razvoj. Prije svega koristeći sve mogućnosti koje različiti fondovi nude, ali i primjenom standarda EU-a kojima će se unaprijediti vlastiti kapaciteti u ruralnom razvoju.

Gledajući šire stanje, Zadarska županija zaostaje za mnogim regijama EU-a pa je stoga potrebno definirati politike kojima će se unaprijediti ruralni prostor, infrastruktura, organizacije civilnog društva, tržište ruralnih proizvoda te ostali važni aspekti ruralnog razvoja. U tom smjeru Županija, općine i ostale institucije moraju zajednički i koordinirano djelovati u poticanju ruralnog razvoja.

S ruralnim područjima koja od 2007. godine obuhvaćaju više od 90% ukupnog teritorija 27 zemalja članica EU i 56% stanovnika, jačanje politike ruralnog razvoja dobiva na važnosti i uvrštava se među razvojne prioritete EU-a. U tom kontekstu, donošenje Programa ruralnog razvoja na lokalnoj/regionalnoj razini važan je događaj u ovom procesu, koji je istican i od strane Europske unije kao prioritet.

Kako bi odgovorili na spomenute izazove, Zadarska županija i Program UN-a za razvoj (UNDP) odlučili su pristupiti pripremi Programa ruralnog razvoja Zadarske županije, a u cilju strateške pripreme Županije za izazove koji slijede do ulaska Hrvatske u Europsku uniju te je u skladu s tim i potpisan sporazum o suradnji pod nazivom „Priprema Programa ruralnog razvoja Zadarske županije”. Za provedbenog partnera odabrana je Razvojna agencija Zadarske županije (ZADRA).

Program ruralnog razvoja Zadarske županije je strateško plansko programski dokument te sredstvo za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem poljoprivrede, ribarstva i ruralnih područja Zadarske županije. To je inače uobičajen instrument koji se koristi u Europskoj uniji kako bi unaprijedio regionalni, odnosno županijski razvoj. Program je jedan od razvojnih dokumenata Zadarske županije koji treba odrediti što se sve u narednom razdoblju do ulaska u EU treba učiniti kako bi budući život u ruralnim područjima Zadarske županije bio bolji i lakši.

Polazeći od navedenog, jedna od osnovnih zadaća ovog programa bila je odrediti razvoj ruralnog područja Zadarske županije vrednovanjem i prepoznavanjem proizvoda i usluga. S druge strane zbog kratkog vremena do ulaska RH u EU ovaj program treba poslužiti kao priprema politike ruralnog razvoja županije, općina i ostalih institucija važnih za ruralni razvoj, na zajedničku ruralnu politiku EU-a. Program ruralnog razvoja Zadarske županije prvi je dokument nakon Regionalnog operativnog programa (ROP-a) i Županijske razvojne strategije (ŽRS-a), koji su se samo djelomično doticali politike ruralnog razvoja, s kojim Zadarska županija definira zajedničku politiku ruralnog razvoja te će kao takav biti temelj za izradu sveobuhvatne strategije ruralnog razvoja u sljedećem programskom ciklusu, nakon 2013. godine i ulaska RH u EU. Program je u skladu sa Županijskom razvojnom strategijom koju je Županijska skupština usvojila u veljači 2011. godine kao i sa Strategijom ruralnog razvoja RH.

II.

Pristup izradi programa

Program ruralnog razvoja Zadarske županije – značenje

Program je planski dokument politike lokalnog razvoja kojim se određuju strateški ciljevi i prioriteti održivog društveno-gospodarskog razvoja ruralnih područja Zadarske županije. Programsko razdoblje je kraće od klasičnih strategija što ga čini konkretnijim i lakše primjenjivim u provedbi. Cilj Programa je da za naredni programski ciklus do kraja 2013. godine predloži realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere koji će doprinijeti zajedničkoj i koordiniranoj provedbi razvojne ruralne politike do ulaska RH u EU.

Strateški ciljevi i prioriteti Programa usklađuju se s onima utvrđenim u Županijskoj razvojnoj strategiji i drugim planskim dokumentima više razine.

Osnovne faze izrade Programa

Izrada Programa ruralnog razvoja Zadarske županije podijeljena je u tri osnovne faze:

1. FAZA sastoji se od identificiranja radne skupine sačinjenih od djelatnika ZADRA-e i predstavnika raznih organizacija bitnih za ruralni razvoj. Paralelno se prikupljaju sve potrebne informacije i podaci potrebni za izradu analize stanja, što uključuje:

SEKUNDARNA ISTRAŽIVANJA	PRIMARNA ISTRAŽIVANJA
Pregled svih dostupnih dokumenata bitnih za izradu Programa, statističkih baza, analiza zakonskog i institucionalnog okvira idr.	Analiza postojeće prakse i stanja na terenu putem intervjua, upitnika, isl.

2. FAZA se sastoji od radnih sastanaka na kojima se izlažu problemi i vodi se rasprava sa svrhom utvrđivanja ciljeva i mjera.

3. FAZA je sama izrada strategije.

Organizacija tijela za izradu Programa

Cjelokupni proces izrade Programa temelji se na partnerskom pristupu i participativnoj metodologiji kojoj je svrha postići konsenzus predstavnika svih ciljnih skupina (javni, privatni i civilni sektor) u definiranju razvojne politike. Temeljem toga formiraju se sljedeća tijela za izradu strategije:

Partnerski odbor za ruralni razvoj je najviše organizacijsko tijelo za izradu i provedbu Programa te je odgovorno za konačno prihvaćanje Programa. Partnerstvo je sačinjeno od predstavnika županije (razni upravni odjeli), ZADRA-e, UNDP-a, Zavoda za prostorno uređenje, HPK, LAG-ova, HGK i Sveučilišta.

Partnerski odbor sudjeluje u svim fazama izrade i provedbe Programa ruralnog razvoja od analize stanja i SWOT analize, preko definiranja razvojnih problema županije, utvrđivanja vizije i ciljeva, prioriteta i mjera, do odabira razvojnih projekata i praćenja provedbe Programa ruralnog razvoja

Nadzorno povjerenstvo za izradu Programa

Povjerenstvo je osnovano sa svrhom usuglašavanja koncepta i praćenje napretka izrade Programa. Sastavljeno je od inicijatora izrade Programa: predstavnika županije, UNDP-a i ZADRA-e

Nadzorno povjerenstvo za izradu Programa Povjerenstvo je osnovano sa svrhom usuglašavanja koncepta i praćenje napretka izrade Programa. Sastavljeno je od inicijatora izrade Programa: predstavnika županije, UNDP-a i ZADRA-e

Radni tim je operativno tijelo koje će svakodnevno raditi na izradi Programa. To uključuje planiranje i koordiniranje aktivnosti izrade, organizaciju sastanaka i radnih skupina, dnevnu komunikaciju s predstavnicima različitih tijela za izradu Programa, i samu izradu, tj. sklapanje dijelova Programa. Radni tim se sastoji od predstavnika ZADRA-e i Upravnog odjela za poljoprivredu Zadarske županije te vanjskog stručnjaka.

Radne skupine uključuju sve relevantne dionike ruralnog razvoja. Formirane su tako da uključuju predstavnike javnog, privatnog i civilnog sektora. One su „glas“ onih koji su izravno povezani s ruralnim područjem Zadarske županije, stoga je njihovo mišljenje od iznimne važnosti. Radne skupine su sudjelovale izravno svojim prijedlozima i kritikama u svim fazama izrade Programa. Njihovo mišljenje posebno je pomoglo kod izrade analize stanja i SWOT analize te kod prihvaćanja ciljeva, prioriteta i mjera. Radne skupine su djelovale preko organiziranih radi-

onica. Za izradu Programa formirane su 3 radne skupine, i to prema postojećim LAG-ovima kako bi se pokrilo područje cijele županije. To su:

- **Radna skupina za područje LAG Bura**
- **Radna skupina za područje LAG Laura**
- **Radna skupina za područje LAG otoci** uz sve ostale sudionike koji nisu dio ove podjele, a bitni su za ruralni razvoj

Provedbeno tijelo oformljeno za vrijeme izrade Programa je tijelo odhovorno za koordinaciju provedbe strategije, monitoring i izvještavanje, po načelima integriranog upravljanja razvojem. Sastoji se od predstavnika ZZ i ZADRA-e.

Kroz izravno sudjelovanje svakog pojedinog sudionika, prikupljene su informacije o dosadašnjem radu i programima odgovarajućih ustanova i službi, kao i mišljenja sudionika a u svezi ograničenjima i mogućim prigodama za razvitak. Najveći dio sudionika dostavio je i projekte ruralnog razvoja na za to napravljenim upitnicima (**baza ruralnih projekata**). Projekti su pomogli u definiranju mjera, te su dali Programu realan okvir koji odgovara sadašnjem stanju sa terenu. Ujedno takvi projekti će biti predmetom potpore u okviru programa ruralnog razvoja.

Metodologija izrade

Izrada Programa temeljila se na sljedećim pristupima:

- **Partnerski pristup**

Kroz navedena tijela i organizacijsku strukturu za izradu Programa razni dionici ruralnog razvoja – predstavnici javnog, privatnog i civilnog sektora, imali su priliku sudjelovati, davati prijedloge i komentirati procese izrade Programa.

konsenzus – poticanjem napretka u postizanju sporazuma kroz pregovarački konsenzus;

jednakost – niti jednom članu nije omogućen dominantan utjecaj u radu partnerstva;

transparentnost – svi dionici potpuno su informirani i upoznati s aktivnostima koje partnerstvo poduzima u svom radu.

Partnerstvo se rukovalo sljedećim pristupima:

- **Istraživački i analitički pristup**

Definiranjem vrste podataka, izvora i načina njihovog prikupljanja osigurava se kvaliteta statističke i analitičke osnove za izradu Programa. Temeljem kvalitetno prikupljenih i obrađenih ulaznih podataka definira se ocijene stanja ruralnog razvoja koja mora dati zaključke stanja razvoja (SWOT), što je osnova za daljnje utvrđivanje vizije, strateških ciljeva, prioriteta i mjera njezinog budućeg razvoja.

- **Strateški pristup**

uključuje promišljanje, oblikovanje i vrednovanje željenog smjera ruralnog razvoja. To uključuje viziju razvoja, strateške ciljeve, prioritete razvoja i mjere odnosno projekte kojim će se doprinijeti ostvarivanju programa ruralnog razvoja i postavljene vizije.

- **Pristup praćenja i vrednovanja**

Praćenje ostvarivanja definiranog programa omogućuje kontinuirano unaprjeđivanje i vrednovanje postignutog. Zbog toga je određeno provedbeno tijelo koje će koordinirati provedbom Programa ali i vrednovati ono što je postignuto prema zadanim indikatorima za ciljeve, prioritete i mjere.

Slika 1.: Organizacijska struktura za izradu Programa

III.

Politika ruralnog razvoja EU 2007.-2013.

S više od 56% stanovništva u ruralnim područjima koja pokrivaju 91% teritorija 27 zemalja članica Europske Unije (EU), ruralni razvoj je važno političko pitanje. Poljoprivreda i šumarstvo ostaju ključni čimbenici u pitanjima iskoristivosti zemljišta i upravljanja prirodnim resursima u ruralnim područjima EU, te predstavljaju platformu gospodarske različitosti u ruralnim zajednicama. Jačanje politike ruralnog razvoja EU je, dakle, opći prioritet EU.

Zašto imati politiku ruralnog razvoja?

Europska Unija ima aktivnu politiku ruralnog razvoja koja pomaže ostvarivanju vrijednih ciljeva usmjerenih na naša ruralna područja i ljude koji tamo žive i rade. Ruralna područja Europske Unije vitalni su dio njezinog fizičkog *make-up-a* i identiteta. Prema standardnoj definiciji, više od 91% teritorija EU su "ruralna područja", što čini dom više od 56% stanovnika EU. Nadalje, fantastičan niz zapanjujućih i prekrasnih krajovalika u EU su obilježja koja joj oblikuju karakter od planina do stepe, od velikih šuma do ravnih dolina.

Mnoga ruralna područja EU susreću se sa značajnim izazovima. Velik broj tvrtki u sektoru poljoprivrede i šumarstva još uvijek trebaju izgraditi svoju konkurentnost. Općenitije gledano prosječan prihod po stanovniku je manji u ruralnim područjima nego u gradovima, dok su osnovne vještine ograničenije, a sektor usluga manje razvijen. Također, briga za ruralne sredine često sa sobom nosi i financijski trošak.

S druge strane Europska ruralna područja imaju mnogo za ponuditi. Daju osnovne sirovine, a njihova vrijednost u obliku ljepote, odmora i rekreacije, kada im se posveti pozornost, je očita. Ruralni prostor djeluju poput pluća pa su zbog toga pravo bojno polje za borbu protiv klimatskih promjena. Također, mnoge ljude privlači ideja o životu i / ili radu u tim područjima, pod uvjetom da imaju osiguran pristup odgovarajućim uslugama i infrastrukturi.

To znači da su Lisabonska strategija rasta i radnih mjesta EU, te Göteborgska Strategija održivog razvoja jednako relevantne za ruralna područja kao i za mjesta i gradove. Politika ruralnog razvoja u EU odnosi se na ispunjavanje izazova s kojima se susreću naša ruralna područja te na ostvarenje njihovog punog potencijala.

Zašto imati zajedničku politiku ruralnog razvoja?

Teoretski, pojedine države članice EU **mog**u odlučivati i upravljati **potpuno neovisnim politikama ruralnog razvoja**. Međutim, ovaj pristup bi bio loš u praksi. Nisu sve zemlje u EU u mogućnosti priuštiti si politike koje su im potrebne. Štoviše, mnoga pitanja kojima se bavi Politika ruralnog razvoja ne dijele se uredno po nacionalnim ili regionalnim granicama, već utječu na ljude u širem kontekstu (npr. zagađenje vrlo lako prelazi granice; općenito, održivost okoliša je postala europskom i međunarodnom brigom). Također, politika ruralnog razvoja povezana je sa nizom drugih politika na razini EU.

Dakle, EU ima zajedničku politiku ruralnog razvoja, koja ipak stavlja značajnu kontrolu u ruke pojedinih država članica i regija. Politika se financira dijelom iz središnjeg proračuna EU, a dijelom iz nacionalnih ili regionalnih proračuna pojedinih država članica.

Struktura politike ruralnog razvoja

Osnovni propisi koji reguliraju Politiku ruralnog razvoja za razdoblje od 2007. do 2013., kao i političke mjere na raspolaganju državama članicama i regijama, utvrđeni su Uredbom Vijeća (EK) br. 1698/2005.

Temeljem ove Uredbe, Politika ruralnog razvoja za razdoblje od 2007. do 2013. usmjerena je na tri teme (poznate kao "tematske osi"). To su:

- poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva;
- poboljšanje okoliša i prirode;
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i poticanje diversifikacije ruralnog gospodarstva.

Kako bi se osigurao uravnotežen pristup politici, države članice i regije su dužne rasporediti svoje financiranje ruralnog razvoja na sve tri navedene tematske osi.

Daljnji je uvjet da se dijelom financiranja mora poduprijeti projekte na temelju iskustva sa LEADER inicijativom Zajednice. "LEADER pristup" za ruralni razvoj uključuje vrlo individualne projekte planirane i provedene od strane lokalnih partnerstava za rješavanje specifičnih lokalnih problema.

Kao i prije 2007. godine, svaka država članica (ili regija, u slučajevima u kojima su ovlasti prenesene na regionalnu razinu) mora izložiti program ruralnog razvoja, koji određuje na što će se sredstva utrošiti i na koje mjere u razdoblju od 2007. do 2013.

Nova značajka za razdoblje 2007. do 2013. je veći naglasak na koherentnoj strategiji za ruralni razvoj diljem EU što se postiže korištenjem **Nacionalnih strateških planova** koji moraju biti temeljeni na Strateškim smjernicama Europske Unije.

Ovaj pristup bi trebao pomoći da se:

- identificiraju područja u kojima korištenje potpore za ruralni razvoj EU daje najveću vrijednost na razini EU;
- ostvari veza s glavnim prioritetima EU (npr. onima u Lisabonskoj i Göteborgskoj Agendi);
- osigura dosljednost s drugim politikama EU, osobito onih za ekonomsku koheziju i okoliš;
- pruži potpora provedbi nove tržišno-orijentirane poljoprivredne politike i nužnom restrukturiranju u starim i novim državama članicama.

IV.

Ruralni prostor Zadarske županije

4.1. Ruralno područje Zadarske županije (teritorijalno određenje)

4.1.1. Definicija ruralnog područja

Kao najčešći međunarodno priznat i korišten kriterij za razlikovanje ruralnih i urbanih područja u provedbi politike ruralnog razvoja koristi se

definicija OECD-a koja se temelji na gustoći naseljenosti stanovništva. Metodologija OECD-a temelji se na dva pristupa:

Prvo lokalna razina (LAU 1/2 – općine, gradovi u RH) gdje se područja klasificiraju kao ruralna ili urbana temeljem praga od 150 stanovnika na km².

Zatim, na regionalnoj razini (NUTS 3 – županije u Republici Hrvatskoj), OECD definira tri skupine područja, ovisno o udjelu stanovništva u regiji koje živi u ruralnim lokalnim područjima:

pretežito ruralne regije (više od 50 % stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima),

značajno ruralne regije (15 – 50 % stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima) i

pretežito urbane regije (manje od 15 % stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima).

OECD metodologija je jedina međunarodno priznata definicija ruralnog područja. Ipak, rezultati ove metodologije ponekad nedovoljno precizno reflektiraju karakteristike ruralnog područja, posebno u regijama sa većom gustoćom naseljenosti. Tako je ponekad ovu metodologiju potrebno prilagoditi ili zamijeniti sa nekim drugim pristupom.

4.1.2. Stanje ruralnog prostora i prostorno razvojne cijeline Zadarske županije

Prema OECD klasifikaciji ruralnih područja (prema razini općine), od ukupno 229 naselja u Zadarskoj županiji, njih 210 je ruralno područje, što je 92 % od ukupnog broja naselja. Visoki udio ruralnog naspram urbanog prepoznatljiv je i u raspodjeli teritorija. Tako **od ukupno 3.643,33 km² Zadarske županije čak 92,8 % je ruralno područje.** Ostatak teritorija županije (7,2%) je urbano područje.

Raspodjela stanovništva pokazuje nešto drugačiju strukturu u korist urbanih područja. Tako je **48% stanovništva županije smješteno u ruralnim područjima.** Ostatak od 52%

stanovništvo je iz urbanih dijelova županije što je još jedan dokaz velike raspršenosti stanovništva ruralnih područja (obzirom na teritorij koji pokriva ruralno područje).

Bitno drugačija situacija nije ni u zemljama EU. Tako preko 56% stanovništva iz 27 zemalja članica EU živi u ruralnim područjima, što pokriva 91 % teritorija. Ovo su podaci koji upućuju na iznimnu važnost politike ruralnog razvoja za EU.

Tablica 1.: Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju u Zadarskoj županiji

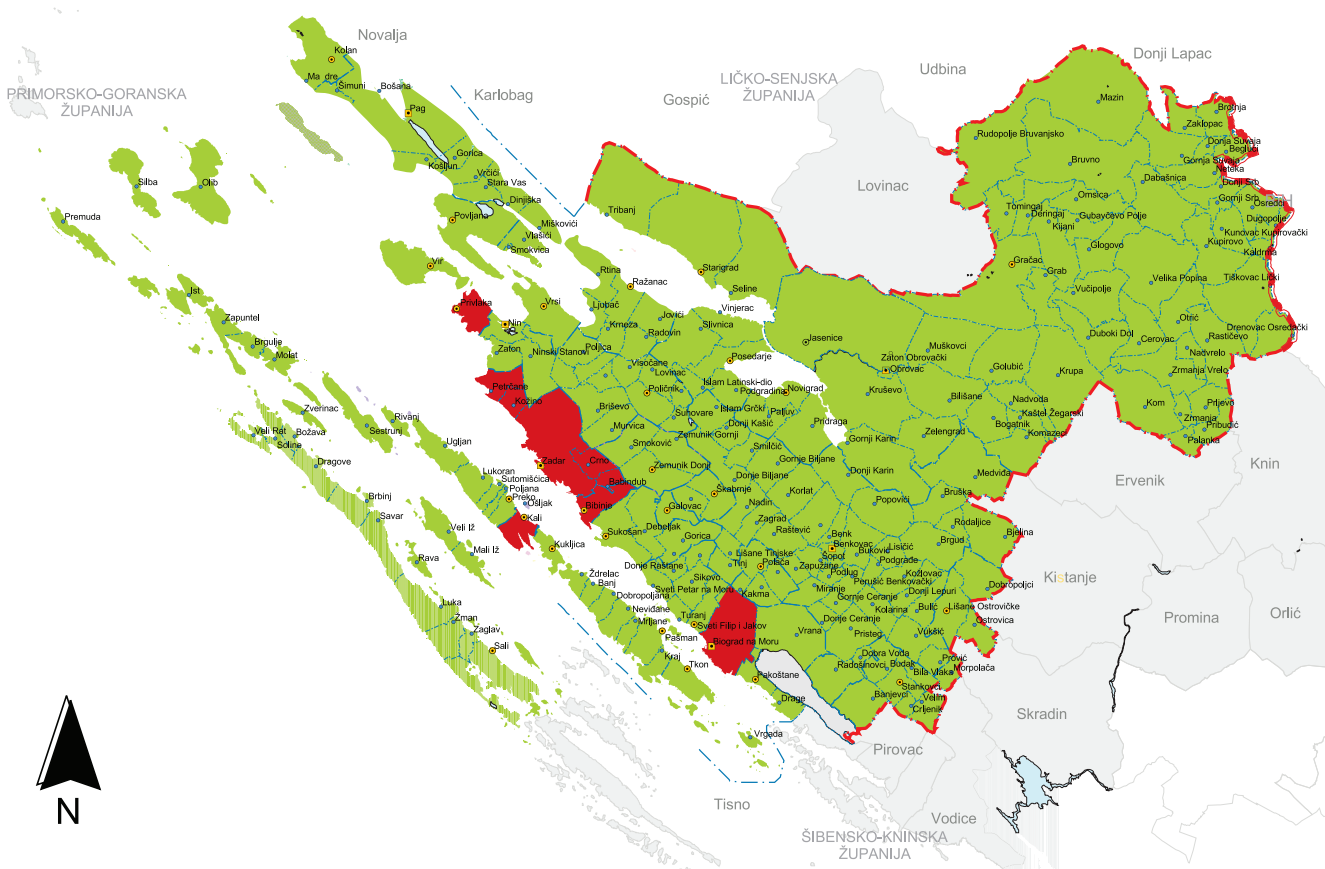
Klasifikacija	OECD kriterij					
	km2	%	Broj naselja	%	Broj stanovnika	%
Ruralna područja*	3.380,92	92,8	210	92%	81.885	48%
Urbana područja	262,41	7,2	19	8%	88.513	52%
Ukupno	3.643,33	100	229	100	170.398	100

Izvor: DZS, 2010 i prostorni planovi općina. *Uključuju pretežito ruralna i značajno ruralna područja (izračun ZADRA prema podacima prostornih planova i DZS, 2011)

Prema kriteriju OECD-a na regionalnoj razini, Zadarska županija spada u **ZNAČAJNO RURALNE REGIJE** s 15-50% stanovništva koje živi u lokalnim ruralnim područjima. Od ukupnog broja stanovnika županije 48% stanovništva živi u ruralnim područjima. **To nije bio slučaj prema posljednjem popisu stanovništva kada je Zadarska županija spadala u pretežito ruralne regije (više od 50% stanovništva u ruralnim područjima).**

Korištenjem statističkih podataka (Popis 2011.) o područjima i stanovništvu (slijedom toga i o gustoći stanovništva) na razini *naselja* (229), najniža administrativna razina na kojoj su definirana *ruralna područja su nivo naselja/općina/gradova* (6 gradova/28 općina). Sve općine i gradovi su bili na osnovu gustoće stanovništva sakupljeni u dvije kategorije, tj. *urbane zajednice* (gustoća stanovništva > 150 osoba/km²) i *ruralne zajednice* (gustoća stanovništva < 150 osoba/km²) što je prikazano na slici.

Slika 2.: Prikaz ruralnih i urbanih općina prema OECD klasifikaciji*

Izvor: ZADRA

*Urbane općine prema kriteriju broja stanovnika po km2 označene su crvenom bojom

4.1.3. Prostorno-razvojne cijeline Zadarske županije

Utvdili smo kako je Zadarska županija značajno ruralna županija i da je većina područja županije upravo ruralni prostor. Kako bi što bolje razumjeli prostornu raznolikost županije, koja je temelj za definiranje buduće ruralne strategije, potrebno je sagledati županiju u nekoliko prostorno-razvojnih cjelina

Prostornim planom Zadarske županije definirano je nekoliko razvojnih područja županije koja po određenim geomorfološkim i razvojnim karakteristikama imaju zajednička obilježja. Glavni prostorno razvojni pravci Zadarske županije su slijedeći:

1. ZADARSKA URBANA REGIJA,
2. ZADARSKO-BIOGRADSKI OTOCI,
3. OTOK PAG (DIO),
4. RAVNOKOTARSKI ZAOTALNI PROSTOR,
5. PROSTOR PODVELEBITSKOG KANALA,
6. BUKOVICA I
7. LIČKO-POUNSKI PROSTOR.

1. Zadarska urbana regija

Ovaj potez, dužine veće od 70 km, danas je urbano najjače eksploatiran prostor, a u nastupajućem vremenu taj će interes još porasti. Ishodišna točka čitavog ovog prostora Zadar, sa svojim svekolikim potencijalom, morat će ostvariti proces decentralizacije funkcija u interesu vlastitog umjerenijeg razvitka, **što znači potrebu jačanja drugih centara**: Biograda na Moru, Nina i Paga, ali i centara unutar prostora županije. Jedino je tako moguće ostvariti uravnotežen razvitak čitavog prostora.

Tablica 2.: Površina i broj stanovnika prostora zadarske urbane regije

Općina/Grad	PROSTOR ZADARSKE URBANE REGIJE	
Zadar		
Vir		
Privlaka		
Nin		
Poličnik (dio) ¹		
Zemunik Donji		
Bibinje		
Sukošan		
Galovac		
Sv. Filip i Jakov		
Biograd na Moru		
Pakoštane		
Površina u km ²	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
526,63	106.448	110.739 (+)

¹ Dračevac Ninski, Briševo, Murvica

2. Ravnokotarski zaobalni prostor s dijelom Bukovice koji se proteže od Ljubačkog zaljeva na sjeveru do granice Županije na jugu, predstavlja pretežno poljoprivredni resurs Županije. Taj prostor već i danas ima značajnu poljoprivrednu proizvodnju, posebice u voćarstvu i vrtlarstvu, u sklopu postojećih, vrlo razvijenih poljoprivrednih dobara. **Prirodni centar ove prostorne cjeline je Benkovac** koji ima sve realne preduvjete da se gospodarski osnaži i razvije u izrazitije središte.

Tablica 3.: Površina i broj stanovnika ravnokotarskog zaobalnog prostora

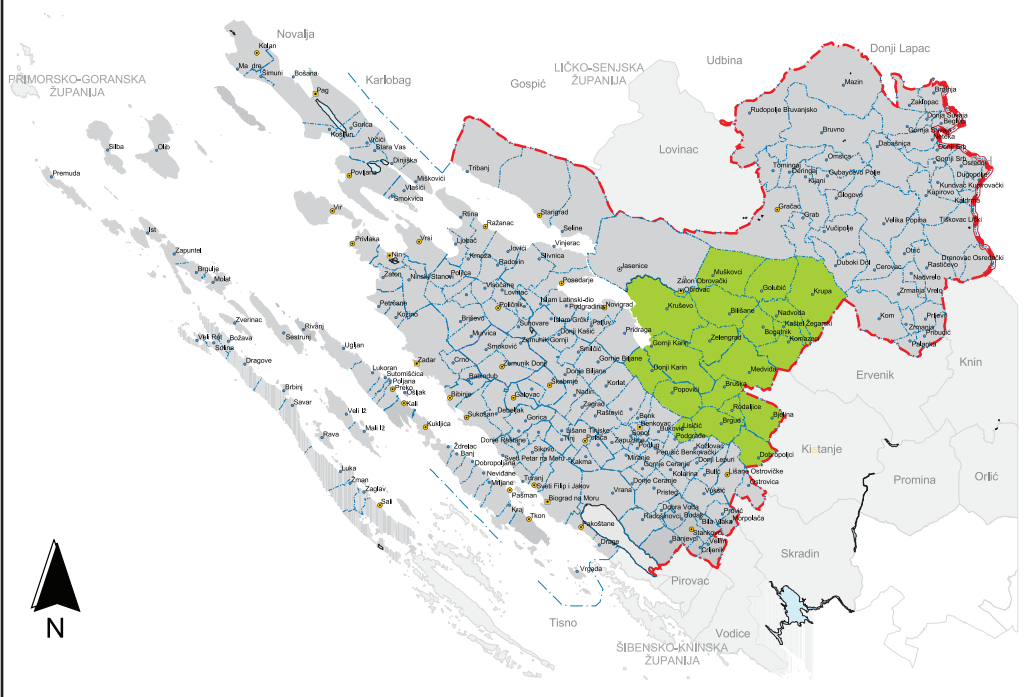
Općina/Grad	RAVNOKOTARSKI ZAOTALNI PROSTOR	
Benkovac (dio) ¹ Lišane Ostrovičke (dio) ² Stankovci Polača Škabrnja Poličnik (dio) ³		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
568,35	17.868	18.385 (+)

¹ bez naselja: Bjelina, Brgud, Lisičići, Popovići, Karin, Bruška, Medviđa

² bez naselja: Dobropoljci.

³ Islam Latinski, Lovinac, Poličnik, Suhovare, Visočane.

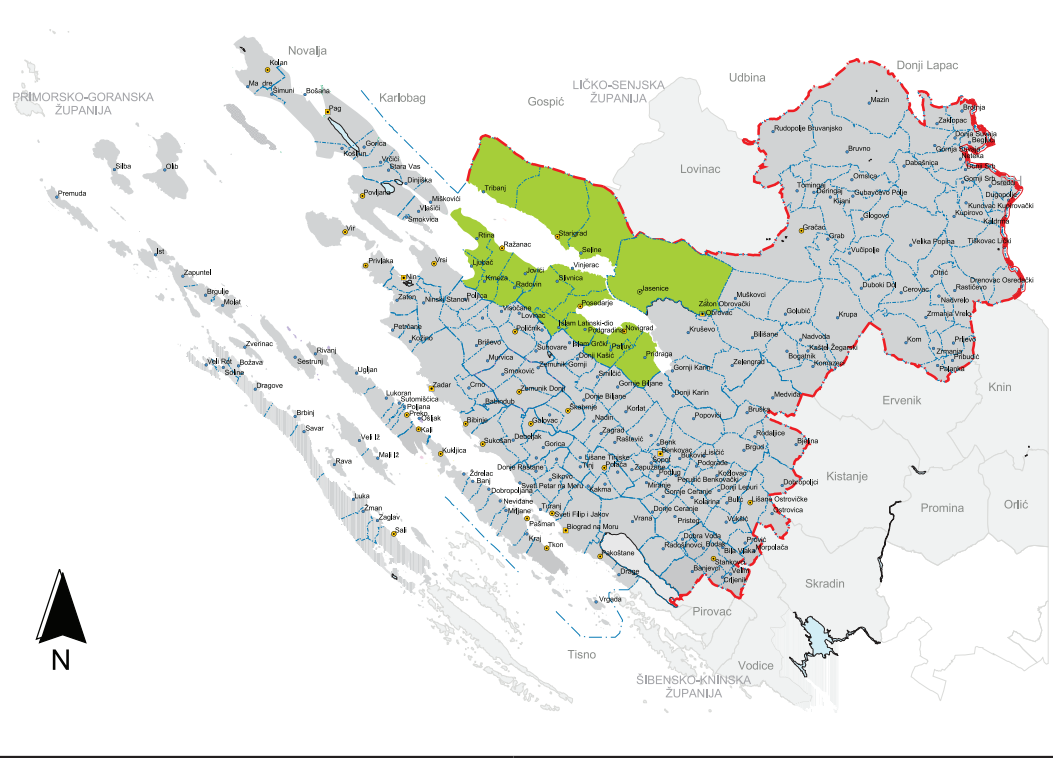
Tablica 4.: Površina i broj stanovnika prostora Bukovice

Općina	BUKOVICA	
Obrovac Benkovac (dio) ¹ Lišane Ostrovičke (dio) ²		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
535,95	4.408	5.377 (+)

¹ Bjelina, Brgud, Lisičići, Popovići, Karin, Bruška, Medviđa² Dobropoljci.

3. Prostor podvelebitskog kanala s Novigradskim i Karinskim morem te gotovo čitavim kanjonom Zrmanje, gdje se nalazi NP Paklenica odnosno PP Velebit, zaštićeni kanjon rijeke Zrmanje i druge prirodne znamenitosti od najšireg značenja, svoje razvojne pravce će temeljiti na tim vrijednostima. Pritom treba posebno naglasiti činjenicu da se aspekt zaštite prostora naglašava kao temeljno planersko određenje prostornog plana Županije.

Tablica 5.: Površina i broj stanovnika prostora podvelebitskog kanala

Općine	PROSTOR PODVELEBITSKOG KANALA	
Starigrad Jasenice Novigrad Posedarje Ražanac		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
489,02	12.210	12.163 (+)

4. Ličko-pounski prostor, kao najmanje napućeno područje, posjeduje dostatne prirodne resurse koji mogu u budućnosti značiti potencijal intenzivnog razvoja stočarstva, šumarstva, pa čak i zimskoga turizma. Naravno da će se to moći ostvariti odgovarajućim mjerama države u poticanju demografskoga razvitka. Kako je ovo područje u prometnom i općenito prostornom smislu najuže vezano s Likom, to će ono u svakom pogledu s njom dijeliti sudbinu. Konačno, činjenica da ovaj prostor graniči sa susjednom državom - BIH (u dužini cca 40 km), može u svakom pogledu značiti poticaj za učinkovitiji razvitak pograničnog područja.

Tablica 6.: Površina i broj stanovnika ličko-pounskog prostora

Općina	LIČKO-POUNSKI PROSTOR	
Gračac		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
948.68	3.923	5.033 (+)

5. Otoci su svakako najosjetljiviji i najugroženiji dio Županije. Taj ograničeni prostor ogromnog prirodnog potencijala s jedne strane te gospodarskoga i demografskog deficita s druge strane, čini ga izuzetno ranjivim. Uočavajući tu činjenicu država je posvetila posebnu skrb o otocima vrednujući njihovu prostornu problematiku jedinstveno kroz Nacionalni program razvitka otoka. Osnovni koncept strategije razvitka otoka temelji se na metodi održivog razvoja koji će se podupirati posebnim mjerama zaustavljanja procesa depopulacije, odgovarajućim gospodarskim programima.

Tablica 7.: Površina i broj stanovnika zadarsko-biogradskih otoka

Otoci	ZADARSKO BIOGRADSKI OTOCI	
Ugljan, Pašman, Vrgada, Dugi otok i Pučinski i manji otoci		
Površina u km ²	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
374,35	10.827	10.258 (-)

Tablica 8.: Površina i broj stanovnika otoka Paga

Općina/grad	OTOK PAG (DIO U ZADARSKOJ ŽUPANIJI)	
Pag Kolan Povljana		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
200,68	5.063	5.556 (+)

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Potreba jačanja drugih centara uz Zadar: Biograda na Moru, Nina i Paga, ali i ostalih ruralnih centara unutar prostora Županije
- Efikasnije korištenje raznolikih prirodnih resursa županije u gospodarske svrhe. Prije svega more kao prirodni potencijal, izvor hrane i turistički resurs. Zatim relativno obilje poljoprivrednog zemljišta s posebnim naglaskom na Ravnim Kotarima, te prirodne ljepote i atraktivan pejzaž koji su pogodni za razvoj svih oblika turizma
- Budući je uređeno vlasništvo temeljni preduvjet za sve razvojne projekte, hitno su potrebne snažne mjere za rješavanje imovinsko pravnih pitanja

OGRANIČENJA

- Zadarska županija ne predstavlja homogenu prirodno-geografsku regiju (čak 7 prostora razvojnih cijelina), već je čini niz posebnih prostornih cjelina, međusobno povezanih svojim geografskim položajem. To je s jedne strane prednost jer je županija vrlo raznolika sa obiljem resursa, ali s druge strane je otežavajući faktor za efikasno prostorno planiranje i razvoj.
- Usitnjenost zemljišta i veliki broj vlasnika – nesređeni imovinsko pravni odnosi često su glavni ograničavajući faktor u novim investicijama, pokretanju novih projekata i gospodarskom razvoju općenito

4.2. LEADER pristup u ruralnom razvoju i LAG-ovi Zadarske županije

4.2.1. LEADER pristup ruralnom razvoju

Politika ruralnog razvoja sve je važniji dio **Zajedničke poljoprivredne politike** (CAP). Ona promovira održivi razvoj u europskim ruralnim područjima, a uključuje gospodarska, socijalna i

ekološka pitanja. Više od polovice stanovništva u EU živi u ruralnim područjima koja pokrivaju 90% teritorija Unije. U okviru politike ruralnog razvoja EU LEADER predstavlja inovativni pristup.

LEADER je akronim od francuskog naziva "Poveznica između djelovanja u ruralnom razvoju". Kako i samo ime govori, **to je metoda mobiliziranja i prijenosa ruralnog razvoja u njegove lokalne zajednice**, što je u potpunosti drugačije od provođenja unaprijed određenih mjera. Iskustvo je pokazalo da LEADER može

uistinu unaprijediti svakodnevni život ljudi u ruralnim područjima. On može odigrati važnu ulogu u poticanju pronalaženja inovativnih rješenja za stare i nove ruralne probleme i tako postaje svojevrsan "laboratorij" za podizanje kapaciteta zajednice i iskušavanje novih načina zadovoljavanja potreba ruralnih zajednica. LEADER je u mnogim ruralnim područjima u 15 zemalja članica ostvario vrijedne rezultate, a u mnogim ruralnim zajednicama u novim zemljama članicama, kao i u zemljama kandidatima mogao bi odigrati važnu ulogu pomažući im da se prilagode promjenama u današnjem svijetu.

LEADER pristup predstavlja alat koji dobro funkcionira u različitim situacijama i područjima, a time kreiranje ruralne politike prilagođava vrlo različitim potrebama ruralnih područja. Iz tih razloga LEADER je danas **postao sastavni dio politike ruralnog razvoja**. Poticanjem lokalnog sudjelovanja u pripremi i primjeni strategija održivog razvoja, LEADER pristup se pokazao kao vrijedan resurs buduće ruralne politike.

Otkako je pokrenuta 1991. godine, LEADER inicijativa nastoji omogućiti ruralnim zajednicama u EU postupak za uključivanje partnera na lokalnoj razini u upravljanje budućim razvojem njihovog područja. LEADER pristup je na sebe privukao veliki interes unutar EU, ali i šire. LEADER oponašaju i izvan njegovog kruga korisnika. Interes koji je LEADER pobudio svojom sposobnošću da rješava razvojne probleme kroz nove oblike partnerstva i povezanih aktivnosti povremeno je utjecao na državne, regionalne i lokalne vlasti i politike.

LEADER nadopunjuje druge europske i nacionalne programe. Primjerice, LEADEROVE aktivnosti mogu potaknuti i mobilizirati lokalne resurse **kroz pomaganje predrazvojnih projekata** (kao što su dijagnostičke studije, studije izvedivosti ili jačanja lokalnih kapaciteta) koji će unaprijediti sposobnost tih područja da se koriste ne samo LEADER fondovima, već i drugim izvorima financiranja njihovog razvoja (npr. širim EU, nacionalnim ruralnim i regionalnim

razvojnim programima).

Glavni koncept u pozadini LEADER¹ pristupa je da su, s obzirom na raznolikost europskih ruralnih područja, razvojne strategije učinkovitije i uspješnije ako o njima odlučuju lokalni akteri na lokalnoj razini, na temelju jasnih i transparentnih postupaka, uz potporu nadležnih javnih uprava i neophodnu tehničku pomoć za prijenos uspješne prakse.

¹ Više o značajkama LEADER pristupa te o politici LEADER pristupa u EU i RH pogledati na: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm
<http://www.hmrr.hr>

LEADER pristup - Lokalne akcijske grupe (LAG)

Stvaranje lokalnog partnerstva, poznatog kao *Lokalna akcijska grupa* (LAG), je originalna i važna karakteristika Leader pristupa. Zadaća LAG-a je prepoznati i provesti lokalnu razvojnu strategiju, donijeti odluke o raspodjeli financijskih resursa i upravljanje njima.

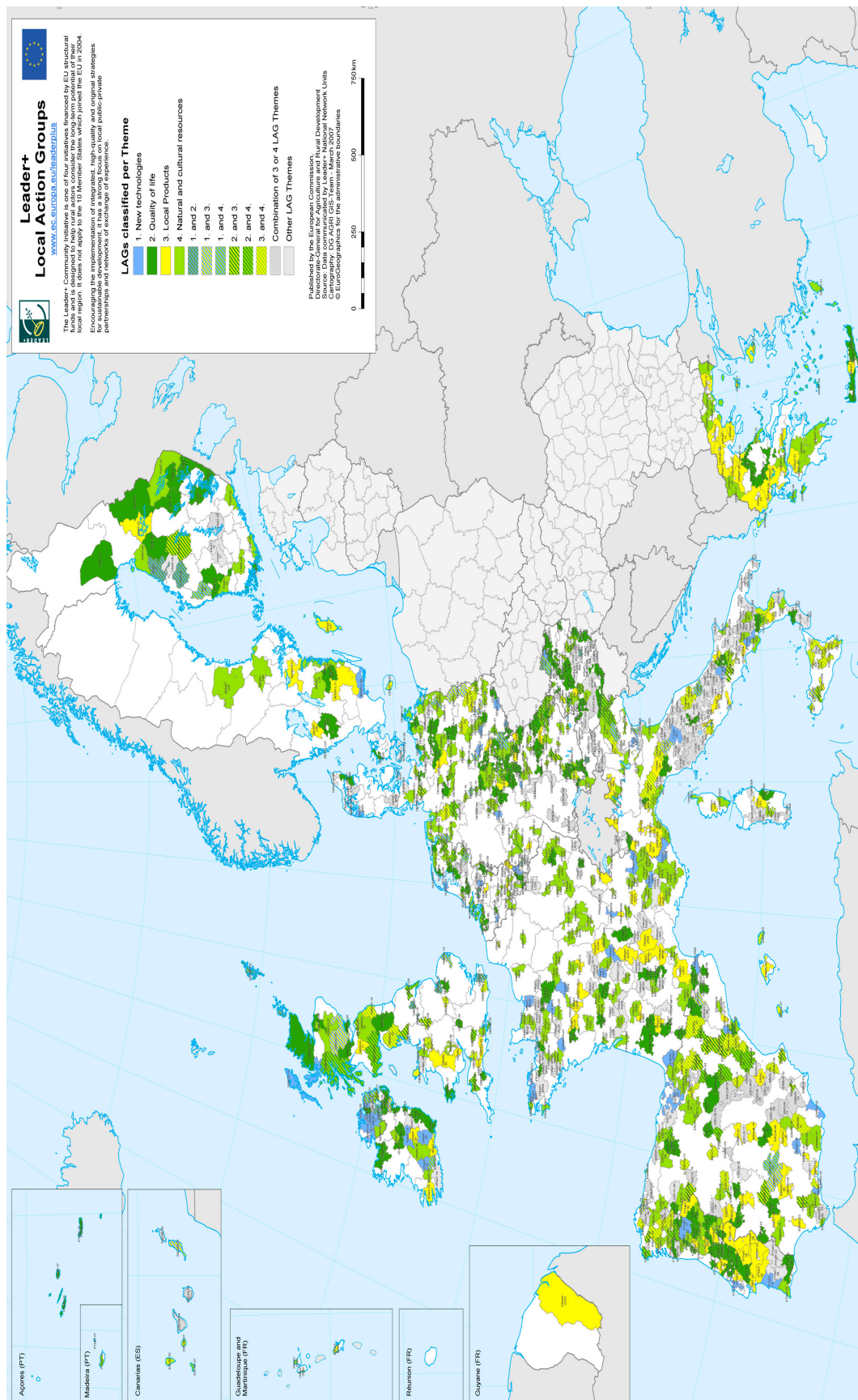
LAG treba povezati javne i privatne partnere, biti dobro uravnotežen i reprezentativan s obzirom na zastupljenost postojećih lokalnih interesnih skupina koje dolaze iz različitih društveno-ekonomskih sektora na nekom području. Na razini odlučivanja privatni partneri i udruženja moraju činiti barem 50% lokalnog partnerstva.

LAG-ovi odlučuju o smjeru i sadržaju strategija razvoja ruralnih područja, **te donose odluke o različitim projektima koji će se financirati.** Same isplate umjesto samog LAG-a često vrše

agencije za plaćanje, ali na temelju odabira projekata koje vrši LAG. Na sljedećoj stranici dat je prikaz pokrivenosti **893 LAG-a diljem EU 15 po različitim temama.**

Slika 3.: Pokrivenost teritorija zemalja EU 15 LAG-ovima prema temama

4.2.2 LAG-ovi RH i Zadarske županije

RH LAG-ovi

Karakteristike LAG-ova osnovanih u RH su:

- Registrirani su kao udruge (NVO)
- 22 LAG-a okuplja 159 jedinica lokalne samouprave (28,6% od ukupnog broja JLS) i to 32 manja grada, ruralno područje jednog većeg grada (Sisak), ruralno područje grada Petrinje te 126 općina.
- Nalaze se na područjima 13 županija, a nekoliko LAG-ova prelazi županijske granice.

Slika 4.: Hrvatski LAG-ovi*

Izvor: <http://www.hmrr.hr/pages/lagovi/lagovi.html>

Na prikazanoj slici nema LAG-a Bure Zadarske županije, koji je registriran kasnije

LAG-ovi Zadarske županije

Do sada su na području Zadarske županije pokrenuta² dva LAG-a:

- LAG biogradskog i benkovačkog područja (LAG „Laura“)
- LAG podvelebitskog kanala (LAG „Bura“)

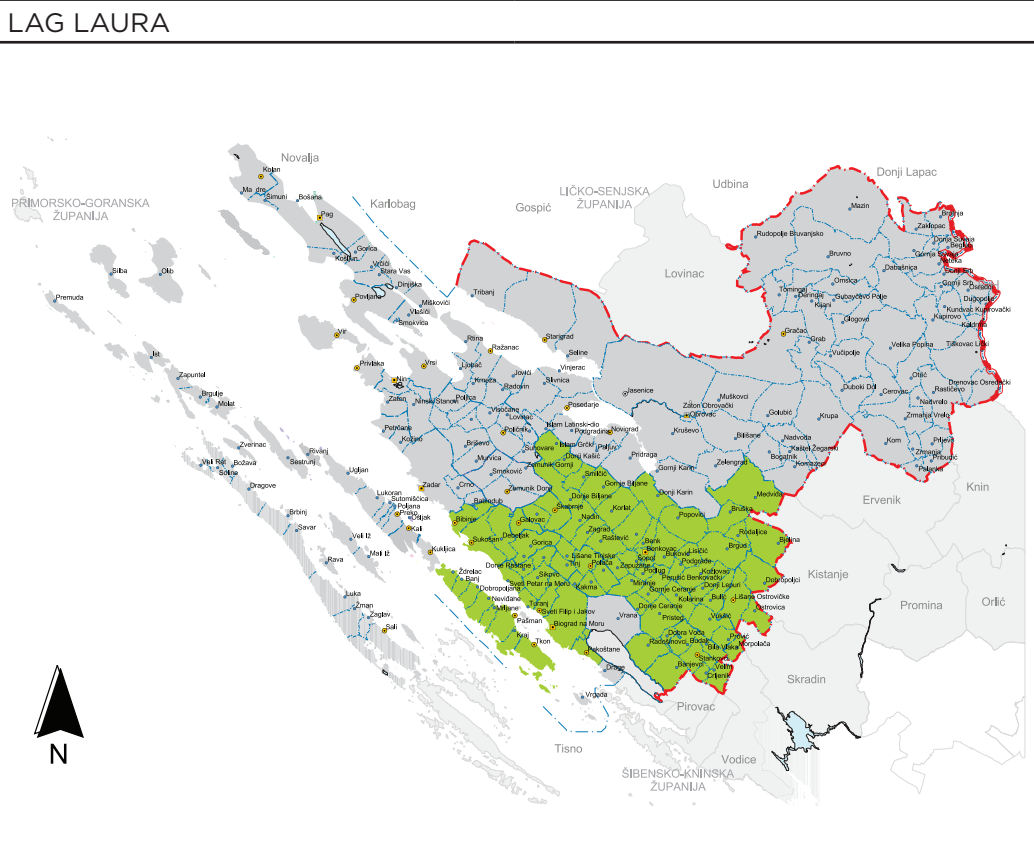
U procesu izrade ovog programa, u tjeku je formiranje još jednog **LAG-a za područje Zадarskih otoka**, koji bi trebao biti ključni instrument u provedbi politike revitalizacije i razvoja otoka.

S ova dva osnovana LAG-a i trećim (otoci) u

procesu osnivanja pokriven je gotovo čitavi teritorij županije. Preostaje još dio otoka Paga te pojedinačne općine u raznim dijelovima županije koje će se morati opredijeliti za sudjelovanje u nekom od postojećih LAG-ova, poštujući kriterij teritorijalne pripadnosti.

LAG „Laura“

Tablica 9.: LAG Laura

LAG Općine	LAG LAURA	
 <p>Benkovac Biograd na Moru Lišane Ostrovičke, Polača, Pakoštane, Stankovci Sv. Filip i Jakov Pašman Tkon Škabrnja Bibinje Galovac Sukošan</p>		
Površina u km ²	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
995,69	41.500	43.777 (+)

Prve inicijative za osnivanjem LAG-a Laura započete su početkom 2008. godine u okviru PHARE 2005 projekta „Izgradnja institucionalnih kapaciteta i podrška provedbi SAPARD/IPARD programa u Hrvatskoj“ kojim je predviđena potpora uvođenja EU LEADER pristupa u Hrvatsku kao pilot projekta.

² To znači da su oba LAG-a prošla zahtjevan i dugotrajan proces formiranja grupe prema uvjetima zadanim Leader pristupom (teritorijalne odredbe, zastupljenost javnog, privatnog i civilnog sektora, te uključenost mladih i žena, itd.), te da su u tom procesu identificirali i razvili svoje LAG strategije. Ujedno prema zajedničkom konsenzusu nadležnog ministarstva i lokalnih aktera u RH, LAG-ovi su formirani u svojstvu udruge što je praksa i ostalih LAG-ova na području RH.

Usljedi su brojna predavanja, radionice, sastanci i studijsko putovanje u Grčku za članove LAG-a. Svrha radionica bila je upoznavanje sa LEADER pristupom ali i definiranje kvalitetne lokalne strategije LAG područja. LAG je službeno osnovan kao udruga na osnivačkoj skupštini održanoj 27.05.2009. godine u Biogradu n/M.

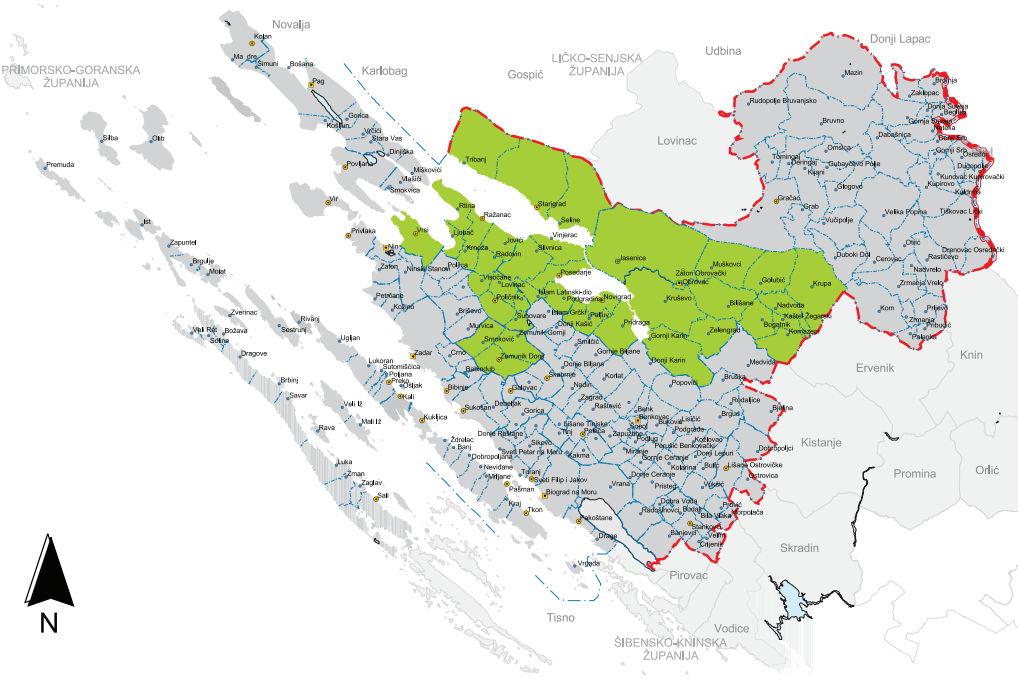
LAG područje obuhvaća benkovačo šire područje, područje grada Biograda te dio otoka Pašmana. Karakterizira ga bogata i raznolika prirodna i kulturna povijest i baština koja i dalje ima presudan utjecaj na društveno-gospodarske značajke područja. Predivna obala, ugodna kli-

ma i čisto more čine osnovu za kvalitetan život. Ove osobitosti su mamac za veliki broj turista iz zemlje i inozemstva. Gospodarstvo također čine prijevoz (posebno morski prijevoz), marikultura, ribarstvo, zanati i usluge te posebno u unutrašnjosti na području Ravnih kotara poljoprivreda. Proizvodnja različite hrane i srodnih gospodarskih aktivnosti čine značajan doprinos prihodu i životu stanovništva LAG-a.

Uz more i otoke, šire prirodno okruženje ima izvanredne osobine i to područje se nalazi u neposrednoj blizini dva nacionalna parka i tri parka prirode.

LAG „Bura“

Tablica 10.: LAG Bura

LAG Općine	LAG BURA	
 <p>Jasenice, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Ražanac, Starigrad, Vrsi Zemunik Donji Obrovac, Karlobag (Ličo senjska)</p>		
Površina u km2	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
1.312,63	25.636	25.938 (+)

Prva okupljanja tada još neformalne grupe LAG-a Bura započela su početkom 2010 godine. Posebno važnu potporu organiziranju LAG-a

pružio je UNDP program za Lokalni razvoj, koji je ujedno vodio cjelokupni proces formiranja LAG-a; od organiziranja sastanaka, prikupljanja

informacija važnih za LAG, održavanja radionica i pribavljanje gostiju predavača, moderiranja radionica, organizacije studijskog putovanja, pa sve do samog procesa formalnog osnutka LAG-a Bure u formi udruge sa definiranim statutom i svim tijelima udruge. (2011. godina)

Proces je trajao skoro dvije godine i zahtijevao je vrijeme i rad sudionika radnih sastanka, što je na kraju rezultiralo čvrstim i „balansiranim“ partnerstvom sačinjenim od skupine lokalnih aktera koji su voljni svojim zalaganjem sudjelovati u radu LAG-a. Formiran je konzistentan LAG sa jasnim ciljevima koji je spreman rješavati izazove koji se stavljaju pred grupu u nadolazećem periodu, posebno u kontekstu pristupanja RH u EU.

Područje LAG-a obuhvaća teritorij 7 jedinica lokalne samouprave od kojih Karlobag administrativno pripada Ličko-senjskoj Županiji dok općine Jasenice, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Starigrad te Grad Obrovac administrativno pripada Zadarskoj županiji.

Područje LAG-a Bura jedinstvenim čini činjenica da se nalazi u podvelebitskom području i ima pristup Jadranskom moru.

Jednu od najvećih komparativnih prednosti LAG-a Bura predstavlja visoko vrijedna prirodna i kulturna baština. Na području LAG-a nalazi se nekoliko područja koja su zakonom zaštićeni dijelovi nacionalne i svjetske baštine, poput Nacionalnog parka Paklenica i Parka prirode Velebit, ali i velikog broja staništa koja su dio međunarodne ekološke mreže NATURA 2000. Isto tako na području LAG-a nalazi se više od 167 zaštićenih lokaliteta materijalne (nepokretne) kulturno-povijesne baštine.

Prirodna baština LAG-a „Bura“, uz kulturno-povijesnu i tradicijsku baštinu najveći je razvojni potencijal ovog jedinstvenog područja. Upravo iz navedenih potencijala proizlazi i snažni turistički karakter LAG-a, temeljen posebice na prirodnim i kulturnim znamenitostima.

LAG „Mareta“ (u procesu formiranja)

Tablica 11.: LAG „Mareta“

LAG Općine	LAG MARETA	
Grad Zadar (dio)** Dugi otok (Općina Sali) Ugljan (općine Kukljica, Preko, Kali) Nin Privlaka		
Površina u km ²	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.
309,11	17.608	15.827 (-)

* LAG je u procesu formiranja stoga još nije konačno definiran teritorijalni obuhvat LAG-a
 ** Mali Iž, Veli Iž, Rava, Molat, Zapuntel, Brgulje, Ist, Premuda, Silba, Olib, Kožino, Petrčane

LAG Mareta su započeli sa prvim okupljanjima u 2011. godini te se nalaze u početnoj fazi formiranja LAG-a koja uključuje zajednička okupljanja otočkih predstavnika i moderatora radionica, definiranje teritorijalnog obuhvata LAG-a, upoznavanje svih prisutnih sa funkcijom i ulogom LAG-a itd. Paralelno se prikupljaju podaci za izradu strategije LAG-a te se upoznaju članovi LAG-a sa procesom izrade strategije. Pred neformalnom LAG skupinom stoje još brojni izazovi koje će morati savladati kako bi formirali kvalitetno partnerstvo i naposljetku postali važan instrument u provedbi revitalizacije i razvoja zadarskih otoka.

Može se zaključiti kako je lokalna razina na čelu sa općinama i drugim važnim lokalnim akterima (Zadarska županija, Poljoprivredna komora, istaknute ruralne zadruge i udruge te pojedinci, ZADRA, udruženje obrtnika Zadar itd.) te uz snažnu potporu UNDP-ovog programa za lokalni razvoj prepoznala važnost LEADER pristupa na vrijeme, te su se svi zajedno upustili u proces organiziranja prvih LAG-ova u Zadarskoj županiji ali i RH. To je u svakom slučaju hvale vrijedno i ohrabrujuće za budućnost LAG-ova Zadarske županije jer taj proces nije bio nimalo lagan i iziskivao je mnoge prepreke, posebno u usklađivanju pravnih regulativa RH s onima iz EU, a sve s ciljem kako bi jednom osnovani LAG-ovi mogli nesmetano i efikasno funkcionirati.

Posebno zahtjevan je bio sami početak procesa i prvo upoznavanje ruralnih dionika sa LEADER pristupom kada je prevladavala određena odbojnost prema novim „inovativnim“ metodama koje nudi LEADER i prije svega skeptično mišljenje o važnosti LAG-ova za lokalnu zajednicu i ruralni razvoj. Međutim, to nepovjer-

enje s vremenom je postajalo sve manje kako su se organizirale brojne javne radionice sa raznim gostima predavačima iz EU te kroz studentska putovanja gdje su se lokalni akteri mogli uvjeriti u konkretnu važnost LAG-ova u planiranju i provedbi ruralnog razvoja u zemljama članicama EU. Nepovjerenje je naposljetku nestalo i lokalni akteri su shvatili da oni mogu biti ti koji će kreirati budućnost okruženja u kojem žive, upravo kroz aktivnu uključenost u izradu strategija LAG-ova, te kroz sudjelovanje na radnim sastancima LAG-a na kojima se donose odluke o budućim koracima/ projektima LAG-a.

U cijelom procesu ne smije se zanemariti ni uloga Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH koje je pratilo i nadgledao proces formiranja LAG-ova, te davalo informacije važne za budući rad i funkcioniranje LAG-ova.

U ovom trenutku pred LAG-ovima je još jedan izazov, a to je akreditiranje od strane Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, temeljem čega će postati legalna i priznata tijela za provedbu lokalne politike ruralnog razvoja temeljene na LEADER pristupu. To je ujedno korak koji će omogućiti LAG-ovim samostalno funkcioniranje i financiranje. Nakon toga, uspješnost provođenja lokalne politike ruralnog razvoja LAG-ova ovisit će ponajviše o njima samima.

Prema dosadašnjim iskustvima u formiranju LAG-ova te iz EU perspektive gdje su se LAG-ovi već pozicionirali kao vrlo važan instrument u provođenju politike ruralnog razvoja, sadašnje razdoblje pripreme LAG-ova za nadolazeće procese predstavlja prioritetan zadatak u planiranju i provedbi ruralnog razvoja.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Snažnija potpora LAG-ovima u njihovom funkcioniranju od strane lokalnih i regionalnih dionika, te prije svega nadležnih ministarstava. To je posebno bitno za sljedeće razdoblje u funkcioniranju LAG-ova i njihovu akreditaciju.
- Jačanje suradnje među LAG-ovima u RH i na međunarodnoj razini
- Uključivanje LAG-ova u projekte IPA-e i drugih EU programa zajednice sa svrhom jačanja kapaciteta LAG-ova za pripremu i provedbu projekata te zbog implementacije LAG strategija

OGRANIČENJA

- Nedostatna sredstva za funkcioniranje i implementaciju razvojnih projekata LAG-ova
- Neusklađenost nacionalne i lokalne razine u pogledu rada i razvoja LAG-ova

4.3. Stanovništvo

Zadarska županija prema popisu iz 2011. godine broji 170.398 stanovnika. U odnosu na 2001. godinu to je povećanje od 5% na razini cijele županije (162.045). U odnosu na 1991. godinu kada je županija brojala 214.777 stanovnika broj stanovnika je niži, no to treba gledati prije svega kroz promjenu teritorijalnog ustroja županije (Zadarsko-kninska županija). Tako su u prijašnjem sastavu županije bili Kotar Knin, s Gradom Kninom i pripadajućim naseljima te nekoliko općina koje danas pripadaju Šibensko – kninskoj županiji. Možemo zaključiti kako je trend porasta stanovništva Zadarske županije nastavljen.

Temeljem spomenute OECD-ove klasifikacije ruralnih područja u Zadarskoj županiji **48% stanovništva živi u ruralnim predjelima (81.885)**. Ostatak od **52% stanovništva, njih 88.513 živi**

u urbanim dijelovima županije. Međutim zbog ruralnog karaktera županije, ovaj podatak, mjeran prema OECD klasifikaciji, treba uzeti s rezervom. Razlog je u određivanju pojedinog naselja ruralnom ili urbanom sredinom, što nije moguće učiniti samo prema gustoći naseljenosti, već je potrebno gledati i ostale parametre „ruralnosti“. Prema tome možemo smatrati da još veći postotak stanovništva od navedenog živi u ruralnim krajevima.

Nadalje, prema strukturi stanovništva po općinama i gradovima 102.660 stanovnika živi u 6 gradova (oko 60%), dok ostatak od 67.738 stanovnika živi u 28 općina (cca 40%). U odnosu na 2001. godinu omjer stanovništva koje živi u gradovima blago se smanjio u korist stanovništva općina, što je vidljivo iz tablice.

Tablica 12.: Broj stanovnika prema gradovima i općinama u Zadarskoj županiji 2001. i 2011. godine

Pokazatelj	2001 godina	2011 godina
Stanovništvo u gradovima ZŽ	100.103 (61,8 %)	102.660 (60,2 %)
Stanovništvo u općinama ZŽ	61.942 (38,2 %)	67.738 (40,8%)
Ukupno	162.045	170.398

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001. i 2011. godine

Nadalje **gustoća stanovništva** Zadarske županije pokazuje raspršenost stanovništva županije. Prema podacima iz 2011. godine **gustoća naseljenosti iznosi 46,8 stanovnika/km²**, što je niže od gustoće stanovništva RH (75,8 stanovnika/km²). Ipak u odnosu na 2001. godinu, prema kojoj je gustoća naseljenosti iznosila 44,5 stanovnika/km², zabilježen je porast gustoće naseljenosti u Zadarskoj županiji.

Jedan od najznačajnijih demografsko-socijalnih razvojnih ograničenja ruralnog područja je visoka **prosječna starost stanovništva** koja je karakteristična za područje cijele RH pa tako i za Zadarsku županiju. Prema popisu 2001. godine prosječna starost stanovništva iznosila je 38,9 godina, i malo je niža od državnog prosjeka koji

je 39,3 godine, što znači da Zadarska županija ne stari brže od ostatka Hrvatske. Visoka prosječna starost stanovništva upućuje na ekonomsku neaktivnost stanovništva te nedostatak mladih koji su pokretač ekonomskog razvoja.

Vitalni indeks (broj živorođenih na 100 umrlih) Zadarske županije u 2010. godini je iznosio 101,4. Od općina u ruralnom području najviši vitalni indeks ima Općina Bibinje (156,7). Razlog negativnom prirodnom prirastu u čak 19 jedinica lokalne samouprave može biti: niski postotak žena reproduktivne dobi koje žive u ruralnim područjima, neodgovarajući životni uvjeti za mlade obitelji, promjena životnog modela (sklonost manjem broju djece) ili veći udio ekonomski aktivnih, mladih ljudi koji žele poslovnu karijeru u urbanim središtima.

Tablica 13.: Prirodno kretanje stanovništva u 2010. godini

	Živorodeni	Mrtvorodeni	Umrli	Prirodni prirast	Vitalni indeks (živorodeni na 100 umrlih)
Zadarska županija	1 776	8	1 751	25	101,4
Gradovi	1 071	7	937	134	114,3
Općine	705	1	814	-109	86,6

Izvor: Priopćenja Državni zavod za statistiku, Prirodno kretanje stanovništva 2010.

Razina obrazovanja stanovništva u ruralnim područjima u usporedbi sa urbanim područjima na području RH je u prosjeku mnogo niža. U razdoblju od 1990. – 2000. broj osnovnih i srednjih škola u ruralnim područjima smanjio se je za 25 %, što je povezano sa depopulacijom ruralnih područja. U većini županija, postotak osoba koje žive u ruralnim područjima i koje su završile samo osnovnu školu (stariji od 15 godina) varira između 20 - 35%.¹

U Zadarskoj županiji od ukupnog broja stanovnika njih 19,7% (starijih od 15 godina) ima završenu osnovnu školu. To je ipak nešto niži postotak od većine županija u RH, pogotovo ako uzmemo u obzir da su analizom obuhvaćeni i urbani dijelovi županije, što dodatno umanjuje udjel školovanog stanovništva iz ruralnih područja.

Tablica 14.: Obrazovna struktura stanovništva Zadarske županije i RH 2001. godine

Stupanj obrazovanja	Ukupno ZŽ	ZŽ - % u ukupnom stanovništvu	RH -% u ukupnom stanovništvu
Bez škole	6.787	5,1	2,9
1.-3. razred	8.573	6,5	4,5
4.-7. razred	12.024	9,1	11,2
Osnovna škola	26.108	19,7	21,8
Srednja škola (1-3 g), VKV, KV	37.650	28,4	27,2
Srednja škola (4 g)	19.499	14,7	15
Gimnazija	6.345	4,8	4,8
VŠS	5.281	4	4,1
VSS	8.464	6,4	7,3
mr.sc.	265	0,2	0,3
dr.sc.	111	0,1	0,2
Nepoznato	1.442	1	0,7
UKUPNO	132.549	100	100

Izvor: Izračun prema podacima Popisa 2001, DZS

Premda je u ukupnom broju najveći broj onih sa srednjoškolskim obrazovanjem opći je trend nedostatka **osoba sa srednjim i visokim**

obrazovanjem u ruralnim krajevima. To je trend koji se treba mijenjati i na kojem treba dugoročno raditi u smislu poticanja mladih u

¹ Strategija ruralnog razvoja RH 2008-2013

stjecanju viših obrazovanja.

Nadalje, vrlo bitan demografski pokazatelj za gospodarski razvoj područja je udio radne snage i ekonomski aktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Popisa stanovništva iz 2001. godine radno aktivno stanovništvo Zadarske županije čine 65.154 osoba, što je 40% od ukupnog stanovništva županije. Na razini RH udio ekonomski aktivnog stanovništva je nešto viši i iznosi 44%. Niska ekonomska aktivnost stanovništva potvrđuje strukturnim demografskim problemima u Zadarskoj županiji, što se posebno odnosi na ruralni dio županije gdje su ti podaci još izraženiji.

Zaključno možemo sumirati kako Zadarska županija, a posebno njen ruralni dio ima **izražene demografske probleme karakteristične za ruralna područja cijele RH**, s tim da su neki pokazatelji ipak upozoravajući jer ili imaju tendenciju pada ili su niži od prosjeka RH. **Stanovništvo ruralnih područja je većinom starije dobi, s negativnim prirodnim prirastom te nedostatkom radne snage** (ekonomski aktivno stanovništvo). Uz to uočen je **nedostatak visokokvalificiranog obrazovanog stanovništva** koje je uz radni potencijal stanovništva generator gospodarskog razvitka. Sve su to negativni pokazatelji koji proizlaze iz temeljnog demografskog problema, a to je visoka prosječna starost ruralnog stanovništva, nedostatak mladog i zrelog stanovništva te

generalna niska naseljenost (raspršenost) stanovništva. Iz tog problema proizlaze svi ostali negativni demografski trendovi (radni kontingent, ekonomski aktivno stanovništvo, obrazovanost itd.).

Ipak, navedeni negativni pokazatelji prema zadnjim statističkim podacima pokazuju umjerene znakove oporavka, što upućuje na činjenicu kako su demografske promjene spore i strukturne naravi, te je potrebna dugoročno održiva i razvojna demografska politika od koje se očekuje da svakih 10 godina (od popisa do popisa) pokaže pozitivne trendove u otklanjanju navedenih demografskih problema.

Razlozi negativnih demografskih pokazatelja mogu se tražiti u općoj situaciji i brojnim problemima u ruralnim područjima. Prije svega: nedostatak osnovne komunalne i socijalne infrastrukture u ruralnim područjima, stil života koji odvlači stanovništvo u gradove, raspršenost stanovništva, nedostatak gospodarskih subjekata koji bi zaposlili i privukli radnu snagu u ruralna područja itd.

Svi navedeni problemi nisu direktno u vezi sa demografskom politikom, ali je demografska politika baza za sve ostale razvojne politike. Znači, prioritetno se treba pozabaviti sa podizanjem razine kvalitete i uvjeta za život u ruralnim krajevima što će postepeno doprinijeti vraćanju stanovništva, povećanoj gospodarskoj aktivnosti, izgradnji infrastrukture itd.

POTREBE

- Poticati rast životnog standarda stanovništva s ciljem poticanja porasta nataliteta
- Unaprijediti sve ostale važne sektore ruralnog razvoja kako bi se stvorili kvalitetniji uvjeti za život na selu
- Poticati gospodarski razvoj ruralnog područja, privlačenje investicija i poticanje postojeće poljoprivredne proizvodnje a sve sa svrhom zadržavanja i privlačenja stanovništva
- Poticajnim mjerama zaustaviti demografsko propadanje naseljenih otoka Zadarske županije
- Povećanje obrazovanja stanovnika je područje koje zahtjeva sustavno unaprijeđenje.

OGRANIČENJA

- Neravnomjerna naseljenost pojedinih dijelova županije, smanjivanje broja stanovnika poglavito otoka i zaleđa, te nastanjivanje u gradovima i priobalnom dijelu radi odlaska na školovanje i zapošljavanja
- Negativni prirodni prirast stanovništva i izražen starost stanovništva ruralnih područja su problemi koji se ne mogu riješiti u kratkom i srednjem roku.
- Suvremeni životni stil koji rezultira odljevom mladog i ekonomski aktivnog stanovništva u gradove

4.4 Gospodarstvo ruralnih područja Zadarske županije

4.4.1 Osnovni gospodarski pokazatelji

Gospodarstvo Zadarske županije temelji se na **turizmu, prometu, osobito pomorskom, poljoprivredi, ribarstvu i marikulturi te industriji, obrtništvu i uslugama**. Gospodarska aktivnost u županiji se odvija kroz aktivno djelovanje 3.413 poduzeća i 4.835 obrta. Prosječno na svakih 21 stanovnika županije djeluje poduzeće ili obrt.

Turistička i ugostiteljska ponuda regije raznovrsna je i kvalitetna, te zadovoljava motive i inter-

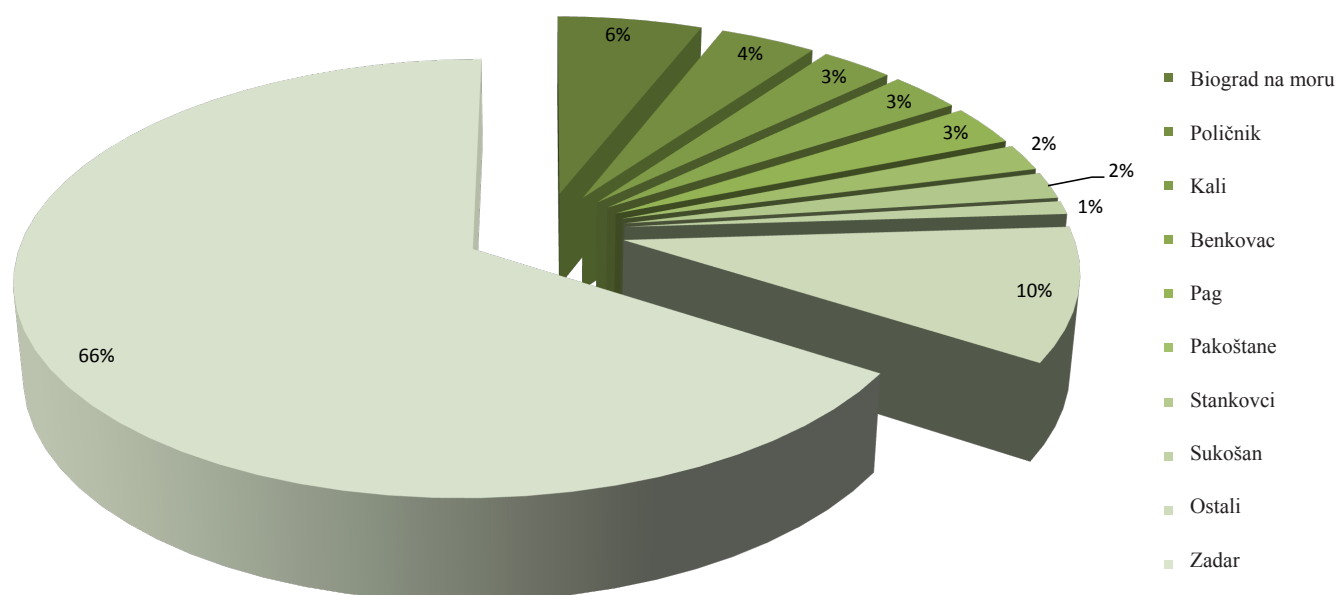
ese turista gradskog miljea, nautičara, rekreativaca, izletnika te kupača. Od kategoriziranih turističkih objekata 12.493 postelje nalaze se u hotelima i turističkim naseljima, 52.627 postelja u privatnim sobama, apartmanima i pansionima, 15.400 u kampovima, dok se u 6 marina nudi 4.880 vezova, od čega 3.000 u moru i oko 2.000 vezova na kopnu.

Od svih grana industrije Zadarske županije **najznačajnija je prerađivačka industrija u čijoj strukturi dominira prehrambena industrija i industrija pića koje čine 25,4% obujma ukupne industrijske proizvodnje. Udio industrije u ukupnom gospodarstvu županije posljednjih godina se značajno smanjio u odnosu na druge djelatnosti i čini oko 17% ukupnih prihoda.**

Zbog snažne ribarske flote u privatnom vlasništvu, vrsnih ribara poznatih u cijelom svijetu i poznatih riboprerađivača, Zadarska županija svrstava se u županije s najrazvijenijim ribarstvom u Hrvatskoj. Zadnjih godina afirmirao se uzgoj tune u kavezima i soljenje sitne plave ribe (inćuna i srdela).

Mogućnosti poljoprivredne proizvodnje zasnivaju se na oko 59.000 ha obradivih površina. Glavne grane proizvodnje su: **voćarstvo, vinogradarstvo te povrćarstvo**. U posljednje vrijeme značajno se investira u podizanje novih intenzivnih voćnih nasada.

Slika 5.: Struktura ukupnih prihoda u 2010. po gradovima i općinama

Zadnjih nekoliko godina značajne **stope rasta ostvaruju sektori turizma, graditeljstva i uslužni sektor** u obrtništvu i malom poduzetništvu. **Pomorski promet i turizam najviše doprinose vanjskotrgovinskoj razmjeni** sa svijetom kroz izvoz usluga, dok prerađivačka industrija i ribarstvo čine glavninu robne razmjene sa svijetom. U 2010. godini gospodarstvenici Zadarske županije ukupno su ostvarili **prihode od 10.542.637.648 kn, što je za 5,43% manje nego u 2009. godini**. Od ruralnih područja najveće prihode ostvaruju Poličnik (4,10%), Kali (3,29%) te Benkovac (3,01%). Najveće povećanje prihoda zabilježeno je u Jasenicama (234%), Kukljici (35%) i Bibinjama (17%) dok većina gradova i općina bilježi pad prihoda.

Negativni trend nastavljen je u 2010. i u **investicijama u novu dugotrajnu imovinu koje su iznosile 717.051.979 kuna, što je za 63% manje nego u 2009.** Na području Jasenica i Galovca nije se investiralo u dugotrajnu materijalnu imovinu.

Veliki pad investicija je upozoravajući podatak jer upućuje na pad ekonomske aktivnosti u ruralnim područjima Zadarske županije. Ujedno to je upozorenje za budućnost jer smanjenje investicija rezultira sa porastom nezaposlenosti, prihoda i općenitom ekonomskom stagnacijom područja.

Financijski pokazatelji poljoprivrede

Prema podacima HGK (područna služba Zadar) bilanca djelatnosti A - poljoprivreda i ribarstvo u 2010. godini pokazuje povećanje ukupne aktive za 13,2% u odnosu na 2009. godinu. Rastu stavke dugotrajne imovine za 10,5% i kratkotrajne imovine za 15,8%.

Prema osnovnim stavkama računa dobiti i gubitka djelatnosti A - poljoprivreda i ribarstvo vidljiv je **veći rast poslovnih rashoda** (indeks 119,9) **od poslovnih prihoda** (indeks 111,7) **što ukazuje na smanjenje efikasnosti ove djelatnosti**. Isti trend pokazuju i financijski prihodi (indeks 107,4) i financijski rashodi (indeks 136,6).

Ukupni izvoz u 2010. godini **za 1,1 % je manji od izvoza u 2009. godini**, dok je izvoz biljne i stočarske proizvodnje gotovo nepromijenjen. Isto tako potrebno je ukazati na **mali volumen izvoza biljne proizvodnje**. Kod proizvodnje **prehrambenih proizvoda vidljiv je pad u izvozu u 2010. godini za 22%**. Uvoz biljne i stočarske proizvodnje smanjen je za 16,7%, a djelatnost proizvodnje prehrambenih proizvoda za 12,4%.

Tablica 15.: Ukupni izvoz poljoprivredne i prehrambene industrije Zadarske županije u 2010.

	IZVOZ (USD)			UVOZ (USD)		
	2009.	2010.	INDEKS	2009.	2010.	INDEKS
UKUPNO	194.805.509	192.585.971	98,9	182.530.662	185.362.950	101,6
Biljna i stočarska proizvodnja	167.351	167.661	100,2	1.540.469	1.282.457	83,3
Proizvodnja prehram. proizvoda	28.809.152	22.463.237	78,0	8.480.495	7.430.564	87,6

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, obrada: HGK ŽK Zadar

Izvoz

Poznata je ekonomska činjenica da isključivo rastom vrijednosti izvoza proizvoda i usluga možemo postići gospodarski napredak. Rast izvoza pridonosi povećanju ukupne konkurentnosti gospodarstva te rastu i prosperitetu izvoznog područja. Izvoz Zadarske županije uglavnom se temelji na proizvodima od ribe, zatim aluminija, strojevima, plastičnim masama, i dr. Većina izvoznih firmi locirana je u ruralnim područjima što svjedoči o izvoznom potencijalu ruralnih područja koji se ne smije zanemariti. Razlog tomu je uglavnom smještaj proizvodnih pogona izvan urbanih sredina što omogućuje niže troškove zemljišta, radne snage i drugih troškova u odnosu na prostor grada. To su konkretne prednosti koje se mogu iskoristiti pravilnim upravljanjem zemljištem od strane države i jedinica lokalne samouprave, uspostavom pogodnijih uvjeta za poduzetnike te privlačenjem novih investicija. Uz takvu

politiku iznimno je bitno da se izvoz temelji na domaćim proizvodima visoke dodane vrijednosti što svakako treba poticati i na čemu treba graditi buduću strategiju.

U ukupnoj robnoj razmjeni Zadarske županije s inozemstvom u 2010. godini **vodeća je Općina Poličnik, zatim slijede Grad Zadar, Općina Kali, Grad Benkovac te Općina Stankovci.** Iz ovih podataka je vidljiv izvozni potencijal ruralnih krajeva županije, posebno Općine Poličnik koja je prosperirala zahvaljujući dobrim upravljanjem poslovnim zonama. Također izvozno je već tradicionalno jaka otočna Općina Kali koja svoj izvoz temelji na djelatnosti ribarstva. Najznačajniji izvozni proizvod Zadarske županije je sirova riba, zatim aluminij, strojevi i plastične mase. **Važno je istaknuti kako je većina tvrtki izvoznica u Zadarskoj županiji smještena u ruralnim područjima županije.**

Tablica 16.: Najveći izvoznici Zadarske županije u 2010. godini s ruralnog područja

Rang	Tvrtka	Sjedište	Djelatnost
1.	Aluflexpack d.o.o.	Murvica	Proizvodnja savitljive ambalaže i prerada aluminijske folije
2.	Kali tuna d.o.o.	Kali	Ulov, uzgoj i prerada ribe
3.	LTH metalni lijev d.o.o.	Benkovac	Lijevanje lakih metala
4.	Ostrea d.o.o.	Stankovci	Prerada i konzerviranje ribe
5.	Dalmar d.o.o.	Pakoštane	Morska akvakultura
6.	Nin electrocommerce d.o.o.	Poličnik	Maloprodaja, veleprodaja, montaža, građevinska stolarija, proizvodnja granulata
7.	Noclerius d.o.o.	Gračac	Prerada i konzerviranje ribe
8.	Pilot training network d.o.o.	Zemunik	Nespecijalizirana trgovina na veliko
9.	Kemoplast d.o.o.	Poličnik	Proizvodnja i prerada plastičnih masa
10.	Mardešić d.o.o.	Sali	Prerada ribe
11.	Tvronica mreža i ambalaže d.o.o.	Biograd na moru	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda
12.	San - Žak d.o.o.	Biograd na moru	Morski ribolov
13.	Solana Pag d.d	Pag	Vađenje soli

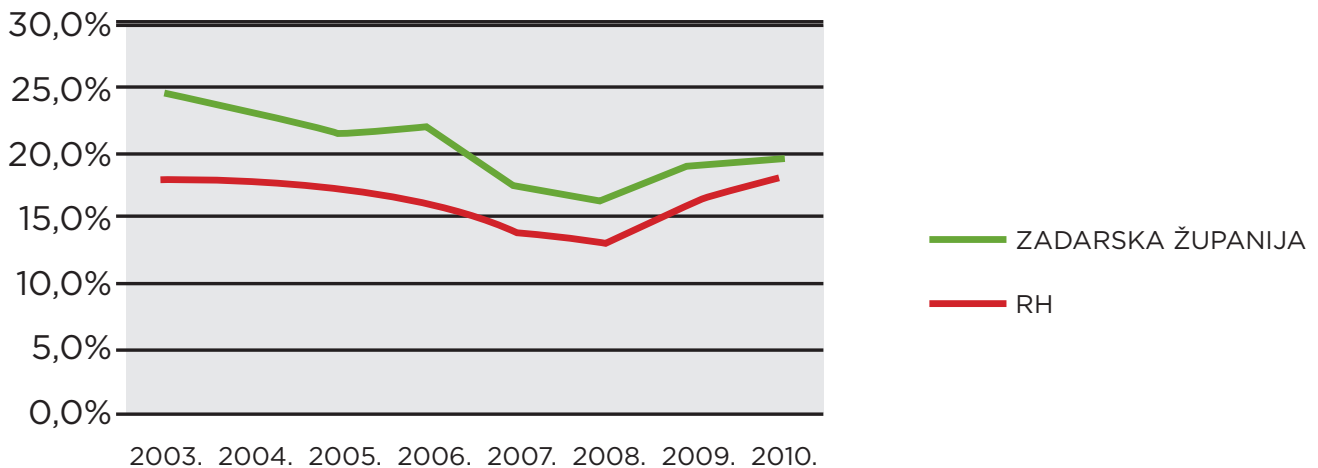
Izvor: HGK, ŽK Zadar

Najznačajniji izvozni proizvodi Zadarske županije u 2010. godini

1. Svježe ili rashlađene plavoperajne tune
2. Folije od aluminijske, bez podloge
3. Ostali proizvodi od aluminijske
4. Folije od aluminijske, s podlogom
5. Soljeni inćuni
6. Folije od aluminijske, s podlogom, valjane
7. Strojevi
8. Svježi ili rashlađeni lubin i komarča
9. Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa
10. Brodovi, brodice i plutajuće konstrukcije

Zaposlenost i nezaposlenost

Slika 6.: Stopa nezaposlenosti za ZŽ i RH za razdoblje 2003.-2010.

Izvor: HZZ, područna služba Zadar

Analiza nezaposlenosti u Zadarskoj županiji prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ukazuje na negativni trend u stopi nezaposlenosti u posljednje 2 godine. Iako je stopa nezaposlenosti u Zadarskoj županiji od 2002. do kraja 2008. godine kontinuirano opadala sa brzinom pada višestruko većom u odnosu na RH: sa 24,3% (RH 18,1%) u 2003. pala je na 16,2% (RH 13,0%) u 2008. godini, u **2009. i 2010. stopa nezaposlenosti naglo raste najprije na 18,6% 2009. te potom na 19,5% u 2010. godini.**

U 2010. godini najveći broj nezaposlenih su imali Općina Gračac, Grad Benkovac, Grad Obrovac, Općina Sukošan te Općina Poličnik.

Isto tako negativna je i spolna struktura u nezaposlenosti **pa je tako kontinuirano veća nezaposlenost žena u Zadarskoj županiji**, kako u apsolutnim iznosima tako i relativno prema muškoj nezaposlenoj radnoj snazi. Broj nezaposlenih žena na ruralnim područjima prevladava u Benkovcu i Obrovcu te općinama Gračac i Sukošan.

U 2010. godini ukupno je bilo zaposleno 19.761 osoba što je za 1,4% manje nego u 2009. godini. **Dok većina gradova i općina bilježi pad zaposlenih, taj broj značajno je rastao u odnosu na 2009. godinu u slijedećim gradovima i općinama: Benkovcu, Bibinjama, Ninu, Viru, Poveljani, Kolanu.**

4.4.2. Poduzetništvo

Potporna razvoju poduzetništva predstavlja ključnu komponentu poticanja ruralnog razvoja. Porast poslovnih aktivnosti ima potencijalno vrlo pozitivne učinke na životni standard stanovništva, uglavnom kroz porast

zaposlenosti i osobnih dohodaka. Također, može se očekivati porast poreznih prihoda lokalnih proračuna koji se onda može iskoristiti za nove investicije u infrastrukturu i druge razvojne projekte.

U Zadarskoj županiji 98% poduzeća ulazi u kategoriju maloga gospodarstva. Taj podatak odgovara stanju u državi ali i većini zemalja EU, što pokazuje značajan udio malih poduzeća u gospodarstvu.

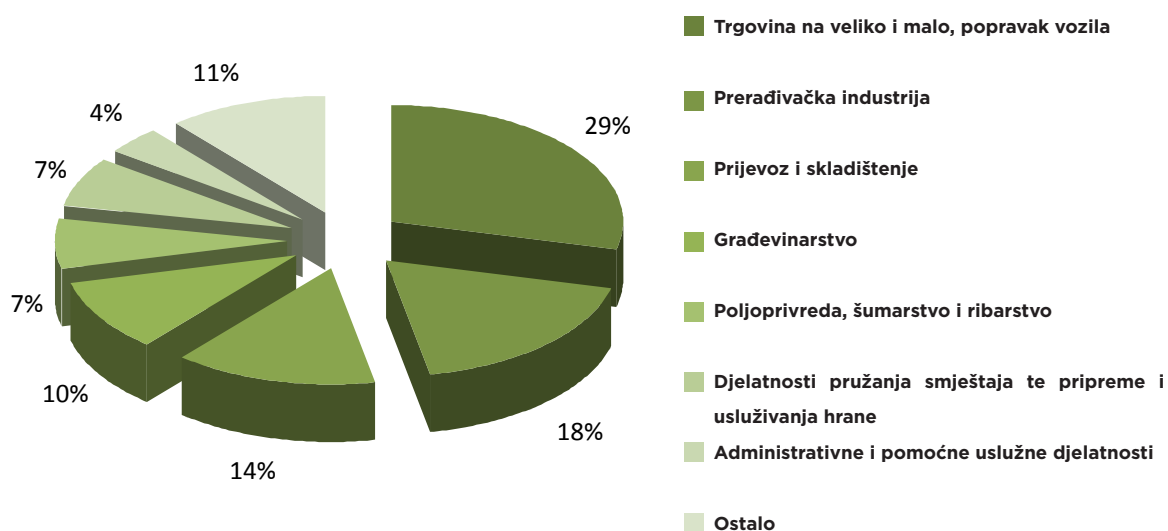
Međunarodno iskustvo je dokazalo da trajan i samoodrživ razvoj mora biti fleksibilan i lokalno ukorijenjen, baziran na domaćim radije nego uvoznim investicijama, no istovremeno

ipak otvoren tijekomima informacija i suradnji koje omogućuju usvajanje novih tehnologija i napredak u inovativnosti.

Struktura poduzetništva

TRGOVAČKA DRUŠTVA

Slika 7.: Struktura ukupnih prihoda u 2010. po gradovima i općinama

U Zadarskoj županiji na dan 31. prosinca 2010. godine bilo je 3.413 aktivnih trgovačkih društava. Od toga je bilo 49 aktivnih dioničkih društava, 3.341 društava s ograničenom odgovornošću i 23 ostala oblika (komanditno društvo, javno trgovačko društvo i ostali oblici). Najveći broj poduzeća registrirano je u Zadru (1.800 poduzeća), Biogradu N/M (142 poduzeća) te Benkovcu (90 poduzeća).

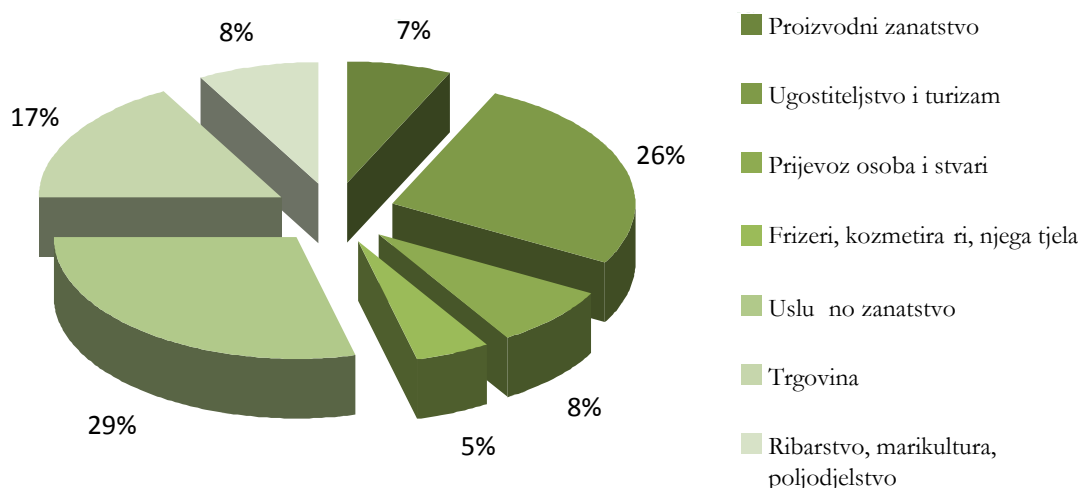
Industrija je u proteklom razdoblju bila okosnica i glavni pokretač razvoja Zadarske županije, usprkos tome što u posljednjem desetljeću druge, a posebno uslužne djelatnosti bilježe brži razvitak. Po svim kriterijima najznačajnija je **prerađivačka industrija**, nakon trgovine druga po ukupnom prihodu i broju zaposlenih.

Od poslovnih subjekata u poljoprivredi možemo izdvojiti sljedeće:

- **Vigens d.o.o.**, Kožino-Primorje - 4,5-5 milijuna litara mlijeka (u zakupu 484 ha oranica za proizvodnju krme i 290 ha u zakupu ostalog zemljišta predviđenog za sadnju trajnih nasada);
- **Vrana d.o.o.**, Jankolovica - ukupno 872 ha u zakupu od čega vinograd stolnog grožđa 30 ha, maslinik 10 ha, proizvodnja povrća na otvorenom 58 ha, proizvodnja povrća u zaštićenom prostoru 7,7 ha, ostalo zemljište proizvodnja krme, proizvodnja mlijeka oko 3 mil./lit.godišnje, 24 mil.jaja godišnje, proizvodnja kiselog kupusa tisuću t/godišnje;
- **Nova zora - Konzum d.d.**, Sv.Filip i Jakov - proizvodnja povrća i ratarskih kultura na 200 ha;
- **Maraska d.o.o.**, Zadar - proizvodnja alkoholnih i bezalkoholnih pića i 212 ha poljoprivrednih površina u zakupu na kojima je podignut nasad višnje maraske;
- **Badel 1862 d.d.** vinarija, Benkovac - proizvodnja alkoholnih pića, u zakupu 250 ha poljoprivrednog zemljišta na kojem je podignuto 130 ha vinskog grožđa u Korlatu, 70 ha Dubrava (Miranje) i 50 ha Pristeg;
- **Paška sirana**, Pag - proizvodnja sira 700-800 t/god.

OBRTI

Slika 8.: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Zadarskoj županiji prema oznaci glavne djelatnosti

U Zadarskoj županiji postoji duga tradicija obrtništva koji uz ostale male i srednje poduzetnike, čine jezgru ekonomske strukture. U RH je u 2010. godini bilo aktivno 88.340 obrta, od toga u Zadarskoj županiji 4.835, što predstavlja **5,5 % od ukupnog broja obrta u Hrvatskoj**. Najveći broj **obrta u županiji se bavi uslužnim zanatstvom** (1.442 obrta) te ugostiteljstvom i turizmom (1.240 obrta), zatim slijede obrti koje se bave trgovinom

(829 obrta), a manje su zastupljeni obrti koji se bave ribarstvom, marikulturom, poljodjelstvom (377 obrta), obrti koji se bave prijevozom (374 obrta), proizvodni obrti (343 obrta).

31% aktivnih obrta u Zadarskoj županiji su u vlasništvu žena, a 71,3% obrta je u vlasništvu muškaraca. Obrti zapošljavaju 4.961 radnika, od toga 2.670 žena (53,6%) i 2.291 (46,2%) muškaraca.

Tradicijski obrti su obrti za koje je potrebno posebno poznavanje zanatskih vještina i umijeća u obavljanju djelatnosti te koji se obavljaju pretežnim udjelom ručnog rada, a koji se tehnikama proizvodnje i rada, namjenom i oblikom oslanjaju na obrasce tradicijske kulture, pa u tom smislu mogu simbolizirati lokalni, regionalni ili nacionalni identitet.

Tradicijski obrti su najbolji pokazatelj dugovječnosti i uspješnosti ljudi i naroda koji su zahvaljujući njima stotinama godina živjeli u skladu s prirodom, koristili njezine najbolje resurse i budućim naraštajima ostavljali dobre temelje za budućnost. Na području Zadarske županije od tradicijskih obrta najzastupljeniji su **stolari (29 obrta), postolari (7 obrta), dimnjačari (7 obrta), urari (6 obrta) i krovopokrivači (6 obrta)**. Kako bi se poboljšala kvantiteta proizvoda i usluga ponude tradicijskih proizvoda potrebno je kroz

poduzetnički marketing prilagoditi ciljanom tržišnom segmentu. Diversifikacijom ruralnih ekonomskih aktivnosti, poljoprivrednici i ostalo ruralno stanovništvo u posljednje vrijeme pokušavaju osigurati dodatne izvore prihoda. Ruralni turizam, tradicijski obrti, izravna prodaja, pogoni za prodaju na farmama, nepoljoprivredne usluge ili pogoni za korištenje obnovljivih izvora energije, pridonose razvoju ruralnih područja. Među djelatnostima, zasigurno najveći značaj ima ruralni turizam.

Zadugarstvo

Zadarska županija ima registrirano oko 170 zadruga sa oko 3.000 članova. Tek oko 70 zadruga uredno predaju završni račun što čini

5,6% ukupnog broja zadruga u Hrvatskoj. U tih 70-tak zadruga ima evidentirano oko 160 zaposlenih.

Tablica 17.: Pregled zadruga u Zadarskoj županiji

Djelatnost	Broj registriranih zadruga	Broj aktivnih zadruga
Primarna poljoprivreda	82	33
Ribarstvo	6	4
Prehrambena proizvodnja	17	10
Neprehrambena proizvodnja	2	0
Građevinarstvo	4	3
Trgovina	21	11
Turizam i ugostiteljstvo	1	0
Ostalo	30	7
UKUPNO	166	68

Izvor: Hrvatski savez zadruga, 2011

Kao što se vidi u tablici najveći broj zadruga u Zadarskoj županiji je u području poljoprivrede. Evidentno je i da je velik broj zadruga registriran, ali nije aktivan. Nužno je udruživanje OPG-a u zadruge jer je svaki OPG suviše mali proizvodni subjekt da bi mogao biti ravnopravan partner

na tržištu, ne može ostvariti potrebnu količinu, kakvoću ni održavati kontinuitet proizvodnje. Isto tako ne može povoljno nabavljati repromaterijale, primjenjivati moderne tehnološke postupke, prerađivati i prodavati gotove tehnološke proizvode.

Tablica 18.: Izabrani pokazatelji za zadruge Zadarske županije

Izabrani pokazatelji	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Aktiva zadruga Zadarske županije	132.292.255	120.871.793	125.574.861	134.556.725	146.088.608
Aktiva poljoprivrednih zadruga Zadarske županije	49.205.401	56.429.363	47.964.480	53.145.416	84.493.516
Dobit poljoprivrednih zadruga Zadarske županije	1.622.903	1.450.391	1.673.755	1.371.280	2.283.643
Gubitak poljoprivrednih zadruga Zadarske županije	10.547.193	9.094.620	12.909.327	9.217.585	9.059.584

Izvor: FINA, 2011

Među aktivnijim zadrugama nalaze se sljedeće:

- **PZ "Nova Zora - Konzum"** iz Sv.Filipa i Jakova - na cca 50 ha bavi se proizvodnjom kupusnjača, mrkve i poriluka
- **PZ "Maslina i vino"** iz Polače - na zemljištu od oko 40 ha podignut maslinik, vinograd i nasad smokve, u fazi je izgradnje vlastite vinarije
- **PZ "Korijeni"** iz Podgradine (obiteljska zadruga) - na dijelu poljoprivrednog zemljišta od oko 10 ha, bave se proizvodnjom voća (breskva i nektarina, trešnja) i povrća, a na dijelu zemljišta planira se podizanje vinograda
- **PZ "Drobnica"** iz Preka - uz uljaru i preradu maslina imaju u zakupu 3,0 ha poljoprivrednog zemljišta na kojem je ekološki nasad maslina

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Poticati poduzeća na ulaganje u inovacije kao i stvaranje proizvoda s većom dodanom vrijednošću
- Uključiti gradove i općine u programe stipendiranja deficitarnih zanimanja
- Intenzivirati rješavanje imovinsko-pravnih odnosa
- Nastaviti provoditi program okrupnjavanja zemljišta
- Povezati, udružiti poljoprivredne proizvođače
- Zaštititi i poticati tradicijsko obrtništvo
- Poticati i stvoriti preduvjete za rast i razvoj proizvodnih djelatnosti te izvoza

OGRANIČENJA

- Značajne razlike u razvijenosti gospodarstva među pojedinim općinama
- Nizak stupanj ulaganja u dugotrajnu materijalnu imovinu
- Veća stopa nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce
- Neriješeni imovinsko-pravni odnosi onemogućuju ulaganja u nove projekte
- Ograničenja poticajnog sustava poduzetništva su administrativne prepreke, nedovoljna koordiniranost vladinih politika u stvaranju poticajnog okruženja za poduzetničke aktivnosti - velik broj institucija na središnjoj i regionalnoj razini potiče poduzetništvo bez koordinacije i mjerenja uspješnosti poticajnih programa i provedba politike usklađene s regionalnim razvojnim potrebama.
- Usitnjenost posjeda što onemogućuje konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju
- Nedovoljna povezanost malih poljoprivrednih proizvođača
- Slaba iskorištenost poljoprivrednih površina

4.5. Financiranje ruralnog razvoja Zadarske županije

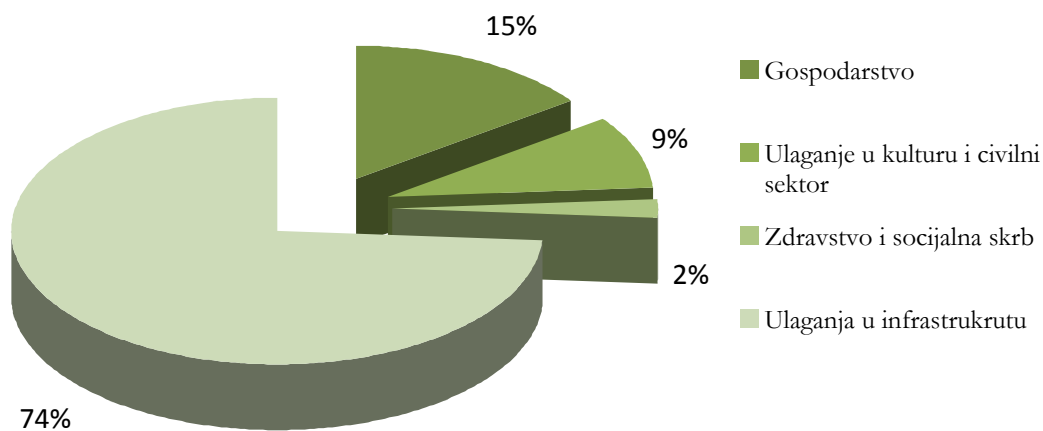
U Zadarskoj županiji postoje (34) jedinice lokalne samouprave i većina njih ima ograničena sredstva za financiranje i potporu ruralnom razvoju. U ovom poglavlju analizirana su proračunska ulaganja općina i gradova u **sektor gospodarstva, kulture i civilnog sektora, zdravstva i ulaganje u infrastrukturu** na ruralnom području. Pri tome se vodilo računa da se analizom izostave proračunska davanja za tekuća poslovanja, te da se razmotre uglavnom investicije, razni poticaji i programi potpora u ruralnom razvoju.

Što se tiče ulaganja u **sektor gospodarstva** analizirano je ulaganje u turizam, poljoprivredu, potporu za malo i srednje poduzetništvo. U **sektoru kulture i civilnom sektoru** analizirano je ulaganje u manifestacije i financiranje udruga (KUD-ova, športskih društva itd.). U **sektoru zdravstva i socijalne skrbi** analizirana su ulaganja u zdravstvenu infrastrukturu, naknade za invalide, naknade za novorođene, pomoć i njega u kući, pomoć osobama s posebnim potrebama. U **sektoru infrastrukture** analizirano je ulaganje isključivo u izgradnju nove infrastrukture. Nije razmatrano ulaganje u održavanje infrastrukture.

Prema planovima proračuna JLS-a Zadarske županije za 2011. godinu predviđena su ukupna ulaganja u:

- sektor gospodarstva: 20.029.026,00 HRK
- sektor kulture i civilni sektor: 16.900.658,00 HRK
- sektor zdravstva i socijalne skrbi: 4.729.700,00 HRK
- ulaganje u infrastrukturu: 146.917.362,00 HRK

Slika 9.: Predviđena ulaganja jedinica lokalne samouprave u 2011 god.

Izvor: Proračuni JLS-a, obrada: ZADRA

Uz općinske proračune kao potencijalni izvor financiranja ruralnog razvoja na lokalnoj razini analiziran je i županijski proračun. **Ulaganje Zadarske županije** je analizirano isključivo sa aspekta ulaganja u poljoprivredu i ono prema planu proračuna za 2011. godinu je iznosilo 8.210.000,00 kn. Iz ovoga možemo zaključiti kako za ruralni razvoj na godišnjoj razini u Zadarskoj županiji raspolažemo sa približno 190.000.000 kn proračunskih sredstava. Ukupno gledajući i prema sektorima, radi se o značajnim sredstvima, međutim na razini općina i gradova ta sredstva uvijek djeluju nedostatna.

Kako bi se povećao učinak općina i Zadarske županije u financiranju ruralnog razvoja, potrebno je raditi na udruživanju sredstva za prioritetne namjene. Tako je primjerice moguće oformiti **fond za ruralni razvoj** ili zajednički poticati rad LAG-ova te na taj način povećati učinak utrošenih sredstava.

Osim direktnog proračunskog financiranja u Zadarskoj županiji su za poduzetnike s ruralnih područja dostupni sljedeći programi.

Programi financiranja ruralnog razvoja

Program poticanja zelenog poduzetništva (PPZP)

Program poticanja zelenog poduzetništva provodi se preko Razvojne agencije Zadarske županije, a namijenjen je gospodarskim subjektima iz sektora poljoprivrede, turizma, ribarstva/marikulture s poduzetničkim idejama kojima se naročito doprinosi očuvanju i održivom korištenju prirodnih vrijednosti obalnog područja Dalmacije. Vrste potpora za PPZP:

1. Tehnička potpora u razradi projektnih prijedloga;
2. Subvencionirana kamatna stopa na kredit;
3. Djelomične garancije za kredite

Projekt potpora ruralnom razvoju (PPRR)

Zadarska županija i UNDP Lokalni razvoj u suradnji sa ZADRA-om koja operativno provodi projekt zajednički podupiru ruralni razvoj Zadarske županije od 2011 godine. Predmet ovih potpora su:

- Sufinanciranje troškova izrade tehničke dokumentacije;
- Sufinanciranje troškova izrade prijavne dokumentacije za IPARD mjere 101, 103 i 302;
- Sufinanciranje troškova marketinga;
- Sufinanciranje troškova certificiranja;
- Sufinanciranje troškova sređivanja zemljišno-knjižnog stanja na poljoprivrednim gospodarstvima.

Lokalni projekti razvoja

Radi se o programu provođenja financijske podrške obrtnicima, malim i srednjim poduzetnicima i zadrugama putem kreditne linije „Lokalni projekti razvoja“. Pokretači ovog programa su Ministarstvo gospodarstva RH i Zadarska županija, a program operativno provodi Razvojna agencija Zadarske županije.

Realizacijom programa kreditiranja obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva u Zadarskoj županiji želi se pružiti konkretna pomoć sektoru malog i srednjeg poduzetništva na način da se obrtnicima i malim i srednjim poduzećima omogući pristup povoljnijem kapitalu i da im se olakša financiranje razvojnih projekata.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (HAMAG)⁴

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo osnovana je Odlukom Vlade Republike Hrvatske, uređena Zakonom o poticanju razvoja maloga gospodarstva te jedan od glavnih nositelja provedbe Programa razvoja maloga gospodarstva. Izdavanje jamstava za poduzetničke kredite i bespovratne potpore, razvoj poduzetničke infrastrukture i sufinanciranje konzultantskih usluga samo su neke od aktivnosti kojima HAMAG olakšava pristup poduzetnika izvorima financiranja i obavljanje poduzetničke djelatnosti.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)⁵

Hrvatska banka za obnovu i razvitak u hrvatskom bankarskom sustavu ima ulogu razvojne i izvozne banke osnovane sa svrhom kreditiranja obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva. Izravno ili preko poslovnih banaka kreditira razvitak gospodarskih djelatnosti. Uključena je u kreditne gospodarske programe, a posebno na poticanju maloga gospodarstva, poštujući njegovu važnost u ukupnom razvoju gospodarstva. Osim toga, provedbom kreditnih programa poboljšava uvjete za poduzetnike, kreditira početnike i poduzetnike s područja državne skrbi, izvozne projekte, ulaganja u temeljni kapital i sl. HBOR u svojoj ponudi ima cijeli niz kreditnih linija i programa koje mogu koristiti i koriste poslovni subjekti s ruralnih područja te na taj način direktno doprinosi ruralnom razvoju. Neki od zanimljivijih programa kreditiranja su: turizam na selu, poljoprivreda, infrastruktura, malo i srednje poduzetništvo itd.

SAPARD/IPARD

IPARD je sastavni dio Instrumenta predpristupne pomoći (IPA), njegova 5. komponenta – ruralni razvoj, a predstavlja strategiju koja se bavi specifičnim nedostacima u ruralnim područjima Hrvatske prepoznatim u analizi poljoprivrednog i ruralnog sektora. U sklopu IPARD-a nekoliko je mjera koje su važne za financiranje ruralnog razvoja, a važne su za poduzetnike na ruralnom području. To su:

1 <http://www.hamag.hr>

2 <http://www.hbor.hr>

MJERA 302: "Diversifikacija i razvoj ruralnih gospodarskih aktivnosti"

Sektori koji su prihvatljivi za ulaganje su: ruralni turizam, tradicijski obrti, izravna prodaja na poljoprivrednim gospodarstvima, slatkovodno ribarstvo, usluge (IT centri, radionice za popravak poljoprivrednih i šumarskih proizvoda, dječji vrtići, igraonice za djecu, sportsko-rekreativni centri za mlade i odrasle), obnovljivi izvori energije, prerada na poljoprivrednim gospodarstvima. Dozvoljena ulaganja su ulaganja u izgradnju/rekonstrukciju i/ili opremanje objekata.

MJERA 101: Investiranje u poljoprivredna gospodarstva (primarna proizvodnja)

Ulaganja u izgradnju, rekonstrukciju, opremanje (skladištenje), itd. objekata za proizvodnju u sektorima mljekarstva, govedarstva, svinjogojstva, peradarstva, jaja, voća i povrća, gljiva, žitarica i uljarica.

MJERA 103: Investiranje u preradu i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda (prerada)

Ulaganja u izgradnju, rekonstrukciju, opremanje objekata za preradu u sektorima mlijeka i mljekarstva, preradu mesa, sektor ribarstva, prerade voća i povrća, sektor vinarstva, sektor maslinovog ulja.

Tablica 19.: Korisnici SAPARD sredstava u Zadarskoj županiji

Naziv korisnika	Mjera	Vrsta ulaganja	Iznos ulaganja u HRK	Iznos potpore (HRK)
ARBACOMMERCE d.o.o. Zadar,	2	Nabava opreme za objekte za preradu ribljih proizvoda	6.015.436,90	3.007.718,45
PAŠKA SIRANA d.d. Pag,	132.292.255	120.871.793	125.574.861	134.556.725
OSTREA d.o.o. 23422 Stankovci,	2	Izgradnja i nabava opreme za mljekare	24.664.948,92	10.000.000,00
SIRENA -mala sirana d.o.o. Kolan	2	Izgradnja objekata za preradu ribe	45.531.831,68	10.000.000,00
	3	Izgradnja mljekara, nabava opreme za mljekare	17.149.711,94	8.574.855,97
UKUPNO:			93.361.929,44	31.582.574,42

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2012.

Tablica 20.: Poslovni korisnici IPARD sredstava u Zadarskoj županiji

Naziv korisnika	Mjera	Vrsta ulaganja	Iznos ulaganja u HRK	Iznos potpore (HRK)	Udio financiranja zajednice (HRK)
M.T.O Paleka, Zemunik Donji	103	Ulaganje u rekonstrukciju i opremanje postojećih klaonica;	6.305.789,20	3.152.894,60	2.364.670,95
Ribarska zadruha OMEGA 3, Kali	103	Ulaganje u izgradnju i/ili rekonstrukciju i opremanje objekata za preradu ribe, rakova i žuvih školjkaša	21.530.359,88	10.765.179,94	8.073.884,95
Marikomerc d.o.o. Poličnik	103	Ulaganje u izgradnju i/ili rekonstrukciju objekata za preradu ribe, rakova, mekušaca i ostalih vodenih beskraljevnjaka;	2.736.141,76	1.368.070,88	1.026.053,16
Arbacommerce d.o.o. Zadar	103	Ulaganje u izgradnju i/ili rekonstrukciju i opremanje objekata za preradu ribe, rakova, mekušaca i ostalih vodenih beskraljevnjaka;	22.269.000,00	11.134.500,00	8.350.875,00
OPG Sandra Babac, Vrši	302	Ulaganje u izgradnju i/ili rekonstrukciju i opremanje objekata za preradu, skladištenje i pakiranje proizvoda (voća i povrća) na poljoprivrednom gospodarstvu	1.092.817,43	546.408,71	409.806,53
UKUPNO:			53.934.108,27	26.967.054,13	20.225.290,59

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2012.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Učinkovitije upravljanje i iskorištavanje javnih sredstava;
- Zajedničko „okrupnjivanje“ sredstava općina i Županije u istim namjenama/ mjerama;
- Multipliciranje postojećih sredstava sredstvima EU fondova i ostalih izvora financiranja;
- Izdvajanje više sredstava za mjere ruralnog razvoja;

OGRANIČENJA

- Nedovoljna sredstva za financiranje ruralnih projekata;
- Ne postojanje fonda ili nekog drugačijeg financijskog aranžmana za financiranje mjera ruralnog razvoja;
- Nedovoljna iskorištenost EU sredstava namijenjenih ruralnom razvoju.

4.6. Infrastruktura u ruralnim područjima

4.6.1. Komunalna infrastruktura

Cestovna mreža

Zadarska županija ima izuzetno povoljan geoprometni položaj koji ima veliko značenje u povezivanju sjevernog i južnog dijela Hrvatske i Jadranske regije. Kroz županiju prolazi Jadranska turistička cesta i autocesta Zagreb – Split A1 (tzv. Dalmatina). Na kopnenom dijelu Zadarske županije okosnicu cestovne mreže čine prometnice koje povezuju naselja: Zadar, Nin, Pag, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac međusobno i s najvećim naseljima susjednih županija. Kako bi se što bolje povezali otoci Zadarske županije s kopnenim zaleđem, na većini otoka izgrađena je cestovna mreža koja je ujedno i osnovni preduvjet za povezivanje svih naselja svakog otoka.

U Zadarskoj županiji se nalazi 5 čvorova (ulaza/izlaza na autocestu), a to su: Maslenica, Posedarje, Zadar 1, Zadar 2 i Benkovac.

Preko čvora Zadar 2 optimalno je povezana Zračna luka Zemunik te pripadajući prostori Ravnih kotara. Čvor Benkovac značajan je za šire područje Benkovca i za biogradsku rivijeru, a preko njega ostvaruje se i priključak na državnu cestu preko Stankovaca.

Jadranska autocesta, s čvorištima Zadar 1 i Zadar 2, prolazi izvan područja grada Zadra. Koridor brze ceste Zadar 1 - Zadar prati trasu postojeće državne ceste D8 (JTC), dok je trasa brze ceste Zadar 2 - Gaženica položena novim koridorom, a važna je i za brz pristup Zračnoj luci Zadar. Gustoća cestovne mreže u Zadarskoj županiji iznosi 507 m/km² što je na razini prosjeka RH.

Tablica 21.: Cestovna infrastruktura

Općina /Grad	Nerazvrstane ceste/ukupno/km	Općinske/gradske ceste/ukupno/km	Županijske ceste/ukupno/km	Državne ceste/ukupno/km
BIOGRAD	60	12	13,5	12,5
BENKOVAC	/	107,32	143,5	94,87
OBROVAC	200	116,5	99,1	78,6
NIN	/	12,9	12,7	/
PAG	54,5	30,05	6,2	38,8
BIBINJE	13	/	/	3,1
GALOVAC	/	10,70	16,8	/
GRAČAC	/	56	23	126,7
JASENICE	16,4	7,7	20,5	26,35
KALI	5	10	3,8	4
KOLAN	40	/	15	20
KUKLJICA	/	/	/	/
LIŠANE OSTROVIČKE	40	11	1	4,5
PAKOŠTANE	17	1,4	23	7
PAŠMAN	141	1,2	7,4	16,1
POLAČA	18	7	7	18,3
POVLJANA	/	4,5	/	6,4
PREKO	25	50	7,5	12
PRIVALKA	65	/	1	6,5
SALI	200	9,2	4,8	48,1
STANKOVCI	/	3,3	5,3	/
SUKOŠAN	/	/	/	/
SVETI FILIP I JAKOV	/	12,3	14,6	10
ŠKABRNJA	15	3	9	3
TKON	/	/	5,4	41,5
VIR	/	/	/	/
NOVIGRAD	27	27	30	7
OBROVAC	200	116,5	99,1	78,57
POLIČNIK	27	13	22	12
POSEDARJE	153	68	89	64
RAŽANAC	90	/	43	14
STARIGRAD	100	/	30	30
VRSI	/	170	18,4	3
ZEMUNIK DONJI	20	/	30	22

Izvor: Podaci JLS-a, Županijske ceste Zadar

Pomorski promet

U Zadarskoj županiji nalazi se **tri luke od državnog značaja, osam luka od županijskog značaja i šezdeset šest luka od lokalnog značaja.** U nastavku navodimo trajektna pristaništa u ruralnom području županije: Preko, Tkon, Biograd, Iž – Bršanj, Brbinj, Sali, Ist, Olib, Premuda, Rivanj, Sestrunj, Molat, Rava, Mala Rava, Zverinac, Brgulje i Zapuntel. Sva trajektna pristaništa su odgovarajuća za pristajanje trajekata, a Županijska lučka uprava je u proteklih par godina investirala u sanaciju i dogradnju većine trajektnih pristaništa.

Na ruralnom području Zadarske županije nalaze se slijedeće marine: marina Aci Šimuni – otok Pag, marina Veli rat – Dugi otok, marina Preko, Ugljan; marina Dalmacija, Bibinje – Sukošan; Olive island marina, Sutomišćica; marina Veli Iž, Veli Iž; marina Kornati, Biograd i marina Šangulin, Biograd. U donjoj tablici dan je pregled sidrišta u ruralnom području županije:

Tablica 22.: Sidrišta Zadarske županije

Naziv sidrišta	Površina akvatorija u m ²	Broj plutača
Sv.Nikola, otok Olib	3.000	7
Dolinje, Mali Iž, otok Iž	4.900	10
Mljake, otok Ist	7.550	25
Grbavac, otok Rava	3.600	7
Pantera, Dugi otok	34.997	61
Čuna, Dugi otok	14.874	19
Stržna, Dugi otok	10.800	15
Pakoštane II	7.200	15
Pakoštane I	7.200	7
Zapuntel, otok Molat	16.000	20
Brgulje, otok Molat	75.228	70
Široka, otok Ist	10.920	30
Lokvina, otok Rava	11.469	10
Otok Vrgada A i B	6.450	10
Južni porat, otok Silba	3.200	30
Mali Iž, otok Iž	7.461	9
Landin, otok Pašman	28.386	34
Zdrelaščica, otok Ugljan	35.000	20
Sv. Ante, otok Silba	21.414	7
Griparica, otok Škarda	10.000	20
Drage, otok Silba	12.000	20
Bok Brbinj, Dugi otok	9.395	25
Lučina 1, Dugi otok	9.870	9
Lučina 2, Dugi otok	58.980	27
Soline 1, otok Pašman	10.000	18
Soline 2, otok Pašman	35.000	30
Zaklopica, otok Pašman	8.400	10
Paladinica, otok Rava	6.950	9
Otok Premuda	47.255	50
Sv.Filip i Jakov	3.000	5
Sukošan 1	7.200	10
Sukošan 3	7.200	10
Olib	8.000	10
Olib uvala sv.Nikola 2	2.000	4

Izvor: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

Kao što je vidljivo iz gornje tablice u ruralnom području postoje 34 sidrišta od toga je 29 sidrišta smješteno na otocima, a svega 5 u priobalnom dijelu ruralnog

područja županije. Ribarske luke u Županiji su Vela Lamjana, Gaženica u izgradnji, Biograd-Tkon koja je u planu.

Željeznički promet

Kroz Zadarsku županiju prolazi tzv. "lička" željeznička pruga kojom su preko Knina povezani najveći gradski centri Dalmacije sa središnjom Hrvatskom. Željeznički promet

nije na zadovoljavajućoj razini ne samo unutar Zadarske županije, već i prema ostalim dijelovima Republike Hrvatske.

Zračni promet

Zračna luka Zadar smještena je u Zemunik Donjem u neposrednoj blizini priključka na autocestu Zagreb-Split (Zadar 2). Zračna luka

je luka 4E kategorije i služi za zadovoljenje potreba putničkog prometa, ali ima i sve veću ulogu u prijevozu tereta.

Telekomunikacijska infrastruktura

Fiksna telefonska mreža i mobilna telefonija te ostale mreže zadovoljavaju postojeću potražnju korisnika. Klasična (žičana) i mobilna telefonija su dostupne u svim mjestima županije. Time je omogućeno spajanje računala ISDN uređajem s

maksimalnom brzinom 128 kb/s, **ali je područje županije još uvijek nedovoljno pokriveno brzim Internetom** što je važno za razvoj gospodarstva.

Opskrba energijom

Cijelo područje Zadarske županije pokriveno je elektroenergetskom mrežom s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže i sigurnošću opskrbe, ali energiju uglavnom dobiva iz državnog sustava. Važno je istaknuti kako područje Zadarske županije ima **značajne potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije - biomase, vjetra, sunca i vode. Trenutno su u funkciji 4 vjetroelektrane:**

1. Ravna I., Grad Pag
2. Velika Popina, Općina Gračac
3. Zadar 2, Grad Benkovac, Grad Obrovac
4. Zadar 3, Grad Benkovac

Na području grada Benkovca planirana je izgradnja **4 vjetroparka, 3 vjetroparka na području Općine Gračaca, 3 na područje Grada Obrovca, 1 na području Općine Jasenice.** Na području grada Benkovca planirano je 5 zona za izgradnju fotonaponskih elektrana.

U 2011. godini Zadarska županija je objavila

natječaj za sufinanciranje nabave i ugradnje solarnih kolektorskih sustava za pripremu potrošnje tople vode na području Zadarske županije. Prihvaćeno je 15 zahtjeva, od navedenog 11 kućanstava je izvršilo radove nabave i ugradnje solarnih kolektorskih sustava te je iste Zadarska županija sufinancirala sa 157.353,00 kn.

Na natječaj Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost Zadarska županija je u 2010. godini prijavila Projekt sufinanciranja ugradnje solarnih kolektora u 30 kućanstava na području Zadarske županije, koji je pozitivno ocijenjen. Potpisan je Ugovor s Fondom temeljem kojeg su Zadarskoj županiji odobrena sredstva. Zadarska županija je potpisala sporazum u studenom 2010. godine sa UNDP-om (Program Ujedinjenih naroda za razvoj), temeljem kojeg je sufinanciran Projekt osnivanja **solarnog centra izvrsnosti u Zadarskoj županiji** koji je započeo sa radom 2011. godine.

U okviru IPARD programa mjere 302 dozvoljena su ulaganja u izgradnju i/ili opremanje elektrana i kogeneracijskih postrojenja na bioplin na poljoprivrednom gospodarstvu. U okviru IPARD mjere 301 su dozvoljena su ulaganja samo za Jedinice lokalne samouprave i to za izgradnju i/ili rekonstrukciju i opremanje toplana na biomasu.

Vodno gospodarstvo

Veliki dio Zadarske županije siromašan je vodom, naročito duž svog priobalnog dijela gdje su koncentrirana najveća naselja, a time i najveći potrošači vode. Na području Zadarske županije postoji 6 većih komunalnih poduzeća koji upravljaju vodoopskrbnim sustavima na svome području sa sjedištem u Zadru, Biogradu n/M, Benkovcu, Gračacu, Pagu i Poveljani. Osim ovih komunalnih poduzeća postoji još i 7 komunalnih poduzeća koja se bave distribucijom vode sa sjedištima u naseljima Kukljica, Kali, Preko, Sali, Pašman, Tkon i Vir. Ta komunalna poduzeća ustrojena su u okvirima granica svojih općina, ali su orijentirana na prihvatanje vode iz većih vodoopskrbnih sustava i distribuciju vode unutar naselja.

Vodoopskrba se ostvaruje dijelom iz Regionalnog vodovodnog sustava s rijeke Zrmanje, a dijelom iz lokalnih izvora. **Vodovodna mreža se produžuje i prema otocima.** Ugljan i Pašman su pokriveni vodovodnim sustavom spojenim s kopnom. Otok Vrgada je, također, spojen s vodovodnim sustavom s kopna, ali još uvijek nije u funkciji. Pag je spojen s vodoopskrbnim sustavom područja Ličko-senjske županije (opskrbljuje Novalju, Kolan i dio Paga). Vodoopskrba ostalih naseljenih otoka rješava se dovođenjem vode s kopna, vodonoscima, sakupljanjem kiše u cisterne, a u manjem opsegu, opskrbom iz vlastitih izvora. **U županiji je 76% stanovništva priključeno na javni vodoopskrbni sustav,** što je u skladu sa RH prosjekom.

Odvodnja otpadnih voda

U Zadarskoj županiji **tek 43% stanovništva je priključeno na kanalizacijski sustav,** a ostatak domaćinstava otpadne vode rješava sabirnim i septičkim jamama koje su ili propusne pa se njihov sadržaj cijedi izravno u krško podzemlje i potencijalno ugrožava pitke vode, ili se njihov sadržaj povremeno ispumpava i nekontrolirano prazni na tlo, u neki vodotok ili more.

U posljednje vrijeme sve je izraženiji problem zbrinjavanja otpadnih voda u poslovnim zonama koje su smještene u ruralnim područjima. To pitanje nije adekvatno riješeno i daljnjim ubrzanim razvojem zona pritisci na okoliš (posebno podzemne vode i krško propusno tlo) biti će sve veći. Općine u svojim planovima planiraju ugradnju pročišćivača kojima bi se otklonile ove prijetnje.

Kako bi se poboljšala infrastruktura u ruralnim područjima preko **IPARD programa mjera 301 Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture,** jedinice lokalne samouprave do 10.000 stanovnika mogu aplicirati svoje programe za ulaganje u sustav kanalizacije i pročišćavanje otpadnih voda, lokalne nerazvrstane ceste, toplane, protupožarne prosjeke s elementima šumskih cesta. Dozvoljena su ulaganja u izgradnju ili rekonstrukciju. Cilj natječaja je dodjela novčane potpore projektima koji su svojim sadržajem vezani za poboljšanje stanja infrastrukture u ruralnom području i čine to područje poželjnim mjestom za rad i život suvremenog čovjeka.

Do sada ostvarena sredstva iz IPARD programa za jedinice lokalne samouprave u Zadarskoj županiji ostvarena su uglavnom za izgradnju

sustava kanalizacije, kao što je pokazano u tablici.

Tablica 23.: Općine/gradovi korisnici IPARD sredstava u Zadarskoj županiji

Naziv korisnika	Mjera	Vrsta ulaganja	Iznos ulaganja u EUR
Grad Biograd na moru	301	Ulaganje u sustav kanalizacije	851.351,35
Općina Pašman	301	Ulaganje u sustav kanalizacije	853.108,10
Općina Pakoštane	301	Ulaganje u sustav kanalizacije	950.000,00
Općina Preko	301	Ulaganje u sustav kanalizacije	852.951,00
UKUPNO			3.507.410,45

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2012.

Gospodarenje otpadom

U 34 jedinice lokalne samouprave u Zadarskoj županiji trenutno postoji 10-ak službenih odlagališta komunalnog otpada, uglavnom neuređenih i bez potrebne dokumentacije. **Ni jedno od spomenutih odlagališta ne ispunjava zakonom predviđene uvjete** i kao takva odlagališta predstavljaju opasnost za ljudsko zdravlje, biljni i životinjski svijet te onečišćuju okoliš. Reciklažno odlagalište otpada „Diklo“ najveće je odlagalište otpada u Zadarskoj županiji. Koriste ga Grad Zadar i sve

jedinice lokalne samouprave. **Odlagalište nema mogućnosti daljnjeg širenja, praktično je popunjeno i trebala bi započeti faza njegova zatvaranja.** Jedno od većih odlagališta otpada je „Baštijunski brig“ na koje se odlaže otpad s područja grada Biograda n/M te okolnih općina. Od ostalih jedinica lokalne samouprave jedino Grad Pag ima reciklažno dvorište, a gotovo svaka Općina ima odlagalište na koje se odlaže otpad koji prikupljaju komunalna poduzeća u vlasništvu općine.

Navodnjavanje

Sukladno Nacionalnom projektu navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH (NAPNAV) usvojenog 17. studenog 2005. godine te Planu navodnjavanja za područje Zadarske županije kojeg je Županijsko poglavarstvo usvojilo 4. travnja 2007. godine, Upravni odjel za poljoprivredu je pristupio raspisivanju natječaja za više pojedinačnih projekata navodnjavanja. Između ostalih je i **projekt sustav navodnjavanja Baštica - prva faza, na lokaciji Baštica**, Grad Benkovac, k.o. Islam Grčki, bruto površine 351,56 ha sa mogućnošću proširenja na područje

Suhovara (Maraska) 212,50 ha i Smilčić 91 ha. Sukladno projektnoj dokumentaciji (Sporazum o sufinanciranju projektne dokumentacije između Zadarske županije, Hrvatskih voda i Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva) izgrađen je Sustav navodnjavanja te je dobivena uporabna dozvola. U studenom 2010. godine potpisan je **sporazum o sufinanciranju programa izrade projektne dokumentacije Vransko polje**. Sustav će obuhvaćati površinu od 4.449 ha na području gradova Benkovca i Biograda te općina Sukošan, Sv. Filip i Jakov te Pakoštane.

U prethodnim godinama izrađena je projektna dokumentacija za slijedeće sustave navodnjavanja:

- Sustava navodnjavanja **Povljana** (Idejni projekt);
- Sustava navodnjavanja **Kolan** (Idejni projekt);
- Sustav navodnjavanja **Bokanjačko blato i Rašinovac** (Analiza postojećeg stanja, Program istraživačkih radova i Elaborat površinske akumulacije za navodnjavanje u sprezi s korištenjem podzemnih voda sustavom vodoopskrbe);
- Sustav navodnjavanja **Kulsko - Korlatsko polje** (Studija utjecaja na okoliš, Idejno rješenje, Elaborat o prihvatljivosti zahvata na ekološku mrežu);
- Sustav navodnjavanja Škabrnja (Glavni projekt, dodatni istražni radovi - akumulacija, dodatna geološka i hidrološka istraživanja);
- Sustava navodnjavanja **Lišansko polje** (Idejni projekt i Program vodoistražnih radova).

4.6.2. Društvena infrastruktura ⁶

Zadarska županija ima 37 osnovnih, 21 srednju školu i Sveučilište. Osnovni problem školstva na svim razinama (vrtići, osnovno i srednje obrazovanje) je nedostatak prostora, osoblja i specijaliziranih obrazovnih programa koji bi odgovorili potrebama. **Problem je očitiji na otocima i u zaleđu, naročito u područjima koja su za vrijeme rata bila okupirana.**

Srednjoškolsko obrazovanje u gradu Zadru programski pokriva sve vitalne interese zadarskih srednjoškolaca, dok bi izvangradsko trebalo razvijati i profilirati prema specijalnim programima specifičnim za pojedine prostore.

Od srednjoškolskog obrazovanja na području otoka Paga treba predvidjeti obrazovanje vezano na razvoj turizma i tercijarnih djelatnosti. Najveći problem srednjoškolskog obrazovanja u gradu Zadru jest prostor. 2002. godine osnovano je Sveučilište u Zadru sa 21 odjelom. Njegovo osnivanje je nastavak duge akademske tradicije te predstavlja veliki potencijal ovog područja. Glavni izazovi za Sveučilište trenutno su implementacija Bolonjskog procesa, kao i stvaranje povoljnih uvjeta studiranja za studente.

Općenito gledajući, zdravstveni i obrazovni sustav suočeni su s nedostatkom kvalitetne infrastrukture na području županije. Većina usluga i infrastrukture koncentrirani su uglavnom u većim centrima, dok je njihov nedostatak vidljiv u ruralnim područjima i otocima.

Pitanje zdravstva i zdravstvene zaštite regulirana su na nacionalnoj razini. Zdravstvena zaštita na županijskoj razini pokrivena je bolnicama, domovima zdravlja, Zavodom za hitnu medicinsku pomoć, Zavodom za javno zdravstvo, ljekarnama i privatnom praksom liječnika. U Zadarskoj županiji djeluje Opća bolnica Zadar, Ortopedska bolnica Biograd n/M, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Dom zdravlja Zadarske županije sa 6 radnih jedinica: Zadar, Biograd n/M, Benkovac, Obrovac, Gračac i Pag, Zavod za javno zdravstvo Zadar, ljekarne u Zadru, Novalji, Pagu, Povljani, Biogradu n/M,

Ninu, Obrovcu, Benkovcu, Preku, Stankovcima, Gračacu i Starigradu.

Institucije socijalne zaštite i socijalne službe imaju manjak ljudi i prostora. Na području županije djeluju centri za socijalnu skrb u Zadru, Benkovcu, Biogradu n/m i Gračacu. Postoje i **duge liste čekanja** za svaki od navedenih domova, a Centri za socijalnu skrb skrbe o velikom broju korisnika. Problem je izražen u zaleđu gdje pretežno živi starija populacija, a Centri nemaju dovoljno ljudi da bi skrbili o njima.

⁶ Dijelovi su preuzeti iz Strateškog plana razvoja ruralnih zajednica zaleđa Šibensko-knonske i Zadarske županije, Program EIDHR - CBSS „EU program za demokraciju i prava“, 2010.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Završetak izgradnje vodoopskrbnog sustava;
- Izgradnja jedinstvenog sustava odvodnje na razini županije za održavanje i upravljanje sustavom odvodnje otpadnih voda;
- Uspostava jedinstvenog sustava gospodarenja otpadom za područje Zadarske županije u skladu sa standardima EU;
- Škole moraju biti dostupne svima. Problem se javlja kod otoka i udaljenih krajeva u zaleđima županije. Nameće se potreba razvijanja obrazovnog sustava izvan postojećih urbanih sredina, te specijalizacija u vidu posebnih obrazovnih programa karakterističnih za neko područje;
- Izgradnja zdravstvene i socijalne infrastrukture u ruralnim područjima te obrazovanje kadra. Dislociranje određenih zdravstvenih i socijalnih djelatnosti (npr. domova zdravlja) iz gradova u ruralna područja i otoke dugoročno doprinose razvoju ruralnih područja. S druge strane, domovima je osigurano mirno okruženje, priroda i sve ostale pogodnosti ruralnih krajeva. ... dugoročno održiva opcija je spajanje zdravstva i turizma u formi zdravstveno turističke ponude. Posebice su za to pogodni otoci.

OGRANIČENJA

- Nedovoljna pokrivenost Zadarske županije vodoopskrbnim sustavom (posebno otoci);
- Neadekvatan sustav odvodnje u većini županije;
- Gospodarenje otpadom nezadovoljavajuće, a postojeća odlagališta ne zadovoljavaju propisane EU standarde
- Nedovoljna pokrivenost brzim Internetom ruralnih područja;
- Ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu spada u visoko kapitalne projekte koji zahtijevaju strateški pristup u planiranju takvih projekata i značajna financijska ulaganja. Rješenje se može tražiti u privatnim inicijativama (privatni domovi, ordinacije, zdravstveno turistički kompleksi, itd.);
- Duge liste čekanja u bolnicama i domovima zdravlja svjedoče o nedostatku kapaciteta (infrastrukturnih i ljudskih).

4.7. Ruralna područja pod minama

Kao posljedica Domovinskog rata u Zadarskoj županiji ruralna područja zagađena minama uzrokuju niz gospodarskih razvojnih i socijalnih probleme. Prema podacima Hrvatskog centra za razminiranje na dan 27. rujna 2011. godine ukupna površina minski sumljivog područja i područja zagađenog isključivo neeksplodiranim ubojitim sredstvima u Zadarskoj županiji

iznosi 60.592.550m² (od toga se 2.284.365 m² odnosi na područja zagađena isključivo neeksplodiranim ubojitim sredstvima). Hrvatski centar za razminiranje sustavno provodi izvide, te razminiranje minski sumljivog prostora prema dostupnim raspoloživim sredstvima za razminiranje.

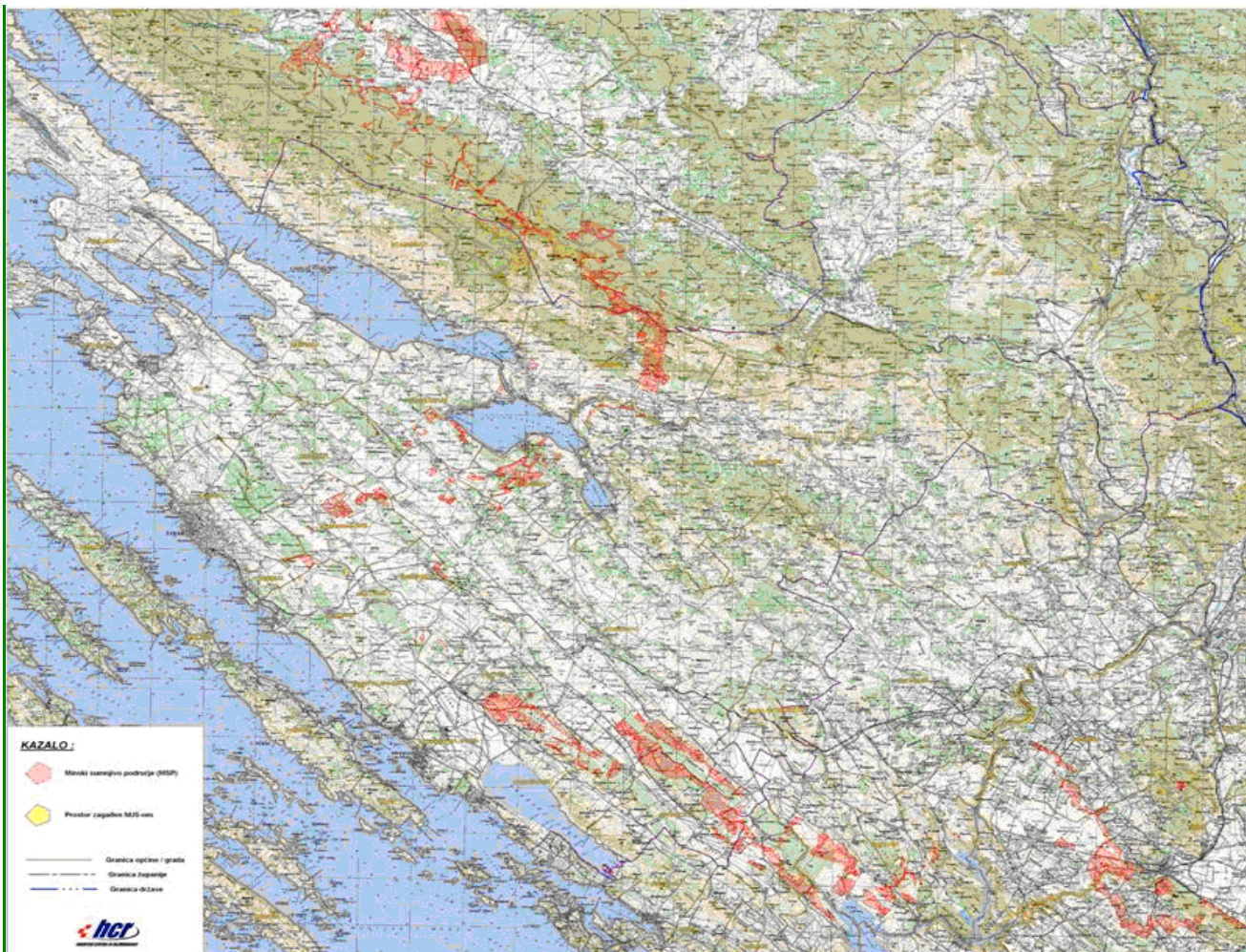
Tablica 24.: Minski sumnjivo područje i područje zagađeno isključivo neeksplodiranim ubojitim sredstvima u Zadarskoj županiji

Grad/Općina	Minski sumljiva područja u m ²	Površine zagađene NUS-om cca.
Benkovac	14.262.130	
Bibinje	825.563	
Gračac	61.770	
Jasenice	9.332.496	142.404
Novigrad	5.320.048	
Obrovac	618.336	135.458
Pakoštane	5.647.674	7.316
Polača	3.158.028	
Poličnik	679.520	463.961
Posedarje	2.010.228	576.614
Stankovci	11.030.767	
Starigrad	15.352	143.337
Sukošan	86.983	678.184
Sveti Filip i Jakov	184.006	
Škabrnje	616.365	
Zemunik Donji	4.458.919	118.185
Nin		11.191
Zadar		7.715
UKUPNO	58.308.185	2.284.365

Izvor: HCR, 2011

Minama je u Zadarskoj županiji zagađeno 20,6% poljoprivrednog zemljišta, 32% šume i 47% krša i makije. Na sljedećoj slici dan je zemljovid s prikazom minske situacije u Zadarskoj županiji.⁷

Slika 10.: Minski sumnjiv prostor Zadarske županije

Izvor: HCR, 2011

S obzirom da je minama zagađen velik dio ruralnog teritorija Zadarske županije koji je direktno pogođen ratom razminiranje tog

područja uvelike određuju napredak lokalnog stanovništva.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Nastaviti sa kontinuiranim razminiranjem ruralnog prostora, posebno onog u neposrednoj blizini stanovništva i poljoprivrednog zemljišta.

OGRANIČENJA

- Razminiranje prostora je proces koji traje dulji niz godina i za sada ne možemo očekivati ubrzani proces odminiranja zagađenih područja. No bitno je da se proces kontinuirano provodi sve dok se cjelokupno ruralno područje ne očisti od minski sumnjivog prostora.

4.8 Ekosustavi, krajobrazna i biološka raznolikost

Elementi prirodne okoline kao što su: zrak, voda šume, prirodne znamenitosti, atraktivni pejzaži, slobodni prostori i dr. zajedničko su vlasništvo svih ljudi pa reguliranje ponašanja subjekata u okolini znači ograničavanje njihovih prava, u interesu zaštite prava svih. Svatko je dužan koristiti zemljište, vodu, zrak i druga dobra, da obavlja svoje aktivnosti i organizira način života u prirodnoj i urbanoj okolini tako da ne ugrožava prirodne uvjete za život i rad ljudi, koji su od općeg interesa. U posljednjih nekoliko desetljeća ljudske aktivnosti i korištenje prirodnih resursa, značajno su se promijenili. Stanje biološke raznolikosti se pogoršalo toliko dramatično u zadnjih 50 godina koliko nije kroz cijelu povijest čovječanstva. Zbog ljudskih aktivnosti, vrste izumiru 1000 puta brže nego u prirodnim okolnostima. 10-30% vrsta sisavaca, ptica i vodozemaca danas su ugrožene na međunarodnoj razini. Od 1970. do 2003. godine smanjila se populacija 1300 sustavno praćenih vrsta u prosjeku 30%. Ti gubitci zasjenili su produktivnost prirode i time ugrozili dugoročni opstanak čovječanstva.

Zadarsku županiju, u svim njenim područjima, nizinskim, planinskim i obalnim, karakteriziraju velika raznolikost staništa zahvaljujući prevladavajućoj geološkoj podlozi (vapnenac), izrazito krškom reljefu i razvedenosti obale.

Raznolikost kopnenih, morskih i podzemnih staništa rezultirala je bogatstvom vrsta i podvrsta sa znatnim brojem endema. Također, visoka biološka raznolikost mora zajedno s velikom raznolikošću otoka i hridi, na kojima nalazimo velik broj endema, daje obalnom području međunarodni značaj. Stabilna bioraznolikost podrazumijeva zdravi okoliš. Vrlo je važno zadržati raznolike ekosustave jer svaki ekosustav održava na životu čitav niz različitih organizama.

Od kopnenih staništa županijom **dominiraju travnjaci, s oko 34% udjela** u ukupnoj površini. Daljnjih **24% čine travnjaci - šikare/dračici. Šume čine oko 22% površine.** Kultivirane **nešumske površine i staništa s korovnom i ruderalnom vegetacijom čine oko 8% površine.**

Usprkos visokoj vrijednosti prirode mnoge njene komponente izrazito su ugrožene. Značajan dio populacija mnogih vrsta ugroženo je i na Europskoj razini. Te su vrste vezane uz očuvana područja, za njih karakteristična staništa. Većina ovih vrsta strogo je zaštićena *Pravilnikom o*

proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim koji je stupio na snagu u siječnju 2006. godine.

Prema Pravilniku od sisavaca koje nalazimo u Zadarskoj županiji **20 vrste su strogo zaštićene**, 9 je zaštićenih, a prema *Crvenoj knjizi* sisavaca, čak **31 vrsta u Zadarskoj županiji je ugrožena**. Ugroženo je 8 vrsta gmazova i 3 vrste vodozemaca. Zaštićeno je 196 vrsta ptica, 18 vrsta gmazova i 4 vrste vodozemaca, 21 vrsta riba, 11 vrsta leptira, 14 vrsta vretenaca, 21 vrsta podzemne faune te 65 vrsta biljaka i 3 vrste gljiva. Od ptica koje gnijezde, zimuju ili sele preko naše županije, čak 104 ih je u «*Crvenoj knjizi ugroženih ptica Hrvatske*».

Glavni uzrok gubitka (a ti gubici su nepovratni) biološke raznolikosti su ljudske aktivnosti. Najveća prijetnja biološkoj raznolikosti je uništavanje i gubitak staništa (pretvaranje prirodnih staništa u građevinsko ili poljoprivredno zemljište), zatim prekomjerno iskorištavanje kroz lovstvo, ribolov i šumarstvo, a opasni su i intenzivna poljoprivreda, onečišćenje voda, tla i zraka te unos stranih vrsta.

Razmišljajući o potrebi zaštite postojećeg prirodnog bogatstva važno je imati na umu da se radi o osnovnom prirodnom resursu budućeg razvoja ovog prostora (turizma, ribarstva,

ekološka poljoprivrede...) te da je posljedično njegovo očuvanje nužno za cjelokupni održivi razvitak županije.

Zaključno, možemo kazati kako se ruralni prostor Zadarske županije može smatrati **izuzetno bogatim i raznolikim, ali istovremeno vrlo osjetljivim na neprimjerenogospodarenje**. Krajobrazna i biološka raznolikost te vrijedni prostori su ono što karakterizira i po čemu je specifična Zadarska županija te je očuvanje, zaštita i vrednovanje tih specifičnosti potencijal na kojemu treba graditi strategiju ruralnog razvoja Zadarske županije.

4.8.1. Zaštićeni dijelovi prirode u Zadarskoj županiji

Nacionalni parkovi i parkovi prirode:

- Velika i Mala Paklenica,
- Park prirode Velebit,
- Park prirode Telašćica,
- Vransko jezero.

Ostala zaštićena područja:

• Posebni rezervati:

- ornitološki: Kolanjsko blato-blato Rogoza (otok Pag),
- ornitološki: Veliko i Malo blato (otok Pag),
- rezervat šumske vegetacije: Dubrava-Hanzine (otok Pag),
- botanički: Maslinik Saljsko polje (Dugi otok).

• Spomenici prirode:

- geomorfološki: Modrič pećina (Rovanjska),
- geomorfološki: Cerovačke pećine,
- hidrološki: vrelo Une (Donja Suvaja),
- rijetki primjerak drveća: Zeleni hrast – Islam Latinski.

• Značajni krajobraz:

- kanjon Zrmanje,
- sjeverozapadni dio Dugog otoka – Saharun,
- Dubrava-Hanzine (otok Pag),
- otok Ošljak.

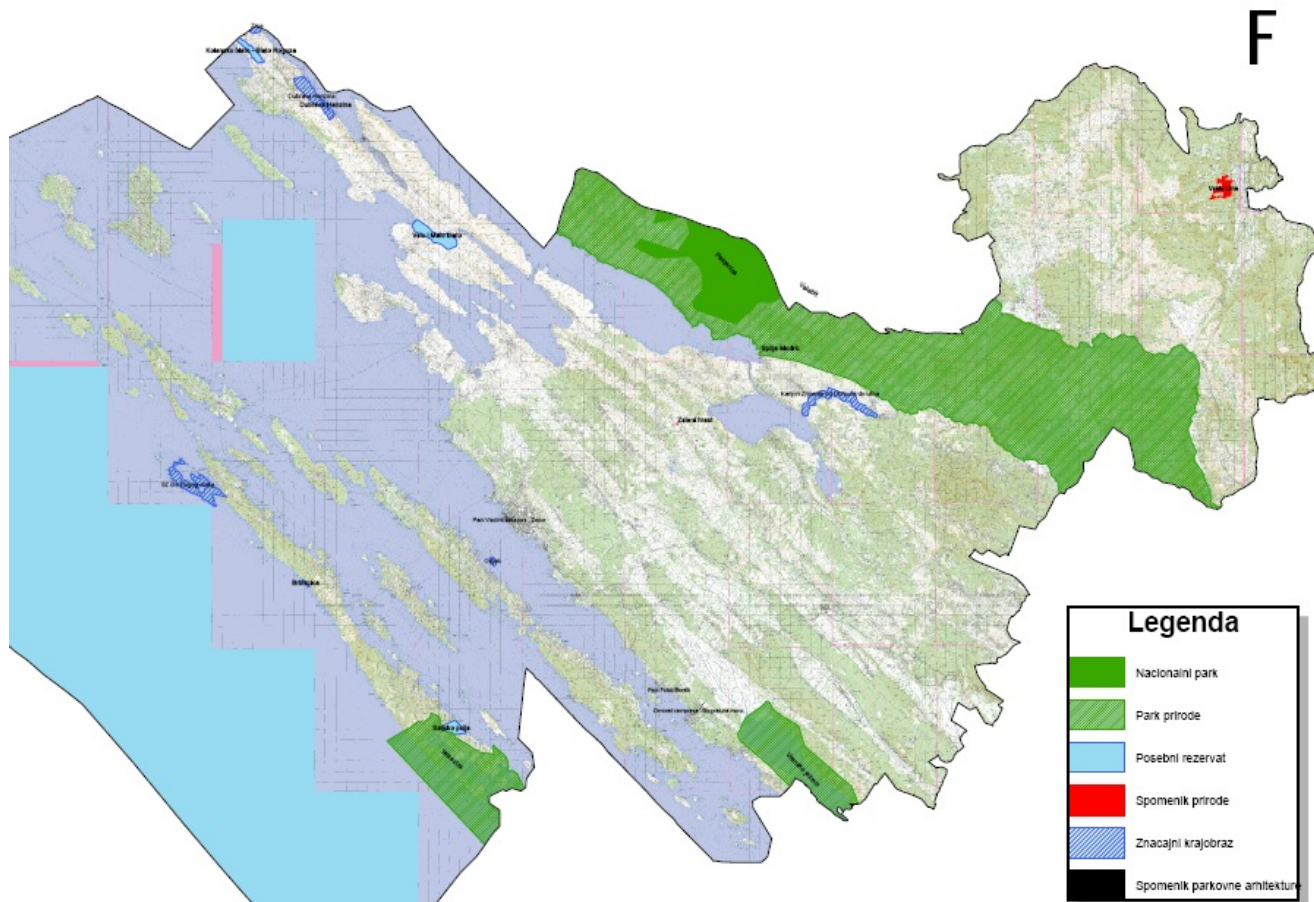
• Spomenici parkovne arhitekture:

- Park Vladimir Nazor,
- Park Folco Borelli (Sv. Filip i Jakov),
- skupina stabala: drvored čempresa (Biograd).

• Lokaliteti u preventivnoj zaštiti:

- park šuma Soline u Biogradu,
- posebni rezervat, geološko-paleontološki i geomorfološki Brbišćica-Dugi otok.

Slika 11.: Zaštićena područja Zadarske županije

Izvor: Javna ustanova za zaštićene dijelove prirode, 2012

4.8.2. NEM (Nacionalna ekološka mreža) i NATURA 2000

Ekološka mreža je sustav međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja koja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću značajno pridonose očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznolikosti koju čine ekološki značajna područja za Republiku Hrvatsku, a uključuju i ekološki značajna područja Europske unije Natura 2000 važnih za očuvanje ugroženih divljih svojiti i stanišnih tipova. Uspostava ekološke mreže u Hrvatskoj propisana je Zakonom o zaštiti prirode. Područja ekološke mreže u Hrvatskoj, sukladno ekološkoj mreži Europske unije NATURA 2000, **podijeljena su na međunarodno važna područja za ptice te područja važna za ostale divlje svojite i stanišne tipove.**

Sukladno mehanizmu EU Direktive o staništima, Zakon o zaštiti prirode propisuje da se dijelovi

ekološke mreže mogu štiti kao posebno zaštićena područja ili provedbom planova upravljanja, kao i kroz postupak ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu svakog ugrožavajućeg zahvata. Negativno ocijenjen zahvat se može odobriti samo u slučajevima prevladavajućeg javnog interesa i uz Zakonom utvrđene kompenzacijske uvjete. **Važan mehanizam je i mogućnost sklapanja ugovora s vlasnicima i ovlaštenicima prava na područjima ekološke mreže, uz osiguranje poticaja za one djelatnosti koje doprinose očuvanju biološke raznolikosti.**

Ekološka mreža na području Zadarske županije obuhvaća ukupno 152 područja važna za divlje svojite i stanišne tipove i 9 međunarodno važnih područja za ptice (vidi narednu tablicu).

Tablica 25.: Površina mreže NATURA 2000 na području Zadarske županije

ŽUPANIJA	Površina Županije	Površina NATURA 2000 (ha)	% Županije u prijedlogu NATURA 2000
Zadarska	364.634,76	167.118,47	45,83

Izvor: DZZP, 2011.

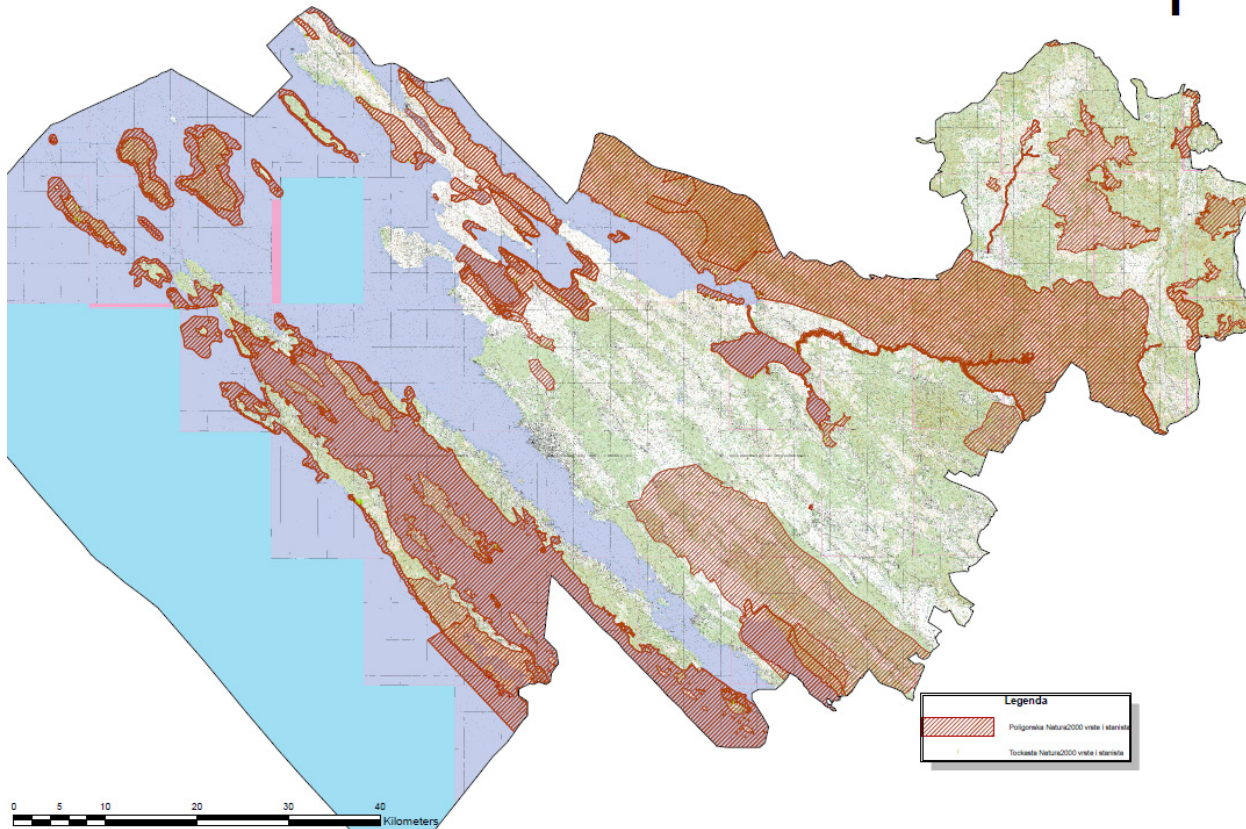
NATURA 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. **Njezin cilj je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova.** Dosad je u ovu ekološku mrežu uključeno oko 30.000 područja na gotovo 20% teritorija EU što je čini najvećim sustavom očuvanih područja u svijetu. NATURA 2000 često se poistovjećuje sa zaštićenim područjima u kojima su ljudske djelatnosti značajno ograničene ili čak isključene radi očuvanja biološke raznolikosti. Međutim, NATURA 2000 počiva na drugim postavkama. **Cilj upravljanja je održati ili poboljšati povoljno stanje očuvanosti ciljnih vrsta i staništa**

određenog područja. Često je to moguće bez propisivanja bitnih ograničenja kroz provođenje mjera očuvanja od strane ljudi koji u suživotu s prirodom dijele svoj životni prostor s ugroženim vrstama i staništima. Većinu aktivnosti i zahvata u NATURA području moguće je provesti uz mjere ublažavanja mogućih negativnih utjecaja. Ponekad su potrebne tek manje prilagodbe, primjerice u šumarstvu. Prijedlozi većih razvojnih projekata ili promjena načina korištenja zemljišta trebat će proći postupak ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu. Bude li ocjena pozitivna, zahvat će se dopustiti i ako se nalazi u NATURA području. Tako je zato što **NATURA 2000 podržava načelo održivog razvoja.**

Njezin cilj nije zaustaviti sveukupne razvojne aktivnosti nego, naprotiv, postaviti mjerila prema kojima će se one moći odvijati, a da pritom očuvaju biološku raznolikost. Kao takva, NATURA 2000 može pružiti nove mogućnosti ruralnim područjima, primjerice kroz eko-turizam, rekreaciju ili prirodi blisku poljoprivredu i šumarstvo.

Slika 12.: Potencijalna NATURA 2000 područja Zadarske županije

F

Izvor: Javna ustanova za zaštićene dijelove prirode, 2012

*Zbog preglednosti karte nisu ucrtana *međunarodno važna područja za ptice već samo važna područja za divlje svojte i stanišne tipove.*

4.8.3. Poljoprivredna bioraznolikost Dalmacije i Zadarske županije

Poljoprivredna bioraznolikost je iznimno značajan dio opće biološke raznolikosti, a njena važnost još je veća zbog gospodarskog efekta koje pravilna valorizacija autohtonih sorti i pasmina može imati na revitalizaciju i razvoj ruralnih područja županije.

Veliki je doprinos COAST⁸ projekta (provodi se u cijeloj Dalmaciji) u boljem poznavanju poljoprivredne bioraznolikosti u Dalmaciji pa tako i u Zadarskoj županiji. Zahvaljujući provedenim istraživanjem tradicijskog bilja⁹ i domaćih životinja na području Dalmacije

u okviru COAST projekta, po prvi put je prepoznata poljoprivredna bioraznolikost kao važan dio cjelokupne bioraznolikosti.

Istraživanjem tradicijskog bilja i domaćih životinja Dalmacije utvrđeno je ukupno 40 divljih vrsta s visokim potencijalom u poljoprivredi te 328 kultivara, odnosno sorti, pasmina i sojeva. Posebno se ističe veliki broj izvornih lokalnih tradicijskih sorti masline s 37 sorti, vinove loze s 82 sorte i drugih voćnih vrsta s 94 sorte te brojnih aromatičnih, začinskih, ljekovitih, medonosnih, ukrasnih i divljih jestivih biljaka.

8 Više o projektu COAST vidi: <http://www.undp.hr/show.jsp?page=71386>

9 U sklopu projekta COAST napravljena je analiza stanja sa preporukama za daljnje aktivnosti pod nazivom „Poljoprivredna bioraznolikost Dalmacije; Tradicijsko poljoprivredno bilje i domaće životinje“. Dijelovi teksta su preuzeti iz istraživanja.

Usljed novih trendova u poljoprivredi posljednjih pedesetak godina, prvenstveno industrijalizacije poljoprivrede, dominacije proizvodnje monokultura te uvođenja namjenskih hibrida, tradicijske sorte i pasmine postaju sve ugroženije i ubrzano nestaju. Poljoprivredna bioraznolikost Dalmacije nije dovoljno istražena, očuvana, zaštićena, promovirana i iskorištena u daljnjoj selekciji, **niti prepoznata kao gospodarski važna u stvaranju izvornih i prepoznatljivih premijskih poljoprivrednih proizvoda Dalmacije te kao turistički potencijal i važno oruđe za očuvanje postojećih dalmatinskih krajobraza.**

U nastavku je dat pregled najvažnijih autohtonih kulutra Dalmacije i Zadarske županije.

Maslina

Maslina je najbrojnija voćna vrsta koja se uzgaja na području Dalmacije, a o njenoj gospodarskoj vrijednosti govori i činjenica da se u području hrvatske obale maslinarstvom bilo kao osnovnom ili dopunskom djelatnošću bavi 45% obitelji, pri čemu na otocima čak 93% obitelji. Danas se na prostoru Dalmacije uzgaja oko 3.500.000 stabala masline s tendencijom porasta. U isto vrijeme brojnost drugih voćnih vrsta, uz izuzetak vinove loze je u stagnaciji ili opadanju. Masline se na području Dalmacije

proizvode gotovo isključivo za ulje, dok su druge namjene manje prisutne. Dominantna sorta Dalmacije je **oblica, koja zauzima preko 50% udjela u sortimentu**, a slijede lastovka i levantinka. Prema svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost, izdvojeno je sedam najvažnijih sorti: **Oblica, Lastovka, Bjelica, Dužica, Paštrica, Levantinka i Drobniča.**

Voćne kulture

U Zadarskoj županiji najznačajnije voćne kulture, nakon masline, su: **trešnja, maraska, smokva, bajam**, a razlike su u sortnom sastavu pojedine podregije. **Rogač** se uzgaja samo na nekim pogodnim lokalitetima u području, pretežito kao samonikla kultura na otočnom dijelu županije. Prema svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim,

stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost izdvojene su dvije sorte smokve: **Petrovača bijela i Zamorčica**; dvije sorte bajama: **Čarski kasni i Knez Črnomir** te više tipova maraske, od kojih su najzastupljeniji Brač-2, Brač-6 i Recta.

Vinova loza

Danas su u Dalmaciji prisutne 82 sorte, od kojih je po svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost izdvojeno nekoliko sorti za područje Zadarske županije: **Maraština, Plavina, Babić, Crljenak kaštelanski, Plavac mali, Debit (nije ugrožen), Lasina (vrlo rijetka), Gegić, Svrđlovina, Zadarka (rijetke), zatim iznimni rariteti kao što su Galac, Dugoviska, Petovka, Silbijanac, Trišnjavica i dr.** Iako je vinova loza u usporedbi sa drugim kulturama dalmatinskog priobalja dosta istražena, ostalo je još puno posla na očuvanju, karakterizaciji, gospodarskoj evaluaciji i revitalizaciji. U tom

smislu **nužno je završiti inventarizaciju svih vinogradarskih područja i dopuniti postojeće kolekcije.**

Da bi se bogatstvo autohtonih sorata, tradicija proizvodnje vina i turistički značaj Dalmacije ipak odgovarajuće gospodarski iskoristio, **treba izvršiti gospodarsku evaluaciju sorata radi njihovog uvođenja u proizvodnju te stvaranje sustava selekcije i proizvodnje sadnog materijala.** Nastojanja na revitalizaciji autohtonih sorta treba pratiti i odgovarajuća marketinška podrška, kao i **osuvremenjivanje tehnologije proizvodnje vina u cilju popravka njihove kakvoće.**

Povrće

U Dalmaciji se nalazi polovica ukupnih hrvatskih površina komercijalne proizvodnje povrća namijenjenog potrošnji u svježem stanju i trećina svih zaštićenih objekata namijenjenih uzgoju povrća. U komercijalnoj proizvodnji povrća namijenjenoj tržištu **gotovo isključivo se koriste strani hibridi i sorte povrća među kojima često puta prevladava jedan ili manji broj kultivara** čime je agrobioraznolikost povrtnica izuzetno smanjena.

Tradicijske sorte i lokalne populacije povrća gotovo isključivo su zastupljene samo u vrtovima i manjim okućnicama te su namijenjene potrošnji u vlastitom domaćinstvu. Njihovo sjeme i reprodukcijski materijal isključivo se proizvode i održavaju na obiteljskim gospodarstvima te se šire prvenstveno razmjenom na užem

području. Trgovina reprodukcijskim materijalom tradicionalnih sorti povrća na području Dalmacije nikad nije bila razvijena, kao ni sustavna briga o očuvanju njihovog genetskog identiteta. Depopulacijom ruralnog prostora osobito otoka i dalmatinskog zaleđa te migracijama stanovništva koje je na području Dalmacije posebno bilo izraženo za Domovinskog rata, brojne tradicijske sorte brižno održavane kroz dugi vremenski period nepovratno su izgubljene, a malobrojnim preostalima prijete velika opasnost da nestanu.

Na području Dalmacije utvrđeno je postojanje 15 tradicijskih sorti povrća od kojih je izdvojeno njih 3 za područje Zadarske županije, a to su: **domaća raštika, kozjak domaća ljutika, brgudski ozimi luk**. Sve te tradicijske sorte povrća su visoko ugrožene, a neke su vjerojatno i trajno nestale.

Ratarske kulture

Prema svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost izdvojeno je jedanaest kultura i sorti za područje Dalmacije od kojih su dvije bitne za Zadarsku županiju: **dalmatinski buhač i brnistra**. Područje Dalmacije obiluje ekotipovima ratarskog bilja nastalih prirodnom selekcijom pod ekološkim prilikama proizvodnog područja i uslijed prirodne hibridizacije te oni predstavljaju izvor svojstava i gena za buduće selekcije. No, ostaje nam pitanje

koliko je od tog bogatstva ostalo očuvano do danas budući da su znanstvena istraživanja dalmatinskih ratarskih kultura zanemarena. Nestankom ratarske proizvodnje u Dalmaciji ne samo da gubimo biološku raznolikost ratarskih kultura, već i nestaju prateće biljke, životinje i gljive koje su vezane za čak pet biljnih pokrova (obrađivana poljoprivredna područja-žitarice, obrađivana poljoprivredna područja-izuzevši žitarice, usjevi-mješavina travnjaka i šikara, usjevi i urbana područja te usjevi s vodenim površinama, uključujući navodnjavana područja).

Livade i pašnjaci

U florističkom bogatstvu Dalmacije posebno se ističu krški dalmatinski travnjaci koji su po bogatstvu vrsta najbogatije biljne zajednice Europe. Oni u gospodarskom smislu gotovo nikada nisu bili istraživani iako je pašarenje i kosidba ovih zajednica stoljećima bila osnova stočarstva Dalmacije. Istovremenim nestankom stoke i depopulacijom na ogromnim dalmatinskim prostranstvima, započeo je proces zarastanja (sukcesija) zbog čega dalmatinski krški travnjaci, odnosno livade i pašnjaci, postaju jedan od najugroženijih biljnih pokrova u Dalmaciji, a pripadajuće biljne i druge prateće vrste također su ugrožene.

Prema svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost izdvojeno je šest izvornih livadnih i pašnjačkih vrsta (sve su prisutne u Zadarskoj županiji): **djetelina dalmatinska (*Trifolium dalmaticum*), djetelina rumena (*Trifolium incarnatum molinerii*), grahorica dalmatinska (*Vicia dalmatica*), kostrika perasta (*Brachypodium pinnatum*), kršin primorski (*Chrysopogon gryllus*) i vlasulja dalmatinska (*Festuca dalmatica*).**

Aromatično, začinsko, ljekovito, medonosno, ukrasno i divlje jestivo bilje

U Hrvatskoj je do sada utvrđeno 4.275 biljnih vrsta odnosno s podvrstama 5.347 biljnih svojti. Po broju vrsta Hrvatska se nalazi na sedmom mjestu u Europi, ali je po broju vrsta po jedinici državne površine na trećem mjestu, iza Slovenije i Albanije. Ako bi izdvojili samo Dalmaciju, ona bi po broju vrsta na jedinici površine bila prva zemlja u Europi. U isto vrijeme oko 11 % biljnih vrsta Hrvatske je ugroženo, od kojih najveći broj na području Dalmacije. Dalmacija je područje izrazitog biljnog bogatstva, a posebno aromatičnog, začinskog, ljekovitog, medonosnog, ukrasnog i divljeg jestivog bilja, pravi pčelinji rajski vrt.

Vrijednost i potencijal aromatičnog i začinskog, ljekovitog, medonosnog, ukrasnog i divljeg jestivog bilja Dalmacije je izniman i to u nekoliko glavnih pravaca: **bioraznolikost, selekcijska**

vrijednost, gospodarska vrijednost, medonosna vrijednost, estetska vrijednost, prehrambena vrijednost, industrijska vrijednost i krajobrazna vrijednost.

Prema svojim gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost izdvojeno je deset kultivara i vrsta (sve su prisutne u Zadarskoj županiji): **primorska kadulja (*Salvia officinalis*), budrovka (*Lavandula hybrida*), dalmatinski uspravni ružmarin (*Rosmarinus officinalis*), domaći primorski vrisak (*Satureja montana*), obična agava (*Agave americana*), ukrasna iglica Biokovo (*Geranium macrorrhizum*), matar (*Chritmum maritimum*), mirta (*Myrtus communis*), planika (*Arbutus unedo*) i divlja riga (*Diplotaxis tenuifolia*).**

Pasmine domaćih životinja

Za Dalmaciju su najvažnije domaće životinje: ovce, koze, goveda, magarci s križancima, svinje, konji, pčele, kokoši, pure, dudov prelac, kunići, golubovi i psi. Uzgoj slatkovodne ribe navodi se u prošlosti za privatne potrebe, ali u tržišnom smislu nije poznat do najnovijeg razdoblja.

Utvrđeno je 28 tradicijskih pasmina kojima je pridodana jedna novostvorena, golub zadarski prevrtač te 8 izvornih divljih vrsta, salmonidnih riba s kojima je moguće ostvariti uzgoj. Među tradicijskim pasminama dominiraju ovce s devet pasmina, što je posljedica dugotrajnog i dominantnog ovčarstva na području Dalmacije, raznolikih križanja te izoliranosti populacija, posebno na otocima.

Za područje Zadarske županije su izdvojene najznačajnije pasmine koje se ističu po svojim

gospodarskim, genetskim, selekcijskim, kulturno-povijesnim, krajobraznim, stanišnim vrijednostima, svojoj izvornosti, ugroženosti te po utjecaju na opću bioraznolikost. To su: **buša, dalmatinska pramenka, paška ovca, hrvatska šarena koza, hrvatska bijela koza, primorsko-dinarski magarac, siva pčela.**

Trenutno stanje tradicijskih pasmina u Dalmaciji je prilično loše, kao i ukupno stočarstvo ovog područja, jer su danas ostali tek ostaci ostataka nekadašnjeg slavnog izvornog stočnog fonda Dalmacije. Gotovo sve dalmatinske pasmine su ugrožene, neke kritično i njima ubrzano prijete nestanak, a neke su već izumrle. Kao posljedica dolazi do ubrzane devastacije krajobraza i staništa te gubitka opće bioraznolikosti, posebno vidljivo kroz sukcesiju, odnosno zarastanja u makiju što značajno doprinosi nastanku i razvoju požara.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA**POTREBE**

- Uspostava sustavnog procesa inventarizacije sastavnica biološke raznolikosti te digitaliziranje granica zaštićenih područja.
- Zbog očuvanja bioraznolikosti, sve tradicijske kultivare potrebno je što prije sakupiti i uvrstiti u kolekcije te gospodarski i komercijalno revitalizirati uz izradu menadžment planova. Potrebno je izraditi bazu podataka koja bi bila dostupna svim zainteresiranim.
- Potrebno je izraditi i primijeniti sustav podrške za vlastiti uzgoj (u osnovnim i srednjim školama te fakultetima) uz organizaciju radionica, seminara te promotivnih aktivnosti (putem knjige o tradicijskim poljoprivrednim kulturama Dalmacije, kataloga o tradicijskim proizvodima, radio i TV emisija itd.). Kroz ove aktivnosti vršila bi se edukacija o potrebi prepoznavanja izvornosti tradicijskih sorti, označavanja zemljopisnog porijekla uz turističku ponudu tradicijskih proizvoda, u okviru hotela, restorana, a posebno turističkih poljoprivrednih obiteljskih gospodarstava.
- Za sve tradicijske sorte treba pronaći i financijski poduprijeti model održavanja izabраниh, potencijalno vrijednih tradicijskih sorti.

OGRANIČENJA

- Ubrzani razvoj, razvoj gospodarstva te širenje industrije, gospodarskih pogona, prekomjerna izgradnja, onečišćenja zraka, voda, mora i tla konstantna su prijetnja očuvanju biološke raznolikosti ruralnih područja.
- Zbog industrijalizacije poljoprivrede, dominacije proizvodnje monokultura te uvođenju namjenskih hibrida, tradicijske sorte i pasmine postaju sve ugroženije i ubrzano nestaju.
- Zbog svoje ekstremne osjetljivosti, posebna se pažnja mora posvetiti zaštiti od erozije tla i zaštiti podzemnih voda od onečišćenja uzrokovanog poljoprivrednim aktivnostima.
- U planinskom području, tradicionalno uređenje i očuvanje malih gospodarstava predstavlja bitnu značajku očuvanja biološke raznolikosti. Depopulacija određenih planinskih područja je potencijalna prijetnja opstanku staništima značajne biološke raznolikosti livada i pašnjaka, zbog izostanka tradicionalnih poljoprivrednih aktivnosti poput ispaše i košnje.

4.9. Kulturno – povijesna baština¹⁰

Zadarska županija ima bogatu kulturno – povijesnu baštinu iz stare antike, starokršćanskog pa sve do ranog srednjeg vijeka koja svojim bogatstvom predstavlja komparativnu prednost u turističkom razvoju.

Bukovica i Ravni kotari

Područje Bukovice i Ravnih kotara ima mnogo vrijednih kulturno – povijesnih spomenika od razdoblja prapovijesti, antičkog vremena preko najznačajnijeg srednjovjekovnog razdoblja do danas. Među njima posebno mjesto zauzimaju spomenici koji su vezani uz vitezove templare i red Ivanovaca u Hrvatskoj. Sjedište Ivanovaca je bilo u gradu Vrani, a čuveni su vranski priori sve do njegova pada u turske ruke u 16. stoljeću imali ključnu ulogu u upravljanju hrvatskom srednjovjekovnom državom. Danas su od Vrane ostale samo zidine uz istoimeno selo uz obale Vranskog jezera.

Grad Benkovac, središte Ravnih kotara i Bukovice vrlo je bogat kulturno – povijesnom baštinom. Najuočljiviji kulturno – povijesni spomenik u Benkovcu je Kaštel Benković, utvrda nazvana po hrvatskim velikašima koji su je izgradili, vjerojatno u drugoj polovici 15. stoljeća. Izgradnjom ove utvrde počinje i povijest samog grada Benkovca. Kaštel je četverokutnog tlocrta, a na sjevernoj strani ima visoku četvrtastu kulu. Južna strana ojačana je za turske vlasti dvjema okruglim kulama na uglovima. Benkovački kaštel, u kojem je

danas smješten muzej, bio je nekad stara hrvatska utvrda, a u svoj su ga dvorac pretvorili begovi Benkovići nakon dolaska Turaka u 16. stoljeću. U samom Benkovcu, nalaze se katolička crkva Svetog Ante iz 18. stoljeća i crkva Male Gospe iz 1864. godine te pravoslavna crkva Svetog Jovana podignuta 1885. godine.

U neposrednoj blizini grada Benkovca nalaze se ostaci liburnsko – rimskog grada Asserije (Podgrađe), zatim ostaci antičkih i srednjovjekovnih gradova Nadina (Nedinum) i Karina (Corinium), ostaci srednjovjekovnih utvrda Perušić, Kličevica, Islam te bogata srednjovjekovna sakralna arhitektura među kojom se posebno ističe franjevački samostan u Karinu iz 15. – 18. stoljeća, što je svjedočanstvo intenzivnog života tijekom čitavog srednjeg vijeka.

Još dublje u unutrašnjosti, u krševitoj pustoši Bukovice u dolini rijeke Krupe, smjestio se pravoslavni manastir Krupa iz 16. stoljeća, čija je crkva poznata po freskama oslikanoj unutrašnjosti. U Ravnim kotarima i Bukovici ima i mnogo drugih starih crkava i kula skladno uklopljenih u okolni krajolik između velebitskih padina i obala mora.

Otoci Zadarske županije

Brojni otoci Zadarske županije imaju vrijedno kulturno – povijesno nasljeđe. Na Zadarskim otocima ima puno starih utvrda kao što su Kaštelina na Viru, kula poput Torete na Silbi, a u Velom Ratu na Dugom otoku nalazi se i jedan od najljepših hrvatskih svjetionika.

Najvrijednija kulturna baština zadarskih otoka odnosi se na najveći otok Pag – otok soli, sira i čipke. Gradska jezgra Paga iz 15. stoljeća poznata je po pravilnim ulicama koje su rezultat planiranja čuvenoga hrvatskog graditelja Jurja Dalmatinca. U njezinu je središtu crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, iz istog razdoblja. Pag predstavlja

jedinstveni spomenik srednjovjekovnog urbanizma u Hrvatskoj. Nažalost, veći dio obrambenog zida koji je predstavljao okvir urbanom prostoru porušen je početkom 19. stoljeća, no u potpunosti je sačuvan raster ulica i trgova, najveći broj kuća još uvijek ima izvorne konture pa čak i dijelove arhitektonske artikulacije. Od nekadašnjih šest gradskih crkava, tri su još u funkciji, jedna je obnovljena i pretvorena u izložbeni prostor, a jedna sačuvana u ruševnom stanju. Također su djelomično očuvane javne zgrade (Kneževa palača i Biskupova palača). Prostor Starog grada predstavlja jedan od najznačajnijih arheoloških lokaliteta u Hrvatskoj, svojevrsni srednjovjekovni pandan antičkoj Saloni.

Na zapadnom dijelu paške uvale se nalazi Caska.

¹⁰ Analizom je obuhvaćena i gradska jezgra Paga, kao i središte Nina. Premda generalno otok Pag i šire administrativno područje grada Nina prema gustoći stanovništva i drugim kriterijima spadaju u ruralno područje, sama jezgre klasifikacijom IPARD-a su isključene iz potpora za ruralni turizam (Mjera 302 – kategorizacija, razred A). Međutim analizom su obuhvaćeni zbog svog kulturološkog utjecaja na ova područja.

U uvali Caska danas ima tek nekoliko kuća, no na njezinom morskom dnu se nalazi potopljeni grad. Prema povjesničarima to je rimski grad koji je, uslijed potresa, potonuo u 4. stoljeću. No postoje pretpostavke kako je Caska, iz nepoznatih razloga, napuštena te ju je tijekom stoljeća, prirodnim podizanjem razine mora, prekrilo more. Da je Caska imala osobito značenje, svjedoči i činjenica da je u njoj raskošni ljetnikovac imala poznata i bogata senatorska obitelj iz Rima Calpurnia.

Otok Pašman ima jako bogatu kulturno-povijesnu baštinu unutar koje se posebno ističu dva samostana i to Benediktinski samostan Sv. Kuzme i Damjana na Čakovcu kod Tkona koji je sagrađen u romaničkom stilu u 12. stoljeću te temeljito prerađen gotičkim oblicima od 14. – 15.

Grad Nin

Nin je jedan od najstarijih gradova na Mediteranu. Naselje na današnjem otočiću razvilo se početkom željeznog doba, otprilike prije 3000 godina. Utemeljilo ga je pleme Liburna. Ranije naselje koje potječe iz mlađeg kamenog doba (neolita) nalazilo se izvan otočića, uz današnju solanu, a prema pronađenim kulturnim ostacima može datirati oko 5000 godina prije Krista. Mnoge civilizacije ostavile su svoje tragove koji se najbolje mogu vidjeti u starogradskoj jezgri, na malom otočiću usred plitke lagune. U prapovijesti je Nin bio značajna trgovačka luka, a zatim rimski municipij. U srednjem vijeku, Nin je bio prva prijestolnica Hrvata, a biskupsko sjedište bio je od 9. do 19. stoljeća. Na malom prostoru otočića nalazilo se 12 crkava i 3 samostana od čega su danas ostale sačuvane 4 crkve: crkva Sv. Ambroza, crkva Sv. Anselma, crkva Sv. Križa

i stoljeća i Franjevački samostan Sv. Duje u Kraju koji je sagrađen 1390. godine u gotičkom stilu. Benediktinski samostan Sv. Kuzme i Damjana je posebno važan jer je jedini aktivni muški benediktinski samostan u Hrvatskoj, a ističe se i vrijednom zbirkom starih slika i atraktivnim položajem.

Na otoku Pašmanu su i dva najvrjednija glagoljska rukopisa, a to su: Pašmanski brevijar iz 14. stoljeća i Tkonski zbornik iz 16. stoljeća.

Na otoku Ugljanu je u 13. stoljeću podignuta srednjovjekovna tvrđava Sv. Mihovila. U blizini otoka Ugljana na otočiću Galevac (Školjić) nalazi se Franjevački samostan Sv. Pavla Pustinjaka iz 15. stoljeća.

te crkva Sv. Nikole. Crkva Sv. Križa odlikuje se jedinstvenim arhitektonskim stilom iz 9. stoljeća. Kamena svjedočanstva rimskog Nina ostaci su najvećeg rimskog hrama na Jadranu iz 1. st., nalazište mozaika iz 2. st., ostaci rimskih zgrada u okolišu crkve Sv. Križa iz 1.- 6. st., Gornja i Donja gradska vrata, dva kamena mosta i ostaci zidina iz venecijanskog razdoblja. U Ninu se nalaze originalni ostaci starohrvatskog broda Condura Croatica iz 11. st., a može se vidjeti i kopija dijela broda Serilie Liburnice iz 1. st. i kopija krstionice kneza Višeslava iz 9. st. U crkvenoj riznici Zlato i srebro grada Nina čuvaju se: Judin srebrnjak, slika s prikazom ukazanja Gospe od Zečeva, prsten pape Pija II, relikvije ninskih nebeskih zaštitnika Sv. Anselma, Sv. Marcele i Sv. Ambroza iz 8.-14. st. te brojni zavjetni darovi.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Unaprijediti programe uključivanja kulturno – povijesne baštine u turističku ponudu županije;
- Očuvanje kulturno – povijesne baštine usporedno s osmišljavanjem identiteta županije;
- Koristiti međunarodne razvojne programe i fondove u svrhu financijske i stručne potpore prilikom očuvanja kulturno – povijesne baštine;
- Povezivanje kulture i turizma, posebno ruralnog turizma.

OGRANIČENJA

- Nedovoljno istražena spomenička baština;
- Kulturno – povijesna baština nije dovoljno zaštićena s obzirom na količinu i raznovrsnost;
- Kulturno – povijesna baština nije dovoljno zastupljena u turističkoj ponudi.

4.10. Udruge Zadarske županije

Udruge su najbrojnije organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj. Pojam udruge uređen je člankom 2.

stavkom 1. Zakona o udrugama:

Udruga u smislu ovoga Zakona je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba, koje se radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda te ekološka, humanitarna, informacijska, kulturna, nacionalna, pronatalitetna, prosvjetna, socijalna, strukovna, športska, tehnička, zdravstvena, znanstvena ili druga uvjerenja i ciljeve, a bez namjere stjecanja dobiti, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja.

Danas su u Hrvatskoj mnoge udruge postale važan čimbenik društvenoga života. Spektar pitanja kojima se bave je širok pa tako postoje udruge čije je težište aktivnosti zagovaranje i pokretanje javnih kampanja o pitanjima od interesa za širu javnost (jednakost spolova, zaštita potrošača, ljudska prava, itd.); koje pružaju određene usluge (npr. u području socijalne skrbi i zdravstva); zadovoljavaju samo potrebe svojih članova (strukovne udruge); rade na izgradnji društva temeljenog na kulturi i miru; lobističke i feminističke udruge; koje pomažu zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i mnoge druge, razvile su se u društvenom životu Hrvatske i postale značajan katalizator razvoja civilnoga društva.

U Zadarskoj županiji registrirano je 1360 udruga.¹¹ Registrirane udruge djeluju u mnogobrojnim i različitim područjima. Od ukupnog broja udruga 17 ih je vezano za poljoprivredu, 26 za lov i ribolov i 8 za stočarstvo. Također, u županiji su registrirana i 74 kulturno - umjetnička društva. Većina tih udruga radi vrlo dobro, ali su njihove aktivnosti većim djelom vezane uz razmjenu informacija i edukaciju. Iskustvo vezano za EU fondove je minimalno.

¹⁰ Izvor: Registar udruga, 2011.

Jedna od ograničavajućih okolnosti je i vrlo mali proračun udruga koji je baziran na članarinama te na potpori županije, općina ili rjeđe države. Zadarska županija se već dugi niz godina koristi modelom javnih natječaja za dodjelu proračunskih sredstava u svrhu organiziranog aktiviranja građana u život zajednice.

Trenutno većina udruga u Zadarskoj županiji radi zasebno bez ikakve suradnje i međusobne koordinacije. U slučaju kad se nekoliko različitih udruga bavi istim područjem, suradnja među njima je obično slaba i svaka se uglavnom usredotočuje na provedbu svojih programa premda je ciljna grupa korisnika ista.

Civilni sektor u Zadarskoj županiji predstavlja relativno dobar potencijal za suradnju i aktiviranje zajednice u rješavanju problematike iz svih područja, a posebno u sektoru poljoprivrede i

turizma. Nužno je poraditi na motivaciji udruga u korištenju raznolikih izvora financiranja, a posebno financiranja putem EU fondova, strateškog povezivanja i planiranja u provedbi pojedinih programa.

Opći je zaključak da nema dovoljno kvalitetnih i aktivnih udruga u području ruralnog razvoja (posebno poljoprivrede) koje će zastupati potrebe ruralnih krajeva. Postojanje aktivnih udruga omogućuje olakšanu komunikaciju između javnog i privatnog sektora te dovodi do jednostavnijeg ostvarivanja zajedničkih potreba stanovništva ruralnih područja. Dobro organizirane udruge uvelike olakšavaju posao i javnom sektoru, jer svojim djelovanjem pokrivaju područja koja su od javnog dobra. Tako javni sektor podupiranjem udruga na jednostavniji način rješava probleme od javnog interesa.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Jačanje uloge udruga u ruralnom razvoju županije;
- Poraditi na motivaciji udruga u korištenju raznolikih izvora financiranja.

OGRANIČENJA

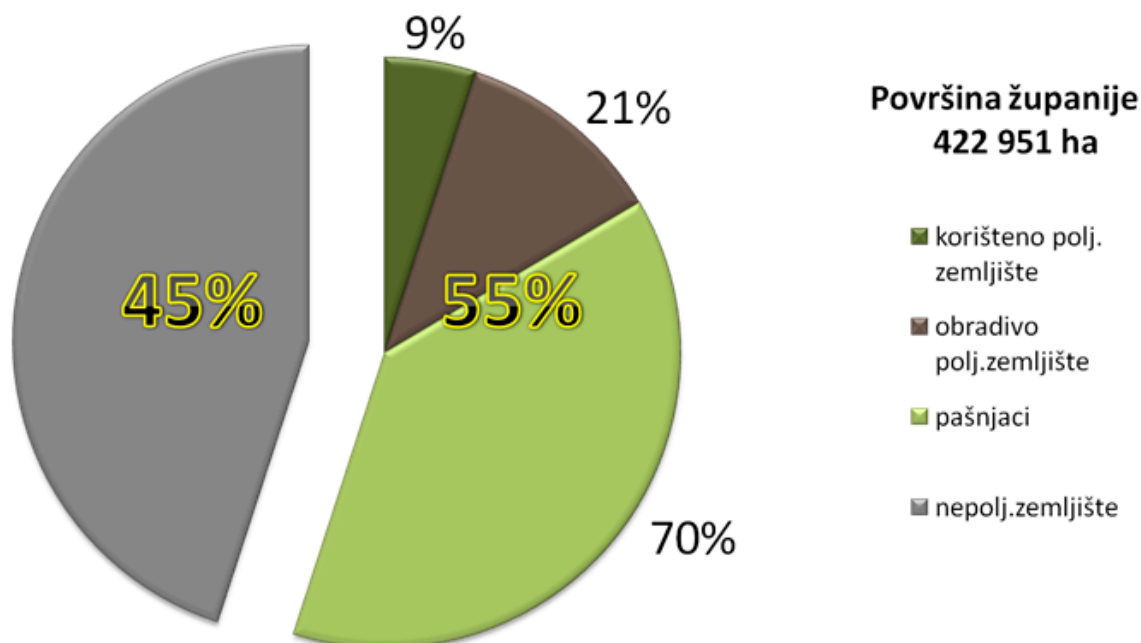
- Nedovoljna informiranost poljoprivrednih proizvođača o prednostima udruživanja;
- Slaba informiranost o mogućnostima koje će se otvoriti pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji;
- Nedostatak znanja potrebnih za prijavu projekata za korištenje sredstva iz Europskih fondova.

4.11. Stanje poljoprivrednog zemljišta u Zadarskoj županiji

Po podacima iz popisa poljoprivrede 2003. godine, površina kopna Zadarske županije iznosi 422.951 ha¹². Od toga 55%, odnosno 231.746 ha otpada na poljoprivredne površine. **Poljoprivrednih površina koristi se samo 9% ili 30% obradivih površina.**

Od obradivih površina na području Zadarske županije korisne su površine kraških polja: Vransko polje 4.460 ha, Korlatsko - kulsko polje 2.206 ha, Kožlovačko-morpolačko polje 3.457 ha, Benkovačko polje 728 ha, Babin dub polje 328 ha, Žegarsko polje 270 ha i Rašinovac polje 966 ha. Uz navedena polja, važne su i ostale obradive površine: Nadinsko i Bokanjačko blato, Baštica i Nova Baštica, Vlačine, površine oko Zemunika, Smilčića, Miranja, Nina, Privlake, Ljubča, Islama Latinskog i Grčkog, Pridrage i drugih.

Slika 13.: Struktura kopnenih površina Zadarske županije

Izvor: Popis poljoprivrede 2003. godine

* Nepoljoprivredno zemljište 45%, poljoprivredno zemljište 55%

¹² Ukupna površina Zadarske županije je 7.486,91 km², od toga je mora 3.845,00 km², a kopna 3.641, 91 km² + otoka 587,6 km² (ukupno kopno je 4.229,51 km² odnosno 422 951 ha)

Tablica 26.: Poljoprivredni proizvođači prema korištenom poljoprivrednom zemljištu u ZŽ i RH

	Broj	Korišteno ha polj. zemljišta u ZŽ	Prosjeak ha po poljoprivrednom proizvođaču u ZŽ	Prosjeak ha po poljoprivrednom proizvođaču u RH
RH		364.634,76	167.118,47	45,83
Poljoprivredna kućanstva	14.392	18.987,44	1,31	1,92
Poslovni subjekti	21	2.043,00	97,28	159,24
Ukupni polj. proizvođači	14.413	21.030,44	1,46	2,40

Izvor: DZS, 2003

Prema podacima iz popisa poljoprivrede izrađenog 2003. godine Zadarska županija ima 21,030,44 ha korištenog poljoprivrednog zemljišta (79.376 katastarskih čestica - parcela). Prosječan poljoprivredni proizvođač ima 5.5 katastarskih čestica. Iz toga proizlazi da je **prosječna površina katastarske čestice 0,26 ha**.

Ako uzmemo u **obzir da prosječan polj. proizvođač u RH ima 4.27 katastarskih čestica**, iz čega proizlazi da je prosječna površina čestice u RH 0.56 ha, odnosno 5.600 m², također upućuje da je prosječno stanje u Zadarskoj županiji vrlo zabrinjavajuće i istu svrstava među lošije županije po tom problemu u RH.

Jedan od uzroka tog problema je što se kroz povijest, privatno poljoprivredno zemljište nasljeđivanjem dijelilo u jednakim dijelovima na sve nasljednike što je pridonosilo sustavnom usitnjavanju poljoprivrednog zemljišta. Rezultat takve politike je usitnjenost poljoprivrednog zemljišta koja otežava konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju.

Vlasnička struktura poljoprivrednih površina

Prema podacima iz popisa poljoprivrede iz 2003. godine, od ukupnih poljoprivrednih površina u Zadarskoj županiji, 93 % se odnosi na privatne poljoprivredne površine, a 7% na poljoprivredne površine u vlasništvu RH. Od 7% površina u vlasništvu države, najveći dio odnosi se na obradive poljoprivredne površine.

Navedene površine u vlasništvu države u Zadarskoj županiji nalaze se na području 13 jedinica lokalne samouprave (gradovi i općine). Do 2009. godine, 7 od 13 jedinica lokalne samouprave uz suglasnost Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja donijele su svoje Programe raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države.

Tablica 27.: Poljoprivredno zemljište u vlasništvu države

Jedinica lokalne samouprave	Ukupno ha
Biograd	1.007,83
Benkovac	1.151,05
Posedarje	149,03
Nin	847,23
Škabrnja	90,77
Pakoštane	595,15
Lišane Ostrovičke	364,36
Ukupno	4.205,42

Izvor: Programi raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države, jedinice lokalne samouprave u Zadarskoj županiji, 2009.

Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, donesenom 15. prosinca 2008., predviđeno je da umjesto općina i gradova **Agencija za poljoprivredno zemljište raspolaže državnim poljoprivrednim zemljištem**. Agencija do danas još nije započela sa radom, ali je od sredine siječnja 2012. godine jedinicama lokalne samouprave naloženo od strane Ministarstva poljoprivrede obustavljanje rada općina i gradova na aktivnostima vezanim za raspolaganje poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu RH putem zakupa i prodaje na temelju programa raspolaganja poljoprivrednim zemljištem na svom području.

Hrvatske šume zainteresiranim poljoprivrednim proizvođačima dodjeljuju u koncesiju zemljište državnog vlasništva nakon čega se te površine privode poljoprivrednoj proizvodnji. Poljoprivredni proizvođači se opredjeljuju za takav oblik prenamjene zbog jednostavnijeg administrativno-imovinsko-pravnog procesa.

Najčešće se takvo zemljište koristi za podizanje višegodišnjih nasada. **S područja Zadarske županije do 2009. godine realizirana su 99 takva ugovora te 34 odluke o pravu služnosti na zemljištu HŠ-a.** Takav pojavni oblik bi se mogao nastaviti u budućnosti.

Prema podacima s kojima raspolažemo danas (2012. god.), Hrvatske šume dale su površine u pravo služnosti na ukupno cca **1.500 ha šumskoga zemljišta** za podizanje višegodišnjih nasada na području Zadarske županije.

Također treba napomenuti da na području Zadarske županije još uvijek nije u potpunosti proveden prijenos vlasništva svih površina na RH te je taj postupak u tijeku.

Poljoprivredne površine u ARKOD sustavu

ARKOD je nacionalni sustav identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj. Cilj ARKOD-a je omogućiti poljoprivrednicima

lakši i jednostavniji način podnošenja zahtjeva za poticaje kao i njihovo transparentno korištenje.

ARKOD je **nadogradnja postojećeg Upisnika poljoprivrednih gospodarstava**, a do ulaska Hrvatske u **Europsku Uniju upravo će navedeni Upisnik biti temeljna evidencija koju Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju koristi za dodjelu poticaja. Samo upisom u ARKOD poljoprivrednici će moći ostvariti pravo na poticaje nakon ulaska u Europsku Uniju.**

ARKOD sustav sastavni je dio Integriranog administrativnog i kontrolnog sustava (IAKS) kojim zemlje članice Europske Unije dodjeljuju, prate i kontroliraju izravna plaćanja poljoprivrednicima. Sustav uspostavlja Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja te Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. **Upis u ARKOD sustav nije obavezan.** U sustav su se upisali

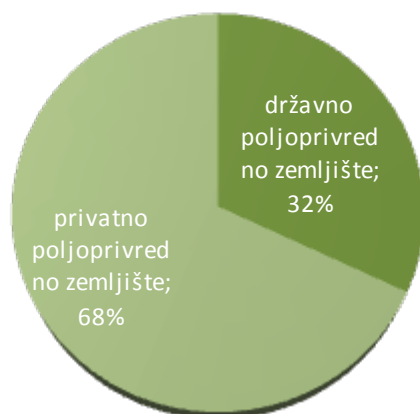
samo ozbiljni poljoprivredni proizvođači **koji žele ostvarivati pravo na poticaje za njihovu poljoprivrednu proizvodnju.** Manji poljoprivredni proizvođači koji nemaju interes za ostvarivanje poticaja nisu registrirani u ARKOD sustavu pa je samim tim i količina registriranih poljoprivrednih površina manja nego što je to stvarno stanje.

Tablica 28.: Broj ARKOD parcela, njihova površina i broj PG-a za Zadarsku županiju

	Broj ARKOD parcela	Ukupna površina ARKOD parcela	Ukupan broj PG-a u ARKOD sustavu
Zadarska županija	39.848	20.156,49 ha	6.053

Tablica 26.: Broj ARKOD parcela, njihova površina i broj PG-a za Zadarsku županiju

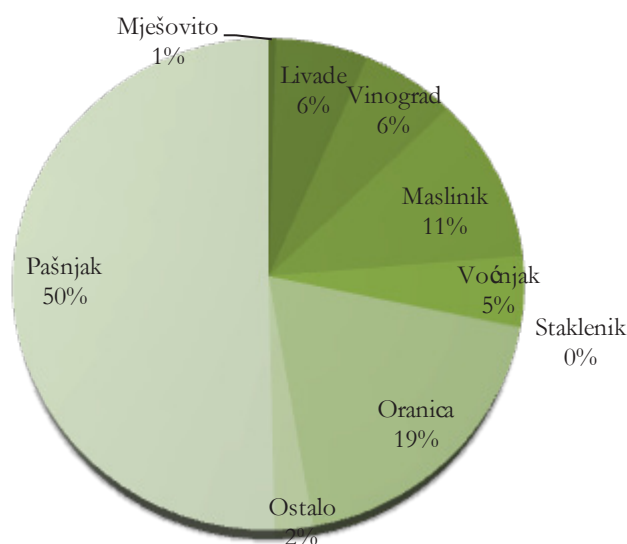
U Zadarskoj županiji je do listopada 2011. godine registrirano 39.848 ARKOD parcela ukupne površine 20.156,49 ha. Iz toga je vidljivo da je **prosječna veličina ARKOD parcele 0.5 ha.**

Slika 14.: Vlasnička struktura prema podacima iz ARKOD sustava

Izvor: Agencija za plaćenje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, listopad 2011. godine

Prema podacima iz Agencije za plaćenje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju RH, listopad 2011. godine, u Zadarskoj županiji od ukupno 20.082,04 ha evidentiranog

poljoprivrednog zemljišta 13.755,98 ha je u privatnom vlasništvu, a 6.326,06 ha je u vlasništvu države.

Slika 15.: Poljoprivredne površine prema vrsti uporabe iz sustava

Izvor: Agencija za plaćenje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, listopad 2011. godine

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Poticanje okrupnjivanja zemljišta
- Davanje u zakup i koncesiju šumskih zemljišta
- Ubrzano rješavanje imovinsko-pravnih odnosa

OGRANIČENJA

- Usitnjenost polj. čestica – mala površina po polj. proizvođaču na veliki broj polj. čestica
- Veliki broj vlasnika polj. čestica
- Nekorištene obradive poljoprivredne površine
- Veliki broj nasljednika

V.

Stanje najvažnijih sektora ruralnog razvoja

5.1. Poljoprivredni sektor

Poljoprivreda – posebno uzgoj maslina i proizvodnja visoko kvalitetnog maslinovog ulja, vinogradarstvo i proizvodnja vrhunskih vina, proizvodnja ranih povrtlarskih kultura, ali i stočarstvo i peradarstvo te ribarstvo s marikulturom – imaju veliku tradiciju na području Zadarske županije. Postojeći resursi (poljoprivredno zemljište, povoljna klima, mogućnost osiguranja navodnjavanja, prostrani i bogati akvatorij) s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive, „zdravo“ uzgojene) proizvode s druge strane, uvjeti su koji izvjesno omogućuju i daljnji

uspješni razvoj poljoprivrede i ribarstva te njihovih pratećih djelatnosti kao značajnih elementa cjelokupnog održivog razvoja na području Zadarske županije.

Trenutna agrarna struktura vrlo je nepovoljna za intenzivan razvoj suvremene i specijalizirane poljoprivredne proizvodnje i predstavlja osnovnu prepreku postizanju proizvodnje konkurentne s poljoprivredom EU. Izrazito su nepovoljne veličine posjeda i usitnjenost parcela te je rascjepkanost posjeda jedna od osnovnih prepreka racionalnijem korištenju proizvodnih potencijala.

Od ukupnog broja gospodarstva čak 94% čine ona sa zemljištem u posjedu manjim ili jednakim 3 ha. Privatni posjedi uglavnom su disperzirani na desetak sitnih parcela. Uzrok te disperzije i usitnjavanja je tradicionalna dioba seoskih domaćinstava. Tako usitnjeni posjedi ne omogućuju suvremenu i konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju te nisu u mogućnosti dugoročno osigurati egzistenciju obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva. Nužan je proces okrupnjavanja gospodarstava i obradivog zemljišta, što bi se moralo provesti organizirano i uz pomoć kompetentnih stručnjaka pod koordinacijom Županije.

Tablica 29.: Struktura poljoprivrednih gospodarstava (sa posjedom) po veličini na razini Županije u 2010. god.

	<= 3ha	>3ha i <= 5ha	>5ha
Broj PG-a u ZŽ	5.064	138	191

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2010.

Najveći broj poljoprivrednih gospodarstva registriran je izuzev grada Zadra na području grada Benkovca (1.187), grada Paga (370), grada Obrovca (329) i općine Posedarje (324).

Tablica 30.: Broj registriranih poljoprivrednih gospodarstava na području Zadarske županije

	Obiteljsko gospod.	Obrt	Ostali	Trgovačko društvo	Zadruga	Ukupno
Ukupno ZŽ	7.173	69	4	43	23	7.312

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2010.

5.1.1. Biljna proizvodnja

Područje Zadarske županije posjeduje idealne klimatske i pedološke uvjete za biljnu proizvodnju. Stoga, ovo područje posjeduje dugu tradiciju u uzgoju voća (višnja maraska, breskva, nektarina, bajam, trešnja, smokva i jabuka), povrća, kako na otvorenom tako i u zaštićenom prostoru, maslina te vinove loze.

Područje Ravnih kotara sadrži 30% obradivog poljoprivrednog zemljišta u Dalmaciji te ima

veliki potencijal za intenzivniju proizvodnju i prihod. Vrijeme sijanja sunca na tom području iznosi preko 2500 sati godišnje, što ga uvrštava u najvedrije hrvatske krajeve. Ti uvjeti omogućuju dulju vegetaciju termofilnih kultura i proizvodnju zimskog povrća na otvorenom i u zaštićenom prostoru. Ratna zbivanja na ovom području uvelike su smanjila poljoprivrednu proizvodnju koja se do danas još nije oporavila te je na puno nižoj razini od moguće.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu Područnog ureda Zadarske županije iz 2010. godine, današnja proizvodnja kreće se do 40.000 t povrća, 8.000 t voća, 500 t stolnog grožđa, 5.000 t maslina i 12.000 t vinskog grožđa.

Postojeći resursi (poljoprivredno zemljište, povoljna klima, mogućnost osiguranja navodnjavanja) s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive,

„zdravo“ uzgojene) proizvode, s druge strane, uvjeti su koji omogućuju daljnji uspješni razvoj poljoprivrede te njihovih pratećih djelatnosti kao značajnih elementa cjelokupnog održivog razvoja na području Zadarske županije.

Ratarstvo

Ratarske kulture u ovom kraju imaju značajnu ulogu kako zbog uzgoja radi prehrane ljudi i životinja, tako i zbog plodoreda kojim se postižu optimalni učinci u povrćarstvu. Od ukupnih površina kraških polja u budućnosti se za ratarsko-povrtnarske kulture može računati na 6000 ha zemljišta.

Nedostatak sustava navodnjavanja uvelike otežava ratarsku proizvodnju budući da te biljke imaju velike potrebe za vodom.

Sadašnja ratarska proizvodnja uglavnom se svodi na pšenicu, kukuruz za zrno i silažu, lucernu i ječam, a u novije doba i krmne međusjeme (stočni kelj, ozime smjese) te malo soje i sirka.

5.1.2. Povrćarstvo

Proizvodnja povrća oduvijek je predstavljala značajnu proizvodnu granu na području Zadarske županije. Podatak koji tome ide u prilog je proizvodnja od **81 tisuću tona raznih vrsta povrća u prijeratnom razdoblju** koja se odvijala na oko 8.671 ha polja i 15 ha zatvorenog prostora (staklenici, plastenici), a koje se distribuiralo i izvan granica naše zemlje. **Današnja proizvodnja prema procjeni stručnjaka iz Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu iznosi oko 40 tisuća tona**, odnosno cca 50% od prijeratne proizvodnje. Mogućnosti ovog kraja su daleko veće, tako da je i Strategijom razvoja poljodjelstva Zadarske županije (1999. godine) procijenjeno da se ovdje može proizvesti oko 120 tisuća tona raznog povrća na oko 7 tisuća ha prikladnih površina.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu Područnog ureda Zadarske županije iz 2010. godine, današnja proizvodnja povrća na otvorenom odvija se na površini od oko 1.000 ha i daje 30.000 – 40.000 t povrća godišnje dok se u zaštićenom prostoru proizvede oko 9.000 t povrća na 22,2 ha, od čega je na 9,0 ha zastupljen hidroponski uzgoj.

U uzgoju povrća na otvorenom **zastupljene su kupusnjače, salata, poriluk, krumpir, korjenasto povrće (mrkva, celer, peršin), blitva, špinat, rajčica, paprika, lubenica i dinja, dok se u zaštićenom prostoru uzgaja rajčica, paprika, krastavac, salata i blitva.**

Tablica 31.: Površina korištenih oranica i vrtova

Kulture	Površina u ha
Korištene oranice i vrtovi, žitarice, ha	1 586
Korištene oranice i vrtovi, krumpir, ha	395
Korištene oranice i vrtovi, mahunasto povrće za suho zrno, ha	48
Korištene oranice i vrtovi, uljano sjemenje i plodovi, ha	4
Korištene oranice i vrtovi, šećerna repa, ha	1
Korištene oranice i vrtovi, krmni bilje, ha	807
Korištene oranice i vrtovi, ostalo povrće na oranicama, ha	392
Korištene oranice i vrtovi, ostalo povrće u vrtovima, ha	230
Korištene oranice i vrtovi, ostalo povrće u zaštićenom prostoru, ha	4
Bilje za upotrebu u parfumeriji i farmaciji i ostalo bilje, d.n., ha	3
Cvijeće, ukrasno bilje, sjemenje i sadni materijal, ha	7
Ugari, ha	620
Ostalo povrće u povrtnjacima, ha	137
Ukupno korištene oranice i vrtovi, ha	4 095

Izvor: DZS, 1. Lipnja 2003.

Zbog velikog potencijala za proizvodnju povrća na području Zadarske županije potrebno je površine pod povrćem povećati, a pogotovo ulagati u proizvodnju u zaštićenom prostoru kako bi se ostvarila samodostatna i kontinuirana proizvodnja povrća za potrebe hrvatskog tržišta i izvoza.

Veliki problem za sadašnje i buduće proizvođače predstavlja nepostojanje adekvatnih prodajno-doradbenih i skladišnih kapaciteta. Za to je nužno osigurati preduvjete u sklopu zemljišne politike, sustava potpore proizvodnji, osiguranja povoljnih razvojnih kreditnih linija te edukacije proizvođača.

5.1.3. Voćarstvo

Voćarska proizvodnja u Zadarskoj županiji ima dugu povijest. **Ovo područje je prije Domovinskog rata bilo najveći proizvođač voća u regiji.** Ukupan broj voćnih stabala prema statističkim podacima iz 1986. godine

tada je iznosio 1.589.455 stabala, uključujući i stabla maslina. Najbrojnija su, pored stabla maslina (494.950) bila stabla višnje maraške (304.424), breskva (271.780), bajam (198.836) i smokva (96.175).

Tablica 32.: Površine pod trajnim nasadima u Zadarskoj županiji

Kulture	Površina, ha
Maslinici	3.636,0 ha
Voćnjaci, razne voćne vrste	977,9 ha
Vinogradi (vinsko i stolno grožđe).	1.571,0 ha
Ukupno	6.184,9 ha

Izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije (2010. god.)

Domovinski rat, koji se odvijao u područjima najrazvijenije voćarske proizvodnje, nanio je velike štete. **Procjenjuje se da je stradalo preko 80% voćarskog fonda.** Današnja proizvodnja kreće se oko 8.000 tona raznih voćnih vrsta na 977,9 ha; 500 t stolnog grožđa i 12.000 t vinskog grožđa na ukupno 1.571,0 ha te 5.000 t maslina na 3.636,0 ha.

Tablica 33.: Površine pod trajnim nasadima

Kulture	Površina, ha
Višnja maraska	460 ha
Breskva	65 ha
Nektarina	75 ha
Trešnja	38 ha
Marelica	13 ha
Smokva	25 ha
Bajam	70 ha
Jabuka	46 ha
Stolna šljiva	4 ha
Ostalo	182 ha
Ukupno	978 ha

Izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije (2009. god.)

U voćarskoj proizvodnji zastupljene su breskva i nektarina, višnja maraska, jabuka, a posljednjih godina podižu se i plantažni nasadi trešnje i smokve. Kod podizanja voćnjaka, osim ulaganja u sadni materijal, potrebna su i značajna ulaganja u zaštitu od tuče te u sustav navodnjavanja. **Zadarska županija, odnosno njen upravni odjel za poljoprivredu, sudjeluje u izradi projektne dokumentacije za sustave navodnjavanja.** Osim toga, Zadarska županija sudjeluje i u **sufinanciranju nabave sadnog materijala** za podizanje trajnih nasada kao i

u sufinanciranju premija osiguranja usjeva i nasada.

Preradi voća u Hrvatskoj ne pridaje se dovoljno pozornosti. U strateškim dokumentima razvoja voćarstva uvijek se govori o površini i proizvodnji voća s ovoga ili onoga gledišta, a uvijek se zaobilazi sektor prerade odnosno finalizacije proizvodnje voća. Najveće zaostajanje osjeća se u sektoru prerade voća (proizvodnja voćnih sirupa, sokova, koncentrata i sličnih proizvoda od voća).

5.1.4. Vinarstvo i vinogradarstvo

Vinogradarstvo u Zadarskoj županiji ima dugu tradiciju i predstavlja važnu granu poljoprivredne proizvodnje. U vrijeme prije Domovinskog rata na području županije pod nasadima vinograda bilo je cca 6.300 ha sa zasađenih 36,5 mil. trsova, dok se nakon rata ta površina značajno

smanjila. Prema regionalizaciji vinogradarskih područja Republike Hrvatske na području Županije su tri vinogorja: **Paško vinogorje, Zadarsko - biogradsko vinogorje i Benkovačko - stankovačko vinogorje.**

Tablica 34.: Površine vinograda po općinama/gradovima

Općina/Grad	Površina, ha
Grad Benkovac	1000,00 ha
Općina Stankovci	105,95 ha
Općina Sukošan	79,97 ha
Grad Nin	214,0 ha
Grad Zadar	117,22 ha
Općina Ražanac	61,01 ha
Općina Sv.Filip i Jakov	60,45ha
Svi Zadarski otoci	39,61 ha
Otok Pag (Zadarski dio)	45,57 ha

Izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije (2011. god.)

Tablica 35.: Zastupljenost sorti vina na području Zadarske županije

Sorta	Površina (ha)	Broj trsova
Cabernet sauvignon	57,5	269.558
Syrah	49,5	241.085
Merlot	41,6	199.993
Plavina	11,6	50.391
Debit	10,5	46.658
Maraština	8,3	34.225
Gegić	5,5	39.471
Cabernet franc	4,7	24.508
Mourverde	4,6	24.207
Grenache crni	3,6	13.296
Chardonnay	3,1	11.506
Crljenak	2,3	8.448
Ugni blanc	1,5	8.978
Plavac mali	1,3	5.394
Babić	1,3	5.246
Sauvignon	1,1	4.593
Ostale vinske sorte	2,5	
Stolne sorte	15,5	22.988

Izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije (2010. god.)

Najnoviji podaci po procjeni Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije 2011. godine govore da se površine pod vinogradima iz dana u dan povećavaju i iznose 2.000 ha sa cca 10 mil. trsova. Od ukupne vinogradarske proizvodnje, na crne sorte otpada 77,30% (plavina crna, syrah, merlot, cabernet sauvignon, grenache c.), a na bijele 22,70% (debit bijeli, maraština bijela, ugni blanc, gegić bijeli).

U Arkod sustav upisano je 1.204,68 ha pod nasadima vinograda. Stvarno stanje je drugačije jer upis u spomenuti sustav nije obavezan te su se upisali samo oni poljoprivredni proizvođači koji za svoju proizvodnju dobivaju poticaje. Konvencionalna proizvodnja grožđa

je najraširenija, pod integralnom je 66,38 ha koje obrađuju 7 PG-ova, dok je **ekološko vinogradarstvo u usponu i na taj način svoje vinograde održava 23 PG-a na 130,25 ha.**

Vinari Zadarske županije sve više rade na modernizaciji preradbenih kapaciteta i promociji svojih vina pa je tako 21 vinar registrirao 83 svoja vina sa zaštitom kontroliranog zemljopisnog podrijetla prema rješenjima iz Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja za Zadarsku županiju. Velike neiskorištene mogućnosti u vinogradarstvu i vinarstvu Zadarske županije mogu se iskoristiti dugoročnom strategijom razvoja Republike Hrvatske kao turističke destinacije s poljoprivredom kao nezaobilaznim čimbenikom.

5.1.5. Maslinarstvo

Tradicija maslinarstva u ovim krajevima duga je preko 2000 godina o čemu nam govore i ostaci uređaja za preradu u mjestu Muline na otoku Ugljanu. U Zadarskoj županiji maslina je najbrojnija voćka sa cca 832.000 stabala od čijeg ploda se proizvodi domaće ulje izuzetne kvalitete i arome. Klima Zadarske županije pripada jednoj od varijanti modificirane mediteranske klime i po glavnim osobinama odgovara uzgoju masline. To se područje u odnosu na uvjete za uzgoj masline može podijeliti u tri zone i to:

1. Otočka zona u koju ulaze svi otoci i uski pojas od Sukošana do Pakošтана i ruba prvih brda.

2. Obalna zona koja obuhvaća priobalno područje širine oko 10 km, a polazi od sela Ljubač na sjeveru do Vrane na jugu.

3. Kopnena zona u koju spadaju ostala područja za uzgoj masline u Zadarskoj županiji.

Broj stabala u prošlom stoljeću opadao je, stari maslinici su se napuštali, a novi se nisu podizali.

Tablica 36.: Brojno stanje stabala maslina kroz godine

Godina	1939.	1988.	2007.	2010.	2011.
Kom.	785.258	521.158	760.700	800.000	832.000

Izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu – Područni odjel Zadarske županije (2010. god.)

Razlog drastičnog opadanja broja stabala maslina u periodu od 1939. do 1988. godine je sustavno napuštanje sela i naseljavanje u gradove. Međutim, od 1988. godine do 1995. godine maslinarstvo je stagniralo i nazadovalo jer je veliki broj stabala tijekom Domovinskog rata uništen, poglavito u kopnenom dijelu županije. Posljednjih desetak godina počinju se obnavljati stari i podizati veći, novi suvremeni nasadi masline. Ministarstvo poljoprivrede je poticajnim novčanim sredstvima omogućilo svim zainteresiranim podizanje novih nasada, limitirajući minimalnu površinu na 0,5 ha. Na taj način se je od 2000. do 2009. godine podiglo 773 ha nasada maslina. Od toga je 95% realizirano na obalnom i kopnenom dijelu županije, a svega 5% na otocima (otok Pašman i Ugljan).

Najveći broj maslina nalazi se još uvijek na otocima. Najbrojnija su stabla na otoku Ugljanu, zatim na Velom Ižu, Dugom otoku i Malom Ižu dok je najmanji broj stabala na otoku Ištu, Viru, Zapuntelu i Molatu. Na Biogradskom području također je najveći broj stabala na otočkom dijelu i to Pašmanu i Vrgadi gdje se nalazi preko 80% od ukupnog broja stabala. **Najbrojnija sorta na otočnom području je Oblica koja čini preko 75% svih stabala.** Pored Oblice na otocima se susreće Puljizica (Ugljan), Karbunčela, Oštrica i Drobница, a posljednjih godina Levantinka, Lastovka, Slivnjača i Dužica s kojima se precjepljuju mladi

izboji obnovljenih stabala ili podižu novi nasadi.

Na obalnom dijelu maslina je najbrojnija u katastarskim općinama Diklo, Sukošan, Novigrad i Petrčane, zatim u okolici Zadra, Novigrada i Posedarja. Na području Poličnika i Zemunika masline su nekada bile rijetke, a posljednjih godina upravo na tim područjima imamo vrlo uzornih maslinika.

Na kopnenom dijelu županije najveći broj stabala maslina nalazi se u okolici samog Biograda, na Vransko-pakoštanskom području, na području grada Benkovca te Obrovca gdje su uz Oblicu prisutne i sorte Drobница, Krvavica, Levantinka, Lastovka i Karbunčela te introducirane sorte Leccino, Pendolino, Frantoio, Cucco, Itrana, Ascolana tenera i druge. Osim podizanja novih i obnavljanja starih maslinika na području županije uočeno je i otvaranje uljara za preradu ploda masline u maslinovo ulje. Prema posljednjim podacima Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja u Zadarskoj županiji postoji 21 uljara.

Znatna novčana sredstava Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvitka RH i lokalne uprave utrošena su u edukaciju maslinara jer samo udruženi (znanje i novac) mogli su obnovu maslinarstva povesti u pravcu visoke i rentabilne proizvodnje te tržištu ponuditi visoku

kakvoću ulja. Ekološki uvjeti proizvodnje, iskustva iz prošlosti i suvremeni tehnološki proces pokazuju da bi mogli podmirivati vlastite potrebe i osigurati proizvodnju i za izvoz.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Povećati povrtlarske površine;
- Urediti rasadničarsku proizvodnju, kako bi se osigurala najviša kakvoća voćnih sadnica;
- Očuvati autohtone vrste/sorte;
- Poticati gradnju preradbenih i skladišnih kapaciteta;
- Razviti tržišne institucije za trženje poljoprivrednih proizvoda;
- Edukacije poljoprivrednika, certificiranje u različitim područjima poljoprivredne proizvodnje;
- Modernizacija preradbenih kapaciteta i promocija vina;
- Poticanje formiranja jedinstvenih proizvodnih vinarskih marki;
- Povezivanje i umrežavanje vinarskih proizvodnji;
- Kultiviranje i revitalizacija starih zapuštenih maslinika posebice na otocima;
- Ekološka poljoprivreda je realno lako primjenjiva u Zadarskoj županiji, zbog povoljnih klimatskih uvjeta. To je posebno izraženo u maslinarstvu zbog čega se nameće potreba snažnije potpore ekološkim načinima poljoprivredne proizvodnje;
- Poticanje komercijalizacije poljoprivrednih proizvoda te izravne prodaje na seoskim domaćinstvima;
- Plasman poljoprivrednih proizvoda kroz turizam.

OGRANIČENJA

- Preradi voća u Hrvatskoj ne pridaje se dovoljno pozornosti. Nedostatni programi potpora prerađivačkoj industriji (posebice prerade u sklopu OPG-a);
- Neusklađenost zemljišno knjižnih i katastarskih odnosa – tradicija poljoprivrednih proizvođača u Zadarskoj županiji je u domeni ažuriranja podataka u katastru još donekle postojala, dok je u potpunosti bilo zanemareno ažuriranje podataka u zemljišnim knjigama;
- Usitnjenost poljoprivrednih čestica – mala površina po poljoprivrednom proizvođaču onemogućuje konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju;
- Postoji veliki broj neobrađenih, zapuštenih maslinika koji bi svojom revitalizacijom značajno pridonijeli ukupnim površinama i broju stabala maslina;
- U posljednjih nekoliko godina na području Zadarske županije zabilježen je vinarski uzlet što je rezultiralo mnogim visoko kvalitetnim vinima s ovog područja koji su redovno nagrađivani na prestižnim vinarskim manifestacijama. Problem je u plasmanu i pozicioniranju tih vina na tržištu zbog iznimne konkurencije na svjetskom i domaćem tržištu.

5.2. Stočarstvo

Ratna zbivanja na području Zadarske županije negativno su utjecala na razvoj stočarstva. Glavne stočarske grane prije rata bile su

govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo, dok je danas ovčarstvo dominantna grana stočarstva.

Tablica 37.: Broj uzgajivača i broj grla na području Zadarske županije

	Broj uzgajivača	Broj grla
Ovce	1.650	94.575
Krave	398	2.741
Koze	232	12.158
Pčelinje zajednice	100	8.409
Magarci (izvorne i zaštićene)	61	182

Izvor: Hrvatska poljoprivredna agencija, 2011. godina

U posljednje vrijeme u Zadarskoj županiji raste interes uzgajivača ovaca i koza, ali i proizvođača kravljeg mlijeka za registracijom mini sirana na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Kako bi se olakšala proizvodnja i plasman proizvoda, ali i omogućilo dobivanje koncesija

na državnim pašnjacima bitno je potaknuti udruživanje uzgajivača u poljoprivredne zadruge. Budući razvoj stočarstva u Zadarskoj županiji treba biti usmjeren prema razvoju malih farmi, intenziviranju ovčarske i kozarske proizvodnje te boljem iskorištenju kapaciteta pašnjaka.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE:

- Poticati udruživanje uzgajivača u poljoprivredne zadruge;
- Poticati konkurentno ekološko ovčarstvo i kozarstvo.

OGRANIČENJA:

- Nepostojanje suradnje i međusobne koordinacije između uzgajivača.

5.3. Ekološka poljoprivreda

Pojednostavljeno, ekološka proizvodnja omogućuje održivo gospodarenje prirodnim resursima (plodnost tla, flora i fauna, vode i atmosfera) smanjenjem primjene pesticida, umjetnih mineralnih gnojiva i drugih agrokemikalija te ekološkim zbrinjavanjem otpada iz poljoprivrede. Na taj način možemo zemlju sačuvati za buduće naraštaje i jesti kvalitetnu hranu. Stoga se upućuje apel poljoprivrednim proizvođačima diljem svijeta da se uključe u jednu od kontroliranih odnosno nadziranih poljoprivrednih proizvodnji, a to su ekološka i integrirana.

Većina poljoprivredne proizvodnje na području Zadarske županije odvija se i dalje na konvencionalan način, no međutim sve je veći trend prelaska iz konvencionalne na integriranu i ekološku poljoprivrednu proizvodnju pa je tako 2001. godine usvojen Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (Narodne novine 12/01. i 79/07.) s pratećim pravilnicima, zatim Pravilnik o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i u proizvodnji biljnih proizvoda (Narodne novine 91/01., 13/02., 10/07.), a prihvaćena je i EU DIREKTIVA 91/414/EEC koja je obvezatna za sve članice EU, a znači uvođenje integrirane proizvodnje do 2014. godine.

Osim državnih poticaja pojedine županije u Hrvatskoj, među kojima je i Zadarska županija, stvorile su vlastiti sustav potpore ekološkoj poljoprivredi putem: **a) dodjele županijskih novčanih poticaja, b) potpunog ili djelomičnog refundiranja troškova stručnog nadzora i certifikacije, c) osiguranja prodaje eko-proizvoda na sajmovima (izvor: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, 2007.).**

Zadarska županija, osim što sufinancira administrativne troškove u ekološkoj proizvodnji i tako potiče daljnje jačanje ovog smjera poljoprivrede, na inicijativu projekta COAST i nadležnog ministarstva, s ciljem razvoja ekološke poljoprivrede, osnovala je i povjerenstvo za ekološku poljoprivredu. Povjerenstvo je sastavljeno od predstavnika

županijskih upravnih odjela, područnih poljoprivrednih savjetodavnih službi, registriranih eko proizvođača i Razvojne agencije Zadarske županije u omjeru 50:50% javnog i privatnog sektora.

Kroz projekt COAST u 2009. godini donesen je i akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Dalmaciji koji je temelj djelovanja navedenog Povjerenstva Zadarske županije. Najvažnije djelatnosti koje se žele razvijati u vidu ekološke poljoprivredne proizvodnje su:

- **BILJNA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA** na postojećim (revitalizacija) i novim nasadima na otvorenom i u zaštićenim prostorima (maslinarstvo, vinogradarstvo, sredozemno voćarstvo, uzgoj ljekovitog i začinskog bilja, povrćarstvo, ratarstvo);

- **EKSTENZIVNO I POLUINTENZIVNO OVČARSTVO I KOZARSTVO** te ostale tradicijske grane stočarstva (primjerice revitalizacija uzgoja magaraca, mula i mazgi);

- **PČELARSTVO;**

- proizvodnja visokokvalitetnih **EKOLOŠKIH TRADICIONALNIH PREHRAMBENIH PROIZVODA** s oznakom zemljopisnog podrijetla (ovčji i kozji sirevi; suhomesnati proizvodi, vrhunska i kvalitetna vina; ekstra djevičansko maslinovo ulje i konzervirane domaće masline; med i ostali pčelarski proizvodi; sušeno i konzervirano voće, povrće, gljive, ljekovito i začinsko bilje; farmaceutski i kozmetički prirodni proizvodi na bazi domaćih sirovina);

- **MARIKULTURA** (školjkarstvo, uzgoj ribe) i akvakultura u slatkim vodama;

- **ODRŽIVO RIBARSTVO** sukladno FAO kodeksu odgovornog ponašanja.

Od dalmatinskih županija najviše ekoloških proizvođača i površina je registrirano u Zadarskoj županiji. Prvo ekološko maslinovo ulje u RH proizveo je upravo u Zadarskoj županiji Nikica Žampera u jesen 2004.

Tablica 38.: Površine pod ekološkom poljoprivredom proizvođača upisanih u upisnik ekoloških proizvođača po županijama.

Županija	Broj eko-proizvođača	Ukupne površine	Oranice i vrtovi	Voćnjaci	Maslinici	Vinogradi	Livade i pašnjaci	Ostalo
Zadarska	40	337,8970	11,0310	2,3748	7,5973	54,8211	231,1020	30,9708
Šibensko - kninska	11	175,5111	17,2500	0,2362	25,0000	/	133,0249	/
Splitsko - dalmatinska	18	80,4253	2,6177	/	28,5208	26,7930	21,2680	1,2258
Dubrovačko neretvanska	6	12,5782	/	/	12,5782	/	/	/
Dalmacija - Ukupno	75	606,4116	30,8987	2,6110	73,6963	81,6141	385,3949	32,1966

Izvor: MPRRR, Odjel za ekološku i integriranu poljoprivredu; Zadruga AgriBioCert Omišalj; Biotechnicon d.o.o. Split; Nadzorna stanica Hrvatske šume d.o.o., 2009.

Podaci o broju ekoloških proizvođača, pa tako i površina pod ekološkom proizvodnjom, mijenjaju se iz dana u dan. Prema podacima Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu iz 2010. godine na području županije nalazi se 10 ekoloških maslinara sa površinom od 46,7 ha. Najveći od njih su PZ Maslina i vino na površini

od 34,7 ha u Tinju, Jurjević vino d.o.o. sa 5,4 ha na Silbi i PZ Drobnica na 2,1 ha u Preku. Ekološkim vinarstvom bavi se 16 proizvođača na 67,2 ha. Najveći od njih su OPG Božo Bačić sa 18 ha u Podgrađu, PZ Maslina i vino na 10,6 ha u Tinju i Jurjević vina d.o.o. sa 8 ha na Silbi.

Ostala ekološka proizvodnja u Zadarskoj županiji:

- Krmno bilje - 490,9 ha (Vigens d.o.o.)
- Ljekovito bilje - 9,9 ha (PO Lavanda)
- Voćne vrste (smokva, šljiva, kupina i dr.) 2,7 ha
- Mješano povrće 0,9 ha
- Koze 100
- Košnice 22
- Kokoši 260
- Konj 1 i dr.

Do listopada 2011. godine u ARKOD sustav upisana su 43 poljoprivredna gospodarstva koja se na 345 ARKOD parcela ukupne površine 846,7 ha bave ekološkom proizvodnjom.

Zbog ratnih razaranja na području Zadarske županije, kao i velikog raseljavanja stanovništva koje se prije rata bavilo poljoprivredom, velike poljoprivredne površine su godinama ostale neobrađene. Takve površine su odličan

preduvjet za pokretanje ekološke proizvodnje i prilika koju bi svakako trebalo iskoristiti kako bi ovo područje postalo prepoznatljivo po svojim kvalitetnim ekološkim proizvodima koje bi se u konačnici moglo plasirati i kroz turizam. Uspjeh ekološke proizvodnje ne mjeri se samo kilogramima i tonama proizvedenog, već i doprinosom u očuvanju prirodnih resursa Hrvatske (tlo, voda, zrak) i povećanju kvalitete življenja. Prvo je mjerljivo, a drugo neprocjenjivo.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Značajna neiskorištenost poljoprivrednih površina te zapuštenog i neobrađenog zemljišta dobar su potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede.
- Zadarska županija je jedna od vodećih županija Jadranske regije po ekološkoj proizvodnji. To je komparativna prednost koju treba iskoristiti prvenstveno kroz promociju i poticanje komercijalizacije ekoloških proizvoda, ali i kroz promoviranje županije kao područja koje podupire načela održivog razvoja.
- Ekološku poljoprivrednu proizvodnju vezati sa autohtonošću i tradicijom ovoga kraja kroz poticanje uzgoja autohtonih sorti i pasmina prema ekološkim načelima, promocijom eko i agro turizma itd.
- Snažnija potpora države, županije i općina ekološkoj poljoprivredi.

OGRANIČENJA

- Ekološka poljoprivredna proizvodnja je relativno skuplji i zahtjevniji način proizvodnje od konvencionalnog, stoga je sustav poticanja takve vrste proizvodnje iznimno bitan za njen razvoj. Međutim, često su sustavi poticanja nedostatni ili uopće ne postoje za određene vrste ekološke poljoprivredne proizvodnje što obeshrabruje poljoprivrednike u namjeri da svoju proizvodnju registriraju kao ekološku.
- Sve veća zastupljenost konvencionalne poljoprivrede povećava pritiske na okoliš, zagađuje tlo, vodu i zrak čime se onemogućuje rast i razvoj ekološke poljoprivrede.
- Iako postoje poticaji za ekološku poljoprivredu, još uvijek ne postoji dovoljno „snažna“ potpora od strane države i lokalnih aktera u vidu značajnijeg poticanja razvoja ekološke poljoprivrede (planiranje ekološke poljoprivrede u prostornim planovima, te raznim strateškim dokumentima lokalne i regionalne razine itd.).

5.4. Ruralni turizam

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) ovako definira termin ruralni turizam:

Pojam ruralni turizam koristi se kada je ruralna kultura ključna sastavnica proizvoda koji se nudi. Razlikovno obilježje turističkih proizvoda u ruralnom turizmu je želja za osiguravanjem osobnog kontakta s posjetiteljima, kontakt s fizičkim i humanim okolišem ruralnih područja i, ukoliko je moguće, omogućavanje posjetiteljima da sudjeluju u aktivnostima, tradicionalnim običajima i stilu života lokalnog stanovništva.

Također UNWTO radi i distinkciju između ruralnog turizma i agroturizma. Agroturizam, kao dio ruralnog turizma, odnosi se na turističku aktivnost vezanu uz rad na poljoprivrednim imanjima i omogućuje diversifikaciju njihove poljoprivredne aktivnosti kao i osiguravanje dodatne vrijednosti njihove proizvodnje.

Na prvom hrvatskom kongresu o ruralnom turizmu Perspektive razvoja ruralnog turizma održanom u Hvaru 17.-21. listopada 2007. postignut je konsenzus i usvojena je jasna definicija termina ruralni turizam oko kojeg je proteklih godina bilo mnogo polemike:

- Ruralni turizam predstavlja zajednički naziv za sve posebne oblike turizma u ruralnim područjima.
- Posebni oblici ruralnog turizma mogu biti: turizam na seljačkim gospodarstvima, lovni, ribolovni, ekoturizam, zdravstveni, sportsko-rekreacijski, rezidencijalni (kuće za odmor), edukacijski, zavičajni, nostalgичni, avanturistički, tranzitni, kamping turizam, kontinentalni nautički turizam, gastronomski i enogastronomski, turizam zaštićenih dijelova prirode, kulturni turizam, vjerski, ostali posebni oblici.
- Samo u marketinške svrhe mogu se koristiti i drugi termini poput naziva „agroturizam“.

Ruralni turizam (posebno turizam na aktivnim seoskim gospodarstvima) **predstavlja dodatnu djelatnost**, uz one uobičajene koje se odvijaju na ruralnom području, koju obavljaju lokalni poduzetnici te koja predstavlja novi izvor prihoda. Ruralni turizam **doprinosi održivom razvoju ruralnih područja te lokalnom stanovništvu osigurava dodatne prihode, podiže razinu kvalitete života, smanjuje iseljavanje sa sela**. Za razvoj ruralnog turizma nisu dovoljna samo turistička seljačka obiteljska gospodarstva (TSOG) kao najinteresantniji oblik ponude ruralnog turizma, već su potrebni i ostali sadržaji kao ostali oblici smještajnih kapaciteta, ugostiteljskih objekata, kušaonica, uređene ruralne turističke atrakcije i sadržaji za aktivni odmor kako bi određeno ruralno područje imalo

obilježje ruralne turističke destinacije.

Hrvatski zakon pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (Narodne novine 5/08., 46/08.-ispravak, 44/11. i 118/11.) definira pravni okvir za djelovanje turističkog seljačkog domaćinstva. Pravno gledano objekt u seljačkom domaćinstvu funkcionalna je cjelina na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u kojem se gostima, ovisno o vrsti, pružaju ugostiteljske usluge pripremanja i usluživanja jela, pića i napitaka uobičajenih za kraj u kojem se nalazi seljačko domaćinstvo, iz poljoprivrednih proizvoda pretežito vlastite proizvodnje, usluge smještaja te ostale usluge u funkciji turističke potrošnje.

Pod pretežito vlastitom proizvodnjom podrazumijevaju se: poljoprivredni proizvodi proizvedeni na seljačkom domaćinstvu koje pruža ugostiteljske usluge ili kupljene na drugim registriranim poljoprivrednim gospodarstvima, šumski proizvodi, samoniklo bilje, gljive, puževi, žabe, ribe i drugi vodeni i morski organizmi te divljač koje član seljačkog domaćinstva ulovi, ubere ili kupi. Pod jelima, pićima i napicima uobičajenim za kraj u kojem je seljačko domaćinstvo smatra se sve što je pripremljeno na tradicionalan način i usluženo gostu na seljačkom domaćinstvu (domaća jela, pića i napici). Pod proizvodima koji ne moraju biti iz pretežito vlastite proizvodnje smatraju se oni koji služe pripremi domaćih jela, pića i napitaka (brašno, riža, margarin, maslac, ulje, sol, svi začini, šećer, mineralna voda, čaj, kava i sl.).

Zakon definira i vrste objekata u seljačkom domaćinstvu ovisno o vrsti ugostiteljskih usluga koje domaćinstvo pruža pa tako imamo:

- Vinotočje/kušaonica,
- Izletište,
- Soba,
- Apartman,
- Ruralna kuća za odmor,
- Kamp.

Osim turističke ponude na seljačkim domaćinstvima u ruralnim područjima postoje i ostali oblici turističke **ponude koji nisu nužno vezani uz seljačka domaćinstva**. To mogu biti posjeti nacionalnim parkovima ili parkovima prirode, planinarenje i razni ostali sportovi u prirodi, sudjelovanje u ruralnim kulturnim manifestacijama (smotre folklor, lokalni kulturni festivali i sl.) te brojne druge aktivnosti.

Prema podacima Ureda državne uprave u Zadarskoj županiji postoji **41 registrirano turističko seljačko obiteljsko gospodarstvo**. Upitno je koliko ovaj podatak odgovara stvarnom stanju. Potrebno je istražiti bave li se zaista ova registrirana gospodarstva i turističkom djelatnošću. U ponudi ruralnog turizma, osim navedenih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, sudjeluju i gospodarski subjekti koji su registrirani kao obrti ili kao društva s ograničenom odgovornošću koji kao takvi nisu pribrojani prije spomenutom broju od 41 registriranog gospodarstva.

Za potrebe izrade kataloga ruralnog turizma Razvojna agencija Zadarske županije (<http://www.zadra.hr>) istražila je i obišla sve tipove ruralno-turističkih domaćinstava te je ustanovljeno da se ruralnim turizmom u Zadarskoj županiji aktivno bavi **8 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava i 4 tvrtke (registrirane kao obrt, d.o.o. ili zadruga)**. Također je zabilježeno postojanje 9 registriranih vinara Zadarske županije koji intenzivno rade na pripremi kušaonica u kojima će nuditi vlastite proizvode.

Tablica 39.: Istaknuta turistička domaćinstva u Zadarskoj županiji

Istaknuta turistička domaćinstva u Zadarskoj županiji

Naziv: TSOG Kuković Srećko
Tip: Izletište
Lokacija: Povljana, otok Pag

Naziv: Sirena – Mala sirana d.o.o.
Tip: Kušaonica sira
Lokacija: Kolan, Pag

Naziv: Varoš
Tip: Kuća za odmor
Lokacija: Starigrad-Paklenica

Naziv: Pojata
Tip: Kuća za odmor
Lokacija: Starigrad Paklenica
(Marasovići)

Naziv: TSOG Vrata Velebita
Tip: Kamp izletište
Lokacija: Ljubotić

Naziv: TSOG Stevo Buljević
Tip: Izletište
Lokacija: Muškovci

Naziv: Mićanovi dvori
Tip: Seosko gospodarstvo
Lokacija: Kruševo (Drage)

Naziv: TSOG Denis Burčul
Tip: Izletište
Lokacija: Galovac

Naziv: TSOG Živko Jurjević
Tip: Izletište i smještaj
Lokacija: Sv. Filip i Jakov

Naziv: Masline i vino Polača
Tip: poljoprivredna zadruga
Lokacija: Polača

Naziv: TSOG Božidar Tuta
Tip: Smještaj i kušaonica
Lokacija: Polača

Naziv: TSOG Kovačević
Tip: smještaj i kušaonica
Lokacija: Poličnik

Naziv: PZ Drobница
 Tip: poljoprivredna zadruga
 Lokacija: Preko

Naziv: Jurjević vina d.o.o.
 Tip: agroturizam i kušaonica vina
 Lokacija: otok Silba

Izvor: ZADRA, 2010.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE

- Ruralni prostor Zadarske županije karakterizira ljepota prirode i raznolikost pejzaža (planine, rijeke, jezera itd.) što je idealan preduvjet za razvoj ruralnog turizma. Ruralno turističku ponudu je potrebno graditi na doživljaju prirode, ekologiji i kulturi ruralnog područja Zadarske županije.
- Poticati privatne operatere i turističke agencije da kreiraju nove ruralno turističke proizvode.
- Postojeća poljoprivredna gospodarstva treba informirati i usmjeriti na način da prihvate ruralni turizam kao dodatni izvor zarade i proširenu ponudu svojih domaćinstava.

OGRANIČENJA

- Još uvijek nedostatni smještajni i svi drugi kapaciteti za snažnije bavljenje ruralnim turizmom na razini županije.
- Ne povezanost turističkih seoskih domaćinstava sa drugim oblicima turističke ponude. Seoska domaćinstva uglavnom nastupaju samostalno i nisu dovoljno umreženi (npr. sa turističkim agencijama, parkovima, muzejima i drugim domaćinstvima) pa je postojeći ruralno turistički proizvod oslabljen i nedovoljno privlačan.
- Ograničeni interni resursi, generalna ne upućenost u mogućnosti pokretanja turističkih domaćinstava (procedure registracije, financiranja itd.).

5.5. Šumarstvo

Šumama i šumskim zemljištima u vlasništvu Republike Hrvatske gospodare Hrvatske šume d.o.o., Zagreb, preko svojih uprava šuma, šumarija i stručnih službi. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta u Republici Hrvatskoj iznosi 2.688.687 ha, što čini 47,5% ukupne površine RH.

U Zadarskoj županiji šumama i šumskim zemljištem upravljaju sljedeće uprave šuma podružnice: UŠP Split (šumarije Benkovac, Biograd, Obrovac i Zadar), UŠP Senj (šumarija Pag), UŠP Gospić (šumarije Gračac i Donji Lapac). U dolje navedenoj tablici prikazane su površine šuma i šumskog zemljišta u Zadarskoj županiji:

Tablica 40.: Površine šuma i šumskog zemljišta po područjima

Šumarija	Površina šuma i šumskog zemljišta				Ukupno
	Obraslo	Neobraslo		Neplodno	
		Proizvodno	Neproizvodno		
Gračac	49.868,88	10.790,39	195,18	487,19	61.341,64
Donji Lapac	436,27				436,27
Benkovac	3211,00	5217,00	230,00	287,00	37.846,00
Biograd	9268,00	280,00		29,00	9.577,00
Obrovac	31.771,00	5.999,00	191,00	718,00	38.681,00
Zadar	27.725,00	10.390,00	199,00	1.424,00	39.740,00
Pag	423,05	4453,09		1.836,50	6.712,64
SVEUKUPNO	151.603,20	37.129,48	815,18	4781,69	19.4334,55

Izvor: Hrvatske šume, podaci su preuzeti iz Šumskogospodarske osnove područja (s važenjem 2006.-2015. godine)

Iz tablice se vidi da je ukupna površina šuma i šumskog zemljišta u državnom vlasništvu 194.334,55 ha, što u odnosu na ukupnu površinu Zadarske županije (364.300,00 ha) iznosi 53 %.

Također se na području Zadarske županije nalaze i šume i šumska zemljišta u privatnom vlasništvu. Uvidom u dostupnu dokumentaciju, **ukupna površina privatnih šuma iznosi 21.308,00 ha**, što u **odnosu na površinu ZŽ iznosi 6 %**. Izrada programa gospodarenja privatnim šumama je u tijeku pa se struktura privatnih šuma ne može analizirati ni prezentirati ali se iz terenskog iskustva može reći da se radi o manjim rascjepkanim česticama, uglavnom

ograđenim suhozidima, a najčešće se radi o pašnjačama hrasta medunca i crnike.

Usporedbom podataka iz Šumskogospodarske osnove područja od 2006. do 2015. godine i prethodnih Programa gospodarenja šumama i šumskim zemljištima užeg područja za pojedine šumarije (Benkovac, Biograd, Obrovac, Zadar) 1982.-1991., vidljiv je značajan progres vegetacije kod posljedica promjene načina života lokalnog stanovništva. Promjena se prvenstveno odnosi na drastično smanjenje stočnog fonda, smanjenje udjela drveta kao energenta u odnosu na druge izvore energije te napuštanje ruralnih područja i preseljenje stanovništva u gradove.

Zadarska županija proteže se u više vegetacijskih zona unutar područja mediteranske i kontinentalne klime sa temeljnim tipovima šumskih zajednica:

- šume hrasta crnike i njeni degradacijski oblici - makija i garig,
- šume hrasta medunca i njeni degradacijski oblici - šikara i šibljak,
- šume i kulture borova, od kojih su najzastupljeniji alepski bor, crni bori i primorski bor i
- različiti oblici šuma obične bukve - zastupljeni na Velebitu i u kontinentalnom dijelu ZŽ.

Na najvećem dijelu površina progresija vegetacije odvijala se prirodnim putem autohtonim pionirskim vrstama (naletom sjemena, aktiviranjem korjenovog sustava) i danas se te površine nalaze u različitim degradacijskim stadijima medunčevih i crnikovih šuma (šikare, šibljaci, makije). Zbog svoje strukture šibljaci, šikare i makije su teško prohodne, što kod lokalnog stanovništva ostavlja dojam zapuštenosti. Značajne površine se nalaze pod borovim kulturama koje nisu autohtone na ovom prostoru, ali su podizane

prvenstveno na područjima gdje najviše dolaze do izražaja njihove općekorisne funkcije (turistička, rekreativna, estetska i zaštitna).

Osnivanjem Javnog poduzeća Hrvatske šume p.o. Zagreb, danas Hrvatske šume d.o.o. Zagreb, napravljen je značajan iskorak u gospodarenju šumama i šumskim zemljištima u državnom vlasništvu. To se odnosi na značajna ulaganja sredstava općekorisnih funkcija šuma u uzgojne radove, izgradnju i održavanje protupožarnih prometnica i otvorenost šuma, zaštitu šuma od požara te kadrovsku popunjenost, što omogućuje stručno gospodarenje tim prostorom. Također su značajna sredstva uložena u uređivanje šuma.

Prema informacijama koje smo dobili iz Hrvatskih šuma d.o.o. šume i šumsko zemljište u državnom vlasništvu na području Zadarske županije su ustrojene u gospodarske jedinice te su izrađeni programi gospodarenja za iste. Izrade programa gospodarenja za šume u privatnom vlasništvu su u tijeku. Na području županije postoji više od **500 km šumskih cesta** koje se održavaju, a svake se godine ulaže u izgradnju novih, na svim područjima državnih šuma i šumskog zemljišta, od Like do otoka.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE:

- Osnivanje udruge koja će okupljati privatne vlasnike šuma;
- Razvoj rekreativnih aktivnosti koje će se temeljiti na šumama.

OGRANIČENJA:

- Mali, rascjepkani privatni šumski posjedi;
- Slaba educiranost privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima.

5.6. Lovstvo

Gospodarenje lovištima u Zadarskoj županiji obuhvaća uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova. U Republici Hrvatskoj imamo državna i zajednička lovišta. Državna lovišta ustanovljava ministar na prijedlog stručne

komisije resornog Ministarstva, a zajednička lovišta ustanovljava Zadarska županija na prijedlog stručne komisije i uz prethodnu suglasnost Ministarstva.

Tablica 41.: Broj i površina lovišta u Zadarskoj županiji

	Broj	Površina (ha)
Državna	20	141.978
Zajednička	34	219.373

Izvor: Upravni odjel za poljoprivredu Zadarske županije

Na području Zadarske županije formirana su 34 zajednička lovišta, od kojih se 15 lovišta nalazi na otocima. Svako lovište ima svoju specifičnost

i kod ustanovljenja lovišta i izrade lovno gospodarskih osnova točno su definirane koje vrste divljači obitavaju u određenom lovištu.

Najbrojnije vrste divljači u Zadarskoj županiji su: zec obični, fazan, jarebica kamenjarka (grivna), trčka skvržulja, divlja svinja, lisica kuna bjelica, vrana siva, golub grivnjaš i prepelica pućpura.

Jedna od zanimljivijih divljači je **trčka** koju još nazivaju kraljicom polja-poljska koka, skvržulja, krža... Ime je dobila po načinu hodanja (trčanja) po poljima. Hrani se insektima i kukcima koji napadaju plodove ratarskih kultura. Nalazimo je u svim lovištima, posebno u ravničarskim dijelovima i smatra se najbrojnijom u Zadarskoj županiji. Velik broj lovaca iz Europe, naročito iz Italije dolaze upravo radi trčke skvržulje i dresure svojih pasa koji treniraju isključivo na miris. Posebnost ovog treninga je ta da nema odstrela već se samo psi treniraju na miris.

Lovstvo u Zadarskoj županiji treba gledati kao segment gospodarstva koje treba dignuti na višu razinu, stvoriti od ove vrste djelatnosti gospodarsku djelatnost koja će u budućnosti kroz projekte iz domene lovstva stvoriti mogućnost otvaranja novih radnih mjesta, a

ujedno provoditi mjere zaštite i očuvanja okoliša i prirode, biljnog i životinjskog svijeta koji u toj prirodi žive.

Lovni turizam bi trebao zauzimati posebno mjesto u turističkoj ponudi Zadarske županije. Razvijanjem turističke ponude u Zadarskoj županiji, uz povoljne kako klimatske, tako i raznovrsne prirodne uvjete za život, **lovni turizam bi se mogao vrlo lako povezati sa agroturizmom** čime bi se povećao standard tog dijela stanovništva i dodatno motiviralo zadržavanje mladih ljudi na selu. Važnost lovnog turizma na području Zadarske županije treba gledati kao vrstu i oblik turizma kojom se mogu ekonomski iskoristiti i optimalno valorizirati prirodne prednosti naše županije.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE:

- Jačanje lovnog turizma i njegovo povezivanje sa agroturizmom;
- Sinergija između lovozakupnika i domicilnog stanovništva;
- Uređenje lovišta;
- Educiranje lovaca i podizanje svijesti šire javnosti o važnosti lovstva za očuvanje prirode.

OGRANIČENJA:

- Slaba educiranost lokalnog stanovništva o važnosti razvoja lova i lovnog gospodarstva;
- Ograničena financijska sredstva lovnih udruga;
- Slaba organiziranost lovstva.

5.7. Ribarstvo i akvakultura

Obalno područje Zadarske županije, koje uključuje obalni pojas kopna, otoke, te zbog njihova broja i rasporeda, gotovo cijeli akvatorij županije, zasigurno je njezin najznačajniji razvojni resurs. Ribarstvo je tradicionalna djelatnost Zadarske obale i otoka i izvor egzistencije za veliki dio obalnog i otočnog stanovništva. Zadarska županija je poznati ribarski kraj uslijed povoljnih klimatskih, geomorfoloških i bioloških uvjeta. Prerada ribe u Zadarskoj županiji ima stoljetnu tradiciju. Prve tvornice za konzerviranje ribe na Jadranu bile su upravo u Zadru. Prerađivački kapaciteti Adrie, Mardešića, Maritune i Ostre, RZ Ribarske sloge i Gavrosa zauzimaju vodeće mjesto u ribljoj

industriji Hrvatske. U navedenim tvornicama i pogonima proizvodi se konzervirana riba, slana riba, konfekcionirana riba i riblje brašno. Slično kao uzgoj ribe i prerada je izvozno orijentirana djelatnost koja izvozi u Italiju, Češku, Poljsku, Mađarsku i Bosnu i Hercegovinu. Ustrojem Uprave ribarstva u sklopu Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, ustrojena je i Područna jedinica Uprave ribarstva sa sjedištem u Zadru koja se bavi upravnim i stručnim poslovima iz područja ribarstva. Od prije tri godine uspostavljen je i Odjel ribarstva u okviru Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu.

Flota

U Registar ribarske flote Republike Hrvatske upisano je 4039 plovila. Najveći postotak flote (preko 80%) čine plovila manja od 12 metara duljine koja ujedno čine i najveći udio u snazi flote (oko 50% kW). Najznačajniji dio ukupne tonaže hrvatske ribolovne flote čine plivarice, a

najznačajniji dio ukupne snage višenamjenska plovila. Ribolovna flota Zadarske županije ima 601 plovilo (14,9 % od ukupnog broja plovila u ribarskoj floti RH), od čega je 109 koća, 95 plivarica i 397 ostalih plovila.

Ulov

U tablici i grafu niže prikazan je ulov ribe po županijama u 2010. godini. Evidentno je da od ukupnog ulova ribe i drugih morskih organizama na Zadarsku županiju opada 42%.

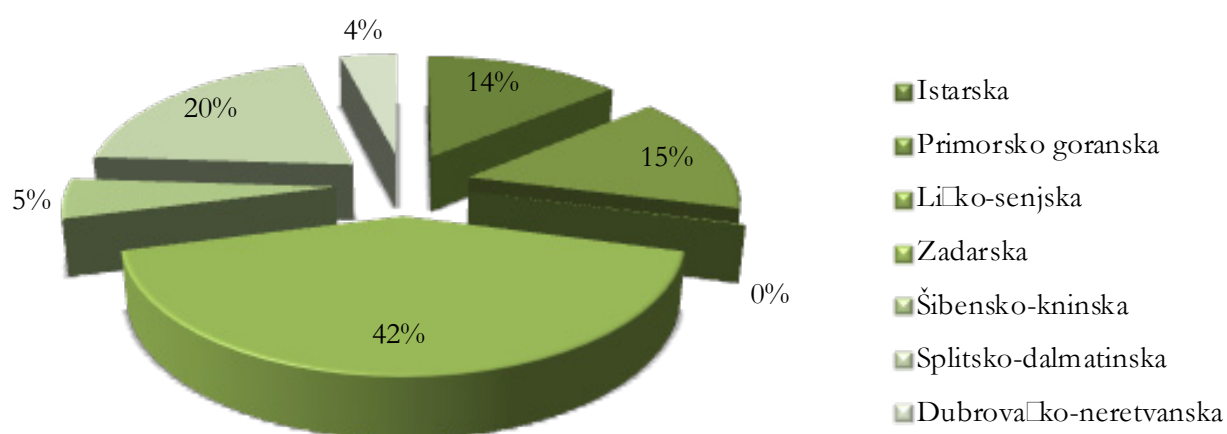
Zadarska županija, premda nema najjaču ribolovnu flotu, ipak prednjači u ukupnom ulovu u odnosu na druge Jadranske županije.

Tablica 42.: Ulov ribe i drugih morskih organizama po županijama u 2010. godini

ŽUPANIJA	Ukupni ulov u tonama
Istarska	6.986,00
Primorsko- goranska	7.847,00
Ličko-senjska	57,00
Zadarska	22.171,00
Šibensko-kninska	2.684,00
Splitsko-dalmatinska	10.587,00
Dubrovačko-neretvanska	2.065,00
UKUPNO	52.397,00

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, 2010. godine

Slika 16.: Ulov po županijama u 2010. godini

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2010. godine, obrada ZADRA

U ulovu dominira plava riba koja čini čak 96% ukupne količine ulovljene ribe i ostalih morskih organizama.

Tablica 43.: Ulov ribe i drugih morskih organizama u Zadarskoj županiji u 2010. godini po vrstama

VRSTA MORSKOG ORGANIZMA	Zadarska županija ulov u kg
bijela riba	624.181,47
glavonošci	89.041,30
ostali organizmi	527,20
plava riba	21.405.975,55
rakovi	44.129,58
školjkaši	6.756,00
UKUPNO	22.170.611,10

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, 2010. godine, obrada ZADRA

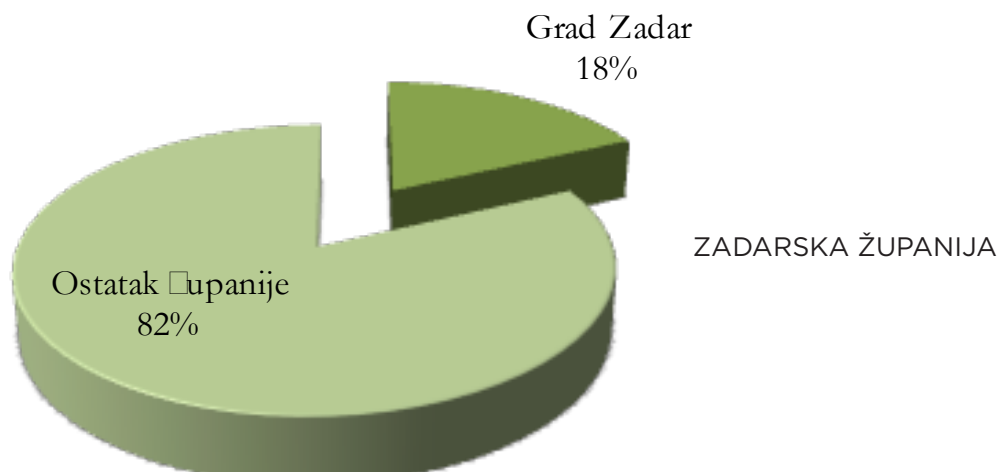
Poslovni subjekti u ribarstvu

Na području Zadarske županije aktivno je 368 poslovnih subjekata - koji za osnovnu djelatnost po NKD-u imaju *Ribarstvo i uzgoj riba ili usluge povezane s njima* (Poslovna.hr, 2012). Bitno

je naznačiti da od ukupno 368 subjekata, njih 67 ima sjedište u samom gradu Zadru, dok preostalih 301 imaju sjedište na ruralnom području Zadarske županije.

Prema tome može se donijeti zaključak da su ruralna područja nositelji gospodarske grane ribarstva i marikulture i veliki generatori zapošljavanja i samozapošljavanja u ruralnim dijelovima Zadarske županije, što je i u skladu sa hrvatskim prosjekom. U Hrvatskoj se gotovo 70% ribolova, uzgoja i prerade odvija se u ruralnim područjima i na otocima gdje su drugi izvori zarade ograničeni.

Slika 17.: Poslovni subjekti s primarnom djelatnošću Ribarstvo i uzgoj riba, po sjedištu u Zadarskoj županiji u 2012. godini

Izvor: www.poslovna.hr, 2012. obrada ZADRA

Važno je istaknuti **izvozni** potencijal djelatnosti ribarstva i akvakulture¹⁵. Prema podacima HGK, područne službe Zadar, djelatnost ribarstva i akvakulture **suficitarna** je djelatnost u Zadarskoj županiji s iznimkama u 2007. i 2008. godini kada je uvoz bio veći od izvoza. U posljednjoj godini vidljiv je rast uvoza i smanjenje izvoza pa

je i razlika izvoz uvoz znatno manja. U razdoblju 2003.-2010. najveći izvoz ove djelatnosti zabilježen je 2008. i iznosio je 30,4 mil. USD. Od 2008. zamjetan je pad izvoza prerade ribe. Djelatnost prerade ribe je izrazito izvozna djelatnost jer izvoz značajno nadmašuje uvoz.

Iskrcajna mjesta

Primarni proizvod djelatnosti ribarstva (ribolova i uzgoja riba i drugih morskih organizama) se ostvaruje na pomorskom dobru (na moru) međutim značajan dio poslova, koji također

znače obavljanje djelatnosti ribarstva, ostvaruje se na kopnu. Ključna veza između poslova na moru i poslova na kopnu jesu **luke i/ili iskrcajna mjesta**.

Iskrcaj u RH se obavlja na 264 iskrcajna mjesta, od čega se na 63 iskrcajna mjesta iskrca 95% ukupnog iskrcaja. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja od četiri najznačajnija iskrcajna mjesta u 2010. godini za malu plavu ribu, čak tri su se nalazila u Zadarskoj županiji; **Kali, Zadar, Biograd na moru**. Za kočarske ulove i ulove bijele ribe od tri najznačajnija iskrcajna mjesta jedno se nalazilo u Zadarskoj županiji i to u gradu Zadru (**Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2010**).

Zbog velike razvedenosti obale i većeg broja naselja u priobalju i na otocima u Zadarskoj županiji je i veliki broj iskrcajnih mjesta. Prema evidenciji iskrcaja u 2010. godini je **korišteno 34 iskrcajnih mjesta. Unatoč manjoj evidentiranoj količini ulova u nekim mjestima, treba imati u**

vidu da je kočarski ulov i ulov pasivnim alatima količinski manji od ulova plivaricom, ali je zato vrijednost ulova po kilogramu do deset puta veća. Iz tog razloga i mjesta s manjom iskrcajnom količinom treba primjereno vrednovati.

S obzirom na kratko trajanje visoke kvalitete riba i drugih svježih organizama iz mora izuzetno je važno osigurati dostupnost i opremljenost iskrcajnih mjesta i/ili ribarskih luka. Obalna infrastruktura je osim za očuvanje tržišne vrijednosti prirodnih resursa, vrlo važna i kao privezište za brodove i brodice kada nisu aktivni. Kod navedenoga treba imati u vidu i remontna

brodogradilišta koja moraju biti smještena u obalnom pojasu, a o kojima prvenstveno ovisi sigurnost na moru, ali i kvaliteta proizvodnje u ribarstvu. Iskrcajna mjesta su, osim njihove praktične potrebe, i ključno mjesto za provođenje kontrole i nadzora u ribolovu.

¹⁵ Akvakultura je gospodarska djelatnost uzgoja riba i drugih vodenih organizama u smislu reprodukcije i hranidbe u ribnjacima, kavezima, ogradama ili lagunama; u morskoj, boćatoj i slatkoj vodi.

Tablica 44.: Popis najznačajnijih iskrcajnih mjesta u RH u 2010. godini

	Iskrcajno mjesto	Iskrcana količina u kg
1	Kali - Vela lamjana	5.386.022,20
2	Biograd - glavni mul	3.848.850,44
3	Zadar - Foša	3.336.146,18
4	Milna	2.886.181,50
5	Pula - Ribarska koliba	2.654.782,35
6	Vela Luka - jugozapadna strana trajektnog pristaništa	1.979.567,50
7	Tribunj	1.824.832,71
8	Rovinj - komunalni dio luke na mjestu veza	1.630.906,40
9	Mrtvaška	1.464.881,50
10	Plomin	1.456.653,25
11	Krk - dio operativne obale San Bernardin	1.277.892,04
12	Rijeka - dio putničke luke	1.255.501,15
13	Vrsar	1.194.824,46
14	Zadar - Gaženica	1.164.349,70

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, 2010. godine

Europska Unija u provođenju svoje ribarstvene politike, a s ciljem točnog evidentiranja ulova te kvalitetnog upravljanja resursima, traži visoku razinu kontrole prometa ribom.

U tom smislu iskrcajna mjesta imaju posebno važnu ulogu. Prema Uredbi Vijeća EU 1224 iz 2009. godine koja se odnosi na uspostavu sustava kontrole koji će osigurati usklađenost s zajedničkom ribarstvenom politikom EU na iskrcajnim mjestima će se provoditi kontrola.

Za ribolov alatima koji su pod planovima upravljanja (koče, plivarice i obalne potegače) potrebno je najaviti iskrcaj na iskrcajnom mjestu, iskrcajna deklaracija treba imati točnu težinu što podrazumijeva i vaganje, a Urdeba za Sredozemlje 1694. iz 2006. nalaže i obavezu stavljanja ribe u promet samo u odobrenim lukama. To se odnosi na ribare koji love značajnu težinu ribe (preko 50 kg dnevno) i na ulove onih vrsta koje su pod posebnim režimom zaštite.

Problem leži u činjenici da je većim dijelom obala u **Zadarskoj županiji** **nedefinirana i u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljava EU standardima za obavljanje iskrcaja** te ju je potrebno definirati i privesti standardizaciji. Standardizacija znači u svjetlu usklađivanja definiranje većih „ribarskih luka“ sa svim popratnim sadržajima infrastrukture u okviru luka otvorenih za javni promet koja će biti sukladna EU propisima, kao i stalno definirana mjesta u tradicionalno manjim ribarskim mjestima.

Promet ribom, danas, nije u potpunosti organiziran sukladno pojedinim normama europskih zemalja kao i pravilima u prodaji.

Riba i drugi morski organizmi prodaju se većinom veletrgovcima i „ostalim kupcima“ na više registriranih i neregistriranih mjesta dok se ostali manji dio prodaje na malobrojnim ribarnicama (javne i privatne), koje se nalaze duž obale i u većim gradovima u unutrašnjosti zemlje.

Akvakultura

Marikultura, kao djelatnost uzgoja morskih organizama u morskoj ili bočatoj vodi, posebno se brzo i snažno razvila na području županije. Prihvaćanjem pomorske orijentacije u Zadarskoj županiji i marikultura postaje ravnopravan partner u gospodarenju morem jer zahtijeva čiste resurse za postizanje povoljnih gospodarskih učinaka te se uklapa u djelatnosti koje su prihvatljive konceptu održivog razvoja.

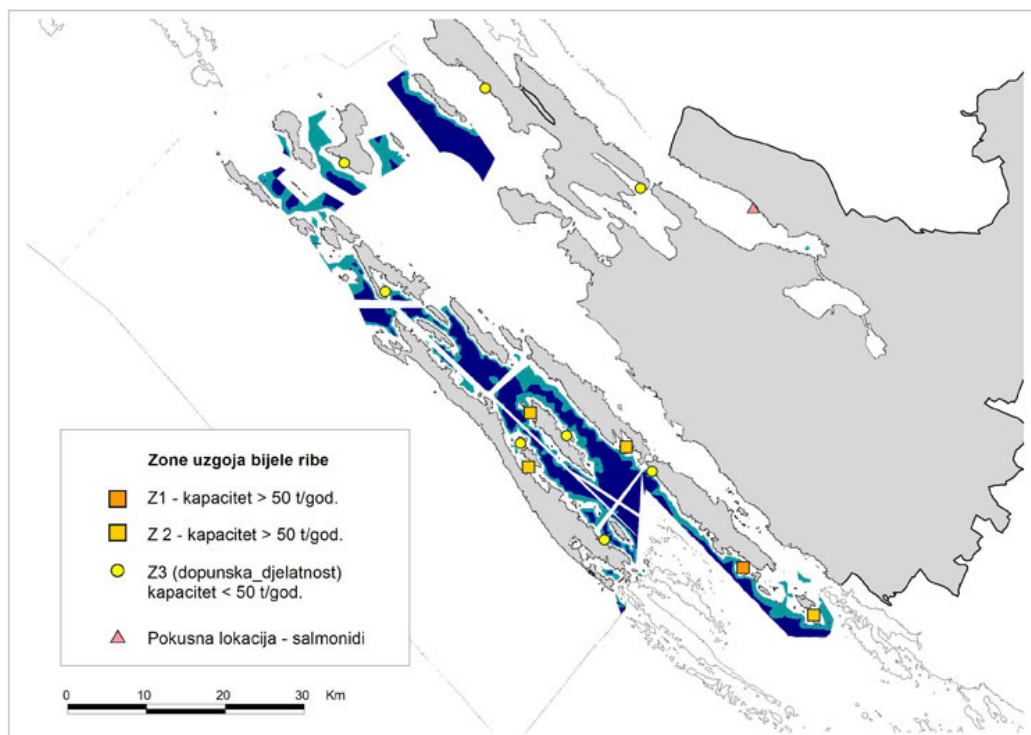
Zadarska županija je dala izraditi županijsku Studiju o korištenju mora i podmorja Zadarske županije koja je jedna od podloga za županijski prostorni plan, i koja je namjenila prostor za marikulturu na temelju principa integralnog upravljanja, uzimajući u obzir sve ostale djelatnosti u prostoru. Zadarska županija se s pravom ističe kao jedina županija u RH koja je zahvaljujući takvom pristupu stvorila optimalne uvjete za daljnji razvoj marikulture.

Slika 18.: Akvatorij Zadarske županije najprikladniji za uzgoj školjaka

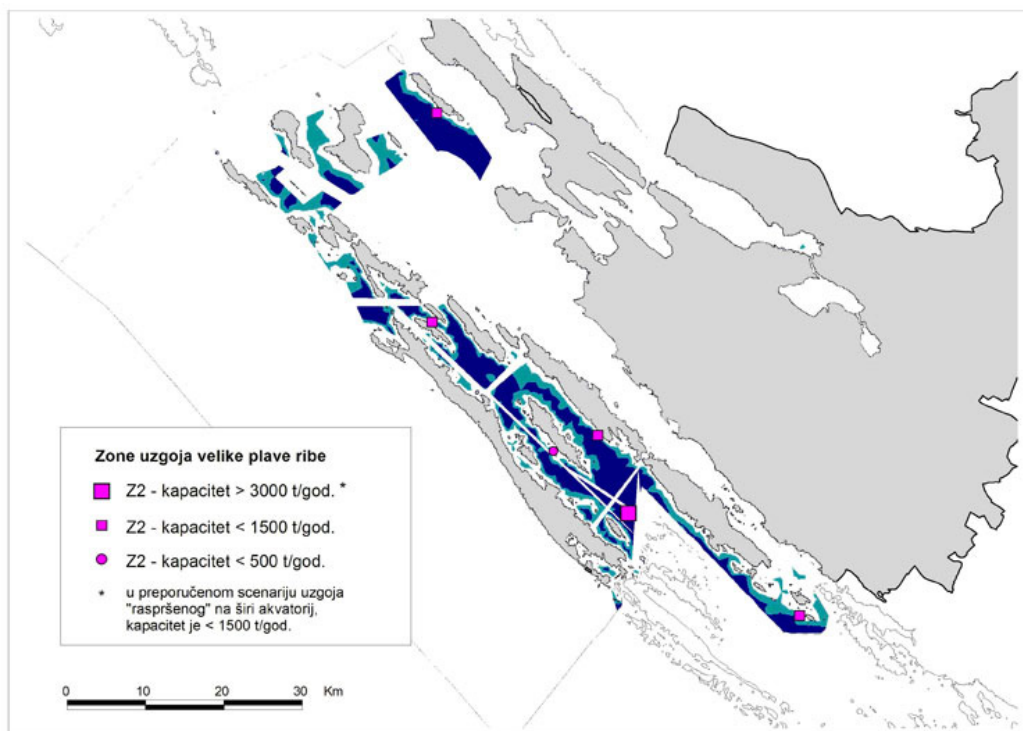
Izvor: Studija o korištenju mora i podmorja Zadarske županije, 2006.

Slika 19.: Zone ocijenjene kao najprikladnije za kavezni uzgoj bijele ribe

Izvor: Studija o korištenju mora i podmorja Zadarske županije, 2006

Slika 20.: Zone ocijenjene kao najprikladnije za uzgoj velike plave ribe

Izvor: Studija o korištenju mora i podmorja Zadarske županije, 2006

U tablici je prikazana količina proizvodnje u marikulturi (školjkaši, bijela riba i tune) u RH i u Zadarskoj županiji u 2010. godini. Evidentno je da od ukupne količine proizvodnje tune, na Zadarsku županiju otpada 51%, a bijele ribe čak 65 %. **Zadarska županija prednjači u uzgoju**

bijele ribe i tune. Također bitno je napomenuti da se sva uzgajališta nalaze na ruralnim područjima Zadarske županije što također ide u prilog činjenici da su ruralna područja nositelji gospodarske grane ribarstva i marikulture u Zadarskoj županiji.

Tablica 45.: Količina proizvodnje u marikulturi u RH i Zadarskoj županiji

VRSTA MORSKOG ORGANIZMA	RH količina proizvodnje (T)	Zadarska županija količina proizvodnje (T)
Bijela riba	5.200	3.400 (65%)
Školjkaši	2.000	200 (10%)
Tune	3.368	1.727 (51%)

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, 2010. godine

Uzgoj slatkovodnih vrsta ribe (slatkovodna akvakultura) obavlja se u Republici Hrvatskoj na dva načina, kao uzgoj toplovodnih (ciprinidnih, šaranskih) vrsta i uzgoj hladnovodnih (salmonidnih, pastrvskih) vrsta. U Zadarskoj

županiji postoji jedno ribogojilište za uzgoj pastrve na vreli Une. Uz postojeće ribogojilište potencijalno su interesantni mogućnosti razvoja slatkovodnog ribarstva na Zrmanji i Krupi.

RAZVOJNE POTREBE I OGRANIČENJA

POTREBE:

- Nastaviti provedbu Integralnog upravljanja obalnim područjem Zadarske županije kroz razvijanje projekata izgradnje i obnove ribarske infrastrukture;
- Nastaviti provedbu Integralnog upravljanja obalnim područjem Zadarske županije kroz izradu podloga za proširenje marikulture;
- Nastaviti s podrškom ribarskim zadrugama s ciljem osnivanja organizacija proizvođača u ribarstvu;
- Izraditi i provoditi strategiju razvoja ribarstva i prerade, zaštite autohtonih prehrambenih proizvoda te strategiju ruralnog razvoja;
- Za potrebe iskrcajnih mjesta na dijelu obale izgraditi otpremne i purifikacijske centre te definirati prostore za te sadržaje;
- Standardizirati iskrcajna mjesta;

OGRANIČENJA:

- Problem nedostatka ribarske infrastrukture;
- Nedostatak planiranih obalnih i morskih područja potrebnih za daljnji razvoj marikulture (privezišta, skladišta, objekti za preradu, konfekcioniranje i slično);
- Nedovoljna povezanost ribara;
- Nedovoljan broj zaštićenih autohtonih proizvoda;
- Neusklađenost dimenzija kapaciteta flote s kapacitetom namjenski uređene obale;
- Iskrcajna mjesta u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljavaju EU standardima;
- Nedefinirane mjere za razvoj ribolovnog turizma.

VI.

SWOT analiza ruralnog područja Zadarske županije

U izradi SWOT¹⁶ analize koristile su se informacije prikupljene na četiri radionice, statistički podaci, stručni i razvojni dokumenti te ekspertno znanje. Dobivena je lista glavnih prednosti i slabosti te prilika i prijetnji ruralnih područja Zadarske županije za svako od ključnih društveno-gospodarskih područja.

Temeljem nalaza SWOT analize određuju se strategije razvitka ruralnoga prostora Zadarske županije. Odabrane strategije će poslužiti za određivanje strateških ciljeva i prioriteta ruralnog razvoja. Na temelju spomenutih strategija i ciljeva definirat će se plan mjera ruralnog razvoja za razdoblje 2012.-2013.

Razmatranjem elemenata SWOT matrice dobiva se sažeti pregled postojećeg stanja i moguće strategije za budući razvitak. Međusobnim uspoređivanjem snaga, slabosti, prilika i prijetnji možemo uočiti slučajeve gdje se pojedine snage suočavaju s prijetnjama te situacije gdje je upitno iskorištenje prilika zbog unutrašnjih slabosti.

Zbog kratkog vremensko razdoblja te još uvijek razmjerno malih poticajnih sredstava držimo da je najbolji odabir dvije strategija „max-max“ i „min-max“. U okviru „max-max“ strategije maksimiziraju se vlastite snage kako bi se iskoristile prilike iz okruženja. U okviru „min-max“ strategije pokušati će se kroz mjere ruralnoga razvoja umanjiti ili otkloniti slabosti kako bi se iskoristile prilike.

¹⁶ SWOT analiza je jedna od instrumenata kojima se možemo poslužiti u kreiranju razvojnih strategija. Radi se o kvalitativnoj analitičkoj metodi pomoću koje se analiziraju čimbenici unutar ruralnog prostora županije (snage i slabosti) i čimbenici u okruženju (prilike i prijetnje). Na taj način dobiva se sažeti prikaz najvažnijih razvojnih čimbenika i razvojnog potencijala te s druge strane vlastitih ograničenja i prepreka iz okruženja koje taj razvoj priječe. Međutim, treba uzeti u obzir da se radi o subjektivnoj metodi i da svaka SWOT analiza izgleda drugačije. .

6.1. SWOT analiza ruralnog prostora Zadarske županije

RURALNI PROSTOR ZADARSKE ŽUPANIJE

SNAGE	SLABOSTI
<p>PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povoljan zemljopisni i geopolitički položaj • Dobra prometna povezanost • Povoljni klimatski uvjeti za razvoj poljoprivrede • Nekoliko vrlo raznolikih prostorno razvojnih cjelina na relativno malome području županije (Bukovica, Ravni kotari, otoci, Zadarsko zaleđe...) • Velika većina županije je ruralni prostor što čini županiju „pretežno ruralnom“ (ruralni karakter) i u tom kontekstu je ruralna politika županije prioritet • Osnovani LAG-ovi kao budući instrument provedbe ruralne politike <p>INFRASTRUKTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solidna infrastruktura - postojanje osnovne infrastrukturne mreže u ruralnim područjima • Uspostavljeni sustavi navodnjavanja poljoprivrednih zemljišta <p>PRIRODNA BAŠTINA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ljepota prirode i raznolikost pejzaža (planine, rijeke, jezera, itd.) - (razvedena obala) • Izuzetna ekološka i krajobrazna bioraznolikost županije • Poljoprivredna bioraznolikost - autohtone sorte i pasmine • Ekološka očuvanost ruralnih prostora <p>GOSPODARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izniman poljoprivredni i „ruralni“ potencijal Ravnih kotara, Bukovice i otoka • Postojeći programi potpora poduzetnicima sa ruralnih područja • Izvozna orijentiranost poduzeća sa ruralnog područja • Sveučilište u Zadru sa svojim odjelima je znanstveno-istraživački potencijal i podrška ruralnom razvoju • Autohtoni proizvodi visoke kvalitete i dodane vrijednosti (sir, pršut, maslinovo ulje...) • Mogućnost razvoja poljoprivrede, obrtništva i poduzetništva u službi turizma • Tradicija obrta, poljoprivrede, turizma i pomorstva 	<p>DEMOGRAFSKI TRENDOVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odlazak stanovništva iz ruralnih krajeva, negativni demografski trendovi (starost stanovništva) • Nedovoljno ekonomski aktivnog stanovništva u ruralnim područjima - visoka nezaposlenost • Negativna obrazovna struktura stanovništva u ruralnim područjima <p>PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usitnjenost zemljišta i veliki broj vlasnika - ne riješeni imovinsko pravni odnosi • Zagađenost ruralnog prostora i potencijalnih poljoprivrednih površina minama <p>INFRASTRUKTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna pokrivenost naselja i općina kanalizacijskim sustavom na razini županije • Neadekvatna vodoopskrba na otocima i zaleđu • Nedovoljna pokrivenost brzim Internetom • Neadekvatna prometna povezanost otoka, posebice izvan sezone otežava povratak i ostanak stanovništva na otocima • Gospodarenje otpadom nezadovoljavajuće, a postojeća odlagališta ne zadovoljavaju propisane EU standarde • Divlja odlagališta diljem županije i na otocima • Nemogućnost daljnjeg širenja centralnog odlagališta „Diklo“ • Nedovoljno protupožarnih putova u zaleđu i na otocima • Devastacija obale i otoka prekomjernom izgradnjom (apartmanizacija) <p>PRIRODNA BAŠTINA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sve izraženiji pritisci na okoliš, posebice u priobalnim dijelovima • Izumiranje prirodnih vrsta • Autohtone sorte i pasmine nisu u dovoljnoj mjeri gospodarski valorizirane, te postaju sve ugroženije i ubrzano nestaju • Pretvaranje prirodnih staništa u građevinska ili poljoprivredna zemljišta • Zagađenost vode, tla i zraka uslijed nekontrolirane poljoprivredne proizvodnje

SNAGE	SLABOSTI
<p>DRUŠTVENI RAZVOJ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bogatstvo kulturne / povijesne baštine • Turističke atraktivnosti, lokaliteti, građevine, prirodne znamenitosti • Pokrivenost ruralnog područja školskim obrazovanjem • Zadovoljavajuća sportsko rekreativna infrastruktura (velik broj sportskih klubova, igrališta, sportskih dvorana) 	<p>GOSPODARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slabo umrežavaju u zadruge i udruge (vlada opće nepovjerenje u sustav zbog čega se može reći da poduzetnička klima u ruralnom području nije poticajna) • Nedostatak inovacija i inovativnih rješenja u ruralnom razvoju (laboratoriji, inovativni i istraživački centri u poljoprivredi, itd.) • Nedostatak nositelja investicijskih projekata (poduzetničke inicijative) u ruralnim područjima • Značajan pad (javnih i privatnih) investicija u ruralnim područjima • Manjak poduzetništva žena (posebno u povezivanju tradicije ruralnih krajeva sa obrtništvom i turizmom) • Nedovoljan broj tradicijskih obrta – nema pravih programa kojim bi se očuvali i valorizirali tradicijski obrti • Nedostatak kadrova za pripremu projekata za financiranje iz EU fondova <p>DRUŠTVENI RAZVOJ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno sadržaja za mlade u ruralnim područjima • Kulturno – povijesna baština nije dovoljno zaštićena s obzirom na količinu i raznovrsnost • Nedovoljno razvijen civilni sektor. Nema dovoljno kvalitetnih udruga koje su zastupnici ruralnih potreba te instrument za razvoj ruralnih područja • Značajni potencijali za korištenje obnovljivih izvora energije još uvijek se dovoljno ne koriste • Osnovni problem školstva na svim razinama je nedostatak prostora, osoblja i specijaliziranih obrazovnih programa koji bi odgovorili postojećim potrebama • Većina obrazovne i socijalne infrastrukture je smještena u urbanim centrima županije • Nedostatak domova za stare i nemoćne na ruralnim područjima

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>GLOBALNI I EU TRENDVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećanje vrijednosti ruralnog načina života (mir, bijeg od stresa, prostranost i život u skladu s prirodom) • Pristup predpristupnim fondovima, a kasnije i strukturnim i kohezijskim • Pristupanje RH u EU trebalo bi omogućiti nove mogućnosti u ruralnom razvoju • Povećana važnosti ekološke proizvodnje, proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja i proizvoda • Razvoj telekomunikacijske infrastrukture i Interneta • Razvoj novih tehnologija - nova rješenja u energetici (obnovljivi izvori energije) <p>NACIONALNI I LOKALNI TRENDVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potenciranje raznih reformi u RH povećava šanse za lokalne promjene • Proces decentralizacije može omogućiti veći djelokrug i odgovornost lokalne uprave i samouprave • Mogućnost transfera znanja i tehnologija • Domaći i strani programi poticanja poduzetništva • Uspostavljanje bilateralne i multilateralne suradnje sa zemljama u okruženju • Mogućnost diversifikacije poljoprivrednih djelatnosti • Nacionalna potpora umrežavanju i povezivanju proizvođača i prerađivača u zadruge i klastere 	<p>GLOBALNI I EU TRENDVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pritisak strane konkurencije na nespemne domaće proizvođače • Ekonomska kriza • Nepovoljni efekti integracije RH u EU • Sve veći pritisci na okoliš (tlo, zrak, vodu, more) • Gubitak identiteta ruralnih krajeva <p>NACIONALNI I LOKALNI TRENDVI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razaranje podmorja i narušavanje eko-sustava • Nedovoljna istraživanja bioloških potencijala • Nedovoljni poduzetnički poticaji, financijski izvori • Neusklađenost zakonskih regulativa sa potrebama gospodarstva • Emigracija mladih i obrazovanih iz ruralnih sredina • Nepovoljno poslovno okruženje • Visoke kamatne stope • Nedostatak efikasnih mjera za povećanje izvoza • Nedovoljno poticanje stvaranja brand-a • Mijenjanje vizualnog identiteta seoskih sredina • Nedostatak svijesti i znanja o vlastitim vrijednostima te o načinu na koji ih možemo vrednovati

6.2. SWOT analiza najvažnijih sektora ruralnog razvoja Zadarske županije

NAJVAŽNIJI SEKTORI RURALNOG RAZVOJA

SNAGE	SLABOSTI
<p>POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrlo dobra plodnost poljoprivrednog tla – dobri klimatski uvjeti za poljoprivrednu proizvodnju • Tradicija bavljenja poljoprivredom u zaleđu i na otocima • Politika potpore podizanju nasada i proizvodnji povrća • Ekološka poljoprivreda • Rast trajnih nasada vinove loze • Sve veći broj visoko kvalitetnih domaćih vina • Plasman vina kroz turističku ponudu • Mogućnost dodatne ponude vina kroz razvoj ruralnog turizma • Maslinarstvo i vinarstvo kao gospodarski važan potencijal u poljoprivrednoj proizvodnji • Moderne uljare • Visoka kvaliteta maslinovog ulja <p>STOČARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobre mogućnosti za razvoj stočarstva u zaleđu i na otocima • Povoljne mogućnosti za ekološko stočarstvo • Meso kao proizvod može postići visoku cijenu, što utječe na povećanje prihoda <p>RIBARSTVO I MARIKULTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Snažne ribarske zadruge • Ribarstvo je tradicionalno važna djelatnost • Bogatstvo prirodnih resursa • Velika potražnja tržišta 	<p>POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usitnjena obiteljska gospodarstva • Nekonkurentnost poljoprivredne proizvodnje (proizlazi iz malih površina, neokrupnjenog zemljišta, slabog udruživanja proizvođača, itd.) • Neorganiziranost u fazi prodaje • Slaba educiranost i informiranost te informatička nepismenost poljoprivrednih proizvođača • Nedovoljno korištenje nove tehnologije u poljoprivredi • Premali broj OPG-a u sustavu PDV-a • Nedostupnost kvalitetnog sadnog materijala • Nedostatnost matičnog materijala autohtonih sorata u rasadnicima • Nedovoljan broj i neadekvatna opremljenost laboratorija u maslinarstvu i vinarstvu • Velik broj malih maslinara • Velik broj zapuštenih poljoprivrednih površina, posebno maslinika i to na otocima • Rad na „crno“. Ilegalna prodaja i zapošljavanje • Poteškoće kod plasmana vina – snažna konkurencija na domaćem tržištu <p>STOČARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje suradnje i međusobne koordinacije između uzgajivača • Klaonice koje ne udovoljavaju zdravstveno-higijenskim uvjetima sigurnosti hrane • Velika neiskorištena površina namijenjena stoci • Mali broj klaonica je u praksu uveo HACCP • Nedovoljno kvalitetna genetska osnovica <p>RIBARSTVO I MARIKULTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problem nedostatka ribarske infrastrukture • Nedostatak planiranih obalnih i morskih područja potrebnih za daljnji razvoj marikulture (privezišta, skladišta, objekti za preradu, konfekcioniranje, i slično) • Nedovoljna povezanost ribara • Nedovoljan broj zaštićenih autohtonih proizvoda • neusklađenost dimenzija kapaciteta flote s kapacitetom namjenski uređene obale • Niska razinom organiziranja proizvođača za nastup hrvatskog ribolova na europsko tržište • Iskrcajna mjesta u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljava EU standardima • Nedefinirane mjere za razvoj ribolovnog turizma

SNAGE	SLABOSTI
<p>RURALNI TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Očuvani okoliš i priroda • Bogatstvo i raznolikost krajolika • Priroda, kulturno i povijesno nasljeđe • Seoski ambijent, ekološki još uvijek u ravnoteži s prirodnim zakonitostima • Bogatstvo lokalne tradicionalne gastronomije • Izraženi interes lokalnog stanovništva za razvojem ruralnog turizma • Izražena volja na županijskoj i lokalnoj razini da turistički razvije ruralno područje • Sve veći interes za uzgajanjem školjaka <p>LOVSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost korištenja lovstva u turističke svrhe • Veliki potencijal i mogućnost uzgoja i racionalnog korištenja divljači <p>ŠUMARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Visoki stupanj bio raznolikosti zbog strukture prirodnih šuma • Šumska područja s velikim potencijalom za lovni turizam 	<p>RURALNI TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 različitih Zakona i Pravilnika reguliraju aktivnosti na agroturističkim domaćinstvima • Nedovoljna valorizacija prirodnih resursa u turističke svrhe • Nedostatak i devastacija prometne i turističke signalizacije • Usluge lokalnog javnog prijevoza nedovoljno pouzdane, frekventne i nedovoljno kvalitetne • Atrakcije i događaji uglavnom su poznati lokalnom/domaćem stanovništvu • Nedovoljno razumijevanje internacionalnih tržišta, distribucije i marketinške komunikacije • Kulturno-povijesna baština nije dovoljno zastupljena u turističkoj ponudi • Gubljenje tradicionalnosti • Nepostojanje zajedničkih poljoprivrednih i turističkih poticaja agroturističkoj djelatnosti • Ne ambijentalna arhitektura nauštrb tradicijskom graditeljstvu <p>LOVSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slaba educiranost lokalnog stanovništva o važnosti razvoja lova i lovnog gospodarenja • Slaba povezanost i sinergija između lovozakupnika i domicilnog stanovništva • Neodrživo lovstvo i krivolov • Lovačka društva se sve teže nose sa nizom zahtjevnih, složenih i ponekad u praksi neprovedivih ili nepotrebnih odredbi zakona o lovstvu, veterinarstvu i oružju <p>ŠUMARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlasnička usitnjenost šumskog posjeda • Neriješeni vlasnički odnosi • Slaba educiranost privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima • Sve veća prisutnost gradnje i nedozvoljenih aktivnosti na šumskom području na cijelom prostoru županije • Razvoj lovstva na neodrživim načelima

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poticajna sredstva iz fondova EU • Mogućnost navodnjavanja • Mogućnost razvoja sela kao atraktivne turističke destinacije • Sve veća važnost zdrave prehrane i ekološke poljoprivrede u svijetu • Porast potražnje za visokokvalitetnim autohtonim i zdravim proizvodima • Primjena novih tehnoloških dostignuća može podići konkurentnost poljoprivrede <p>STOČARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rastući interes tržišta za ekološko ovčarstvo i kozarstvo • Rastući interes OPG-a za registracijom malih sirana <p>RIBARSTVO I MARIKULTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promoviranje kvalitete hrvatske ribe • Rast potražnje za domaćim školjkama • EU regulative koje traže visoku kontrolu prometa ribom <p>RURALNI TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vizualni identitet Zadarske županije • Prirodni resursi pružaju mogućnost razvoja raznovrsne ponude aktivnosti • Mogućnost prekogranične i međuregionalne suradnje u razvoju turizma, a osobito ruralnog turizma • Mogućnost integracije agrikulturnog identiteta područja u turističku ponudu • Mogućnost diversifikacije ponude • Bogatstvo i atraktivnost lokalne gastronomije te mogućnost brendiranja gastronomskih lokalnih proizvoda • Povećan interes za ruralni i nautički turizam te za ostale oblike turizma • Stvaranje sustava poticaja za razvoj (marketinških, financijskih, stručnih) <p>LOVSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jačanje lovnog turizma i njegovo povezivanje s agroturizmom <p>ŠUMARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećanje šumskog područja na poljoprivrednom zemljištu je po strani • Razvoj turizma i korištenje šuma u socijalne i ekonomske svrhe 	<p>POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepovjerenje u interesne oblike udruživanja • Konkurentnost EU poljoprivrede • Pritisak uvoznih proizvoda, i usporedne liberalizacije trgovine • Nelojalna konkurencija (jeftin uvoz) • Moguća slaba iskoristivost pristupnih fondova EU • Nepovoljni krediti • Teško okrupnjavanje posjeda • Nedostatak eko-sjemenja –selekcija vlastitog <p>STOČARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pojava bolesti koje mogu utjecati na domaću potrošnju i izvoz <p>RIBARSTVO I MARIKULTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Siva ekonomija • Neuređeno tržište • Konkurentnost EU ribara • Nedovoljno izgrađena ribarska infrastruktura pridonosi nekonkurentnosti ribarstva <p>RURALNI TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pritisak masovnog turizma • Opasnost od devastacije prostora (neplanirano i neodrživo gradnjom i razvojem) • Komercijalnost naprotiv ambijentalnosti • Opasnost od ekstenzivnog i neplaniranog korištenja prirodnih resursa • Gubitak potencijalnog tržišta uslijed zaostajanja za konkurencijom • Ubrzane aktivnosti konkurenata na razvoju turističkih proizvoda <p>LOVSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaka konkurencija u lovnom turizmu susjednih zemalja <p>ŠUMARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šumski požari • Izumiranje kontinentalnih šuma • Smanjenje šumskog područja zbog izgradnje

VII. Strateški program ruralnog razvoja Zadarske županije

7.1. Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere ruralnog razvoja

Rezultati SWOT analize i analize stanja daju temelje za definiranje vizije, strateških ciljeva, prioriteta i mjera ruralnog razvoja Zadarske županije.

Vizija ruralnog razvoja je ideja kako bi se ruralno područje Zadarske županije trebalo razvijati odnosno kakvo bi trebalo biti stanje toga razvoja na kraju programskog razdoblja.

7.1.1. VIZIJA

Držimo da je viziju ruralnog razvoja Zadarske županije bolje odrediti za duže vremensko razdoblje, nego samo za slijedeće dvije godine, kao što je predviđeno

trajanje ovog programa. Stoga se vizija ruralnog razvoja Zadarske županije odnosi na razdoblje 2012.-2020. i glasi:

U ruralnom prostoru Zadarske županije je pokrenut veći broj razvojnih inicijativa koje su oživjele GOSPODARSKU AKTIVNOST te unaprijedile KVALITETU ŽIVOTA.

Najveći napredak se bilježi na otocima i udaljenim naseljima. Zaustavljeno je iseljavanje stanovništva iz ruralnih dijelova Županije.

Temeljni pokretači napretka su malo i srednje poduzetništvo, obrtništvo, proizvodnja visoko kvalitetnih, tradicijskih i ekoloških poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ruralni turizam, ribarstvo te proizvodnja energije iz alternativnih izvora.

Skraćeno, vizija glasi:

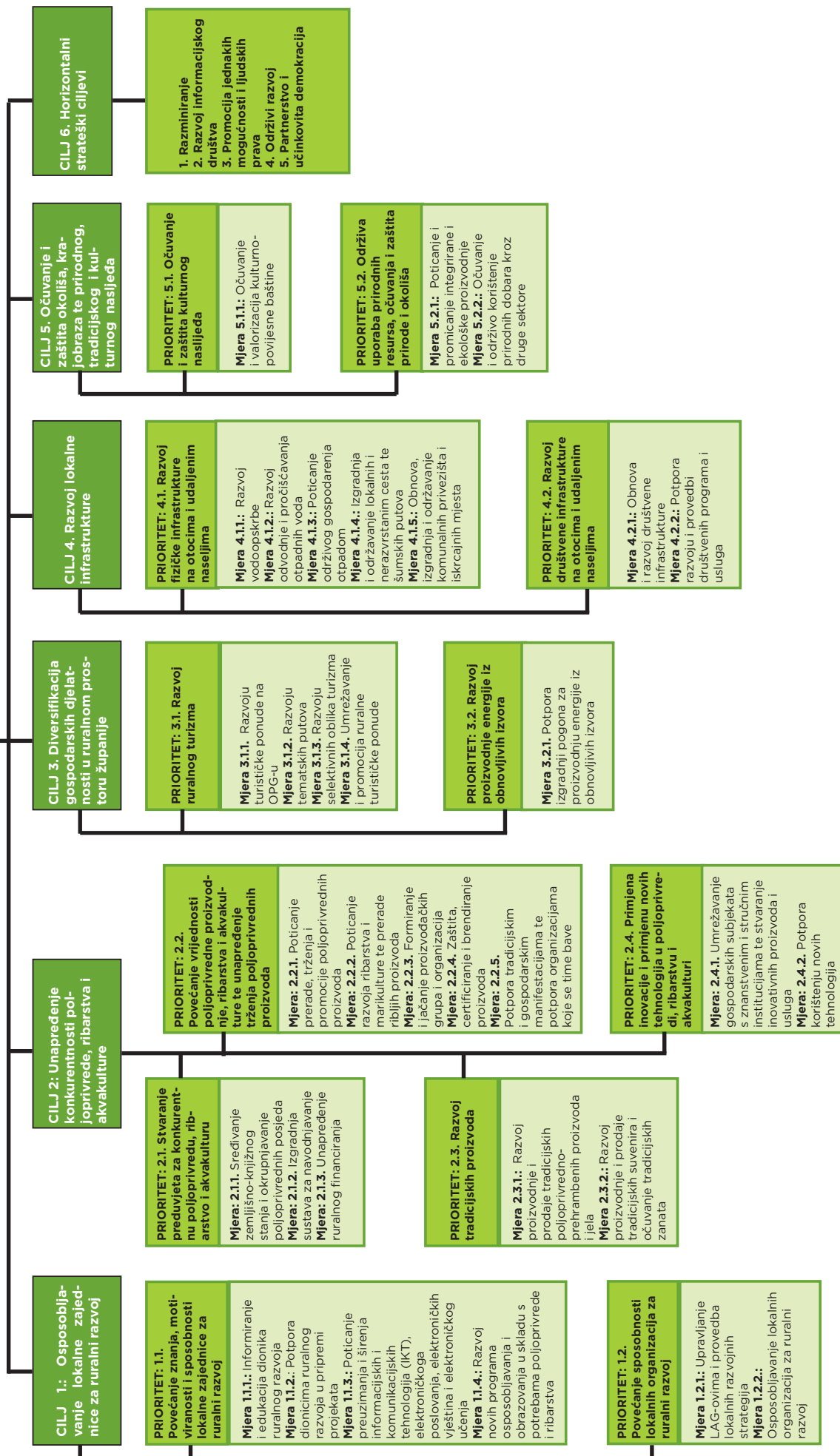
„Ruralni prostor Zadarske županije je poželjno mjesto za život, rad i odmor.“

7.1.2. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RURALNOG RAZVOJA

Strateški ciljevi proizlaze iz vizije ruralnog razvoja Zadarske županije i trebaju pomoći da se vizija ostvari. Strategija ruralnoga razvoja Zadarske županije ima pet strateških ciljeva (uz jedan horizontalni cilj)

koji su međusobno povezani i sukladni ciljevima zacrtanim u Nacionalnoj strategiji ruralnoga razvoja (2007. - 2013.) te ciljevima i prioritetima navedenim u Županijskoj razvojnoj strategiji Zadarske županije:

VIZIJA: „Ruralni prostor Zadarske županije je poželjno mjesto za život, rad i odmor.“

CILJ 1. OSPOSOBLJAVANJE LOKALNE ZAJEDNICE ZA RURALNI RAZVOJ

Ruralni prostor Zadarske županije je desetljećima gospodarski i infrastrukturno zaostajao za razvojem urbanih sredina. Ulaskom Hrvatske u EU, otvara se mogućnost da se uz pomoć izdašnih europskih fondova, društveni i gospodarski razvitak ovih prostora ubrza. Međutim, lokalna zajednica trenutno nije sposobna da se jače angažira u ruralnom razvoju i iskoristi novac iz europskih fondova namijenjen za tu svrhu. Stoga je

jedan od najvažnijih ciljeva ruralnog razvoja, u ovom programskom razdoblju, povećanje sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj. Ovaj se cilj prioritetno planira ostvariti kroz povećanje znanja o ruralnom razvoju te povećanje sposobnosti lokalne zajednice za pokretanje i provođenje razvojnih inicijativa, korištenje novih tehnologija i poslovanje u skladu s zahtjevima tržišta i sve kompliciranijim zakonskim propisima.

PRIORITET: 1.1. Povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj

Znanje o ruralnom razvoju i motiviranje za ruralni razvoj je moguće povećati kroz predavanja, savjetovanja, radionice, tečajeve, seminare te stručne posjete. Kako bi se povećao broj projekata i iskoristilo više sredstava za ruralni razvoj potrebno je dati financijsku potporu za pripremu projektne dokumentacije. Nadalje, potrebno je osposobiti dionike ruralnog razvoja za korištenje novih tehnologija, nove zahtjeve tržišta i europsku legislativu. U okviru ovog prioriteta predviđene su slijedeće mjere:

Mjera 1.1.1.: Informiranje i edukacija dionika ruralnog razvoja

Mjera 1.1.2.: Potpora dionicima ruralnog razvoja u pripremi projekata

Mjera 1.1.3.: Poticanje preuzimanja i širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), elektroničkoga poslovanja, elektroničkih vještina i elektroničkog učenja

Mjera 1.1.4.: Razvoj novih programa osposobljavanja i obrazovanja u skladu s potrebama poljoprivrede i ribarstva

PRIORITET: 1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj

Projektne kapacitete je moguće povećati i kroz formiranje i edukaciju lokalnih stručnih timova koji će se baviti planiranjem i provedbom razvojnih projekata te uključivanjem lokalnog stanovništva u projekte ruralnog razvoja. Ovi stručni timovi mogu se formirati oko postojećih i novih LAG-ova te ostalih lokalnih organizacija za ruralni razvoj. U okviru ovog prioriteta predviđene su slijedeće poticajne mjere:

Mjera 1.2.1.: Upravljanje LAG-ovima i provedba lokalnih razvojnih strategija

Mjera 1.2.2.: Osposobljavanje lokalnih organizacija za ruralni razvoj

CILJ 2: UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDE, RIBARSTVA I AKVAKULTURE

Oporavak poljoprivredne proizvodnje u Zadarskoj županiji je spor i bremenit brojnim preprekama. Sve teže posluju ribari i uzgajivači ribe i školjaka. Ponajveći problemi su mali i usitnjeni posjed poljoprivrednih gospodarstava te manjak vode za poljoprivrednu proizvodnju. Nadalje, veliki je problem neorganiziranost proizvođača, samostalni izlazak proizvođača na tržište, manjak proizvoda dodane vrijednosti, mali broj inovacija te zaostajanje u primjeni novih tehnologija. Otklanjanje ovih ograničenja

su pretpostavke za razvoj konkurentne poljoprivrede ribarstva i akvakulture na području županije. Ovaj se cilj prioritetno planira ostvariti kroz uređenje i okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta, navodnjavanje, uspostavu i jačanje proizvođačkih organizacija, razvoj prerade, trženja i promocije poljoprivrednih i ribarskih proizvoda, razvoj proizvoda dodane vrijednosti te primjenu inovacija i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi.

PRIORITET: 2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu

Posebni prioritet je dan na sređivanje vlasništva nad poljoprivrednim površinama, okrupnjavanje zemljišnog posjeda te osiguranje vode za poljoprivrednu proizvodnju. Županija već nekoliko godina aktivno sudjeluje u državnim pilot-programi okrupnjavanja zemljišta i navodnjavanja poljoprivrednih površina te istovremeno provodi i samostalne projekte u ovom području. Gotovo jednako važno za oporavak ovih sektora je povoljno financiranje gospodarskih aktivnosti. Postojeći model subvencioniranja kamata trebat će unaprijediti i razviti nove modele ruralnog financiranja. Ovaj prioritet ostvarivat će se preko slijedećih mjera:

Mjera 2.1.1.: Sređivanje zemljišno-knjižnog stanja i okrupnjavanje poljoprivrednih posjeda

Mjera 2.1.2.: Izgradnja sustava za navodnjavanje

Mjera 2.1.3.: Unapređenje ruralnog financiranja

PRIORITET: 2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda

Lokalna poljoprivredna proizvodnja, ribarstvo i akvakultura većinom su orijentirani na proizvodnju i prodaju generičkih proizvoda. Takvi proizvodi se teško diferenciraju i pozicioniraju na tržištu, postižu manju cijenu i donose manje prihode lokalnim proizvođačima. Usitnjena i neorganizirana proizvodnja otežava i poskupljuje izlazak na tržište te trženje i promociju proizvoda. Konkurentnost lokalne poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture je moguće povećati razvojem prerade, trženja i promocije proizvoda, označavanjem i certificiranjem proizvoda. Posebno je važno organiziranje proizvođača hortikulturnih proizvoda i ribara u proizvođačke grupe, odnosno proizvođačke organizacije jer potpora ovih sektora u EU ide većinom preko proizvođačkih organizacija. Spomenuta potpora se dodjeljuje za usklađivanje proizvodnje sa standardima zaštite okoliša, koncentraciju ponude i njeno usklađivanje sa zahtjevima tržišta, smanjenje troškova proizvodnje i stabilizaciju proizvođačkih cijena. U okviru ovog prioriteta predviđaju se slijedeće poticajne mjere:

Mjera: 2.2.1. Poticanje prerade, trženja i promocije poljoprivrednih proizvoda

Mjera: 2.2.2. Poticanje razvoja ribarstva i marikulture te prerade ribljih proizvoda

Mjera: 2.2.3. Formiranje i jačanje proizvođačkih grupa i organizacija

Mjera: 2.2.4. Zaštita, certificiranje i brendiranje proizvoda

Mjera: 2.2.5. Potpora tradicijskim i gospodarskim manifestacijama te potpora organizacijama koje se time bave

PRIORITET: 2.3. Razvoj tradicijskih proizvoda

Porast potražnje za „zdravim“ i autentičnim prehrambenim proizvodima je prigoda za „prelazak“ županijske poljoprivrede i ribarstva na proizvodnju proizvoda dodane vrijednost. To su uz ekološke proizvode, tradicijski poljoprivredni i ribarski proizvodi, tradicijska jela i tradicijski suveniri. Preko prepoznatljivih tradicijskih brendova se može značajno povećati dohodak i zaposlenost u ruralnom području županije. Uz to, prepoznatljivi brendovi, koji imaju ishodište u prirodnom okruženju i tradicijskoj baštini, značajno pridonose izgradnji pozitivnog imidža turističke destinacije. Za ostvarenje ovog prioriteta planirane su slijedeće poticajne mjere:

Mjera 2.3.1.: Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i jela

Mjera 2.3.2.: Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih suvenira i očuvanje tradicijskih zanata

PRIORITET: 2.4. inovacija i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi

Istraživanja i inovacije su jedna od temeljnih pretpostavki za unapređenje konkurentnosti. Zadarska županija je do sada kroz veći broj znanstvenih i stručnih istraživanja odnosno domaće i međunarodne projekte potpomagala uvođenje novih tehnologija i metoda te inovativnih proizvoda i usluga u lokalnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakultura. Posljednjih nekoliko godina sve veću važnost imaju EU projekti, posebice međugranična suradnja. Svrha ovog prioriteta je da se kroz istraživanje i inovacije te primjenu suvremenih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi povećaju prihodi i zaposlenost lokalnog stanovništva te pridonese održivom korištenju prirodne, kulturno-povijesne i tradicijske baštine. Ovaj prioritet ostvarivat će se preko slijedećih mjera:

Mjera: 2.4.1. Umrežavanje gospodarskih subjekata s znanstvenim i stručnim institucijama te stvaranje inovativnih proizvoda i usluga

Mjera: 2.4.2. Potpora korištenju novih tehnologija

CILJ 3. DIVERSIFIKACIJA GOSPODARSKIH DJELATNOSTI U RURALNOM PROSTORU ŽUPANIJE

Diversifikacija gospodarskih djelatnosti omogućuje povećanje zaposlenosti i dohotka u ruralnom prostoru, a to je jedna od najvažnijih pretpostavki za razvoj ruralnog prostora. Diversifikacija, uz djelatnosti koje su vezane uz poljoprivrednu proizvodnju, obuhvaća pružanje

komunalnih i socijalnih usluga te razvitak ostalih nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru. Prioriteti unutar ovog cilja su razvitak ruralnog turizma te razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora.

PRIORITET: 3.1. Razvoj ruralnog turizma

Iako je turizam već duži niz godina važna gospodarska grana na zadarskom području on ne donosi prihode kakvi se očekuju s obzirom na broj gostiju. Praktično su slabo razvijeni svih oblici selektivnog turizma kao što su turizam na obiteljskim gospodarstvima, aktivni turizam te kulturno-povijesni turizam, za čiji razvoj postoji veliki potencijal. Svrha ovog prioriteta je razvoj svih oblika selektivnog turizma koji će omogućiti zaposlenost i dohodak lokalnom stanovništvu te bolje očuvanje prirodne i kulturno-povijesne baštine. Ovaj prioritet ostvarit će se kroz slijedeće mjere:

Mjera 3.1.1. Razvoju turističke ponude na OPG-u

Mjera 3.1.2. Razvoju tematskih putova

Mjera 3.1.3. Razvoju selektivnih oblika turizma

Mjera 3.1.4. Umrežavanje i promocija ruralne turističke ponude

PRIORITET: 3.2. Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora

Zadarska županija ima veliki potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, posebice one iz sunca i vjetra. U prilog tome ide i trend poticanja proizvodnje alternativne energije te sve veća nužnost očuvanja okoliša. U okviru programa ruralnog razvoja treba poticati razvoj manjih energetske postrojenja koji su posebno prikladni za manja i izdvojena naselja. U okviru ovog prioriteta predviđena je slijedeća mjera:

Mjera 3.2.1. Potpora izgradnji pogona za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora

CILJ 4. RAZVOJ LOKALNE INFRASTRUKTURE

Na većini otoka i udaljenim naseljima Zadarske županije manjka osnovna infrastruktura, što značajno ograničava kvalitetu života i utječe na depopulaciju tih područja. Treba poboljšati opskrbu stanovništva pitkom vodom, razviti sustave prikupljanja i pročišćavanja otpadnih voda, zbrinjavanje otpada te prometnu povezanost izoliranih naselja s ostalim dijelovima županije. Rješavanje ovih infrastrukturnih problema, uz prelazak na

ekološku poljoprivredu, najviše pridonosi očuvanju okoliša i biološke raznolikosti u ruralnom području Zadarske županije. Slabo su razvijene i usluge društvene infrastrukture, kao što su njega i skrb za bolesne i potrebite, vrtići, škole, zdravstvena skrb, mogućnost za šport i razonodu... Ovaj se cilj prioritetno planira ostvariti kroz razvoj fizičke i društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima.

PRIORITET: 4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima

Jedan od većih problema vezanih za razvoj infrastrukture u Zadarskoj županiji je velika površina te veliki broj udaljenih naselja (na obali i otocima). Izgradnja konvencionalnih, centraliziranih komunalnih sustava za mala, udaljena naselja je ekonomski neopravdana, a upitna je i njihova održivost. U okviru mjera ruralnog razvoja planiraju se financirati manji infrastrukturni projekti. Planirane su slijedeće poticajne mjere:

Mjera 4.1.1.: Razvoj vodoopskrbe (revitalizacija tradicionalnih cisterni i razvoj pojedinačnih sustava vodoopskrbe)

Mjera 4.1.2.: Razvoj odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda

Mjera 4.1.3.: Poticanje održivog gospodarenja otpadom

Mjera 4.1.4.: Izgradnja i održavanje lokalnih i nerazvrstanih cesta te šumskih putova

Mjera 4.1.5.: Obnova, izgradnja i održavanje komunalnih privezišta i iskrcajnih mjesta

PRIORITET: 4.2. Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima

Objekti društvene infrastrukture su u većem dijelu ruralnog prostora derutni i zastarjeli. Istovremeno, sve je teže financiranje postojećih, centraliziranih sustava društvene infrastrukture, posebice u manjim i izdvojenim naseljima. U okviru ovog prioriteta bi trebalo obnoviti i osuvremeniti one objekte društvene infrastrukture koji će biti održivi te razvijati izdvojena i inovativna rješenja. U okviru ovog prioriteta predviđene su slijedeće poticajne mjere:

Mjera 4.2.1.: Obnova i izgradnja društvene infrastrukture

Mjera 4.2.2.: Potpora programima društvene infrastrukture

CILJ 5. OČUVANJE I ZAŠTITA OKOLIŠA, KRAJOBRAZA TE PRIRODNOG, TRADICIJSKOG I KULTURNOG NASLJEĐA

Ruralno područje Zadarske županije je poznato po svojoj prirodnoj, kulturno-povijesnoj i tradicijskoj baštini. Ključni cilj ruralnog razvoja je očuvanje baštine. Iako se očuvanjem baštine bave različiti resori na razini države i jedinica lokalne samouprave značajan doprinos tom

procesu mogu dati i mjere ruralnog razvoja. Prioriteti unutar ovog cilja su očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne baštine, razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje te očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti kroz njihovo održivo korištenje.

PRIORITET: 5.1. Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa

Zadarska županija je bogata kulturnim spomenicima i povijesnim znamenitostima. To je posljedica miješanja različitih naroda, kultura i običaja kroz dugo vremensko razdoblje. Svrha ovog prioriteta je zaštita i održivo korištenje ove baštine. To uključuje veliki broj različitih aktivnosti od izrade planova i programa zaštite do obnove, konzervacije i vrednovanja kulturne baštine te obrazovnih i promotivnih aktivnosti radi stvaranja svijesti o važnosti očuvanja kulturnog naslijeđa. U okviru ovog prioriteta predviđena je slijedeća mjera:

Mjera 5.1.1.: Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne baštine

PRIORITET: 5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanje i zaštita prirode i okoliša

Zadarska županija je bogata kulturnim spomenicima i povijesnim znamenitostima. To je posljedica miješanja različitih naroda, kultura i običaja kroz dugo vremensko razdoblje. Svrha ovog prioriteta je zaštita i održivo korištenje ove baštine. To uključuje veliki broj različitih aktivnosti od izrade planova i programa zaštite do obnove, konzervacije i vrednovanja kulturne baštine te obrazovnih i promotivnih aktivnosti radi stvaranja svijesti o važnosti očuvanja kulturnog naslijeđa. U okviru ovog prioriteta predviđena je slijedeća mjera:

Mjera 5.2.1.: Poticanje i promicanje integrirane i ekološke proizvodnje

Mjera 5.2.2.: Očuvanje i održivo korištenje prirodnih dobara kroz druge sektore

CILJ 6. HORIZONTALNI STRATEŠKI CILJEVI

U okviru Županijske razvojne strategije Zadarske županije definirani su tzv. horizontalni ciljevi koje treba promicati u svim programima i projektima implementacije te strategije. Budući je Program ruralnog razvoja Zadarske županije jedna o potprograma ove strategije u njega su preuzeti slijedeći horizontalni ciljevi:

1. Razminiranje,
2. Razvoj informacijskog društva,
3. Promocija jednakih mogućnosti i ljudskih prava,
4. Održivi razvoj,
5. Partnerstvo i učinkovita demokracija.

7.2. Opis mjera

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.1. Povećanje znanja, motiviranost i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj
MJERA	1.1.1. Informiranje i edukacija dionika ruralnog razvoja
CILJ	Povećati znanje i motiviranost za ruralni razvoj
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru će se financirati sudjelovanje na predavanjima, savjetovanjima, tečajevima i seminarima iz područja ruralnog razvoja, njihova organizacija te posjete stručnim i znanstvenim institucijama, oglednim tvrtkama, poljoprivrednim gospodarstvima, udruženjima i institucijama u zemljama EU-a, a vezano uz ruralni razvoj
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HPK, HOK
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva, udruženja, JLS, LAG-ovi, lokalne i regionalne institucije i ustanove, razvojne agencije, konzalting tvrtke
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj korisnika edukacije • broj održanih treninga, tečajeva, seminara i dr. u zemlji i EU-u

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.1. Povećanje znanja, motiviranost i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj
MJERA	1.1.2. Potpora dionicima ruralnog razvoja u pripremi projekata
CILJ	Priprema projektne dokumentacije za mjere ruralnog razvoja i projekte koji se financiraju iz Državnog proračuna i fondova EU-a
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru financirat će se izrada prijave projekata, financijskih i tehničkih studija te natječajne dokumentacije
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HPK, HOK, HGK
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva, JLS, udruge, lokalne i regionalne institucije i ustanove
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj korisnika mjera ruralnog razvoja • broj prijavljenih i pokrenutih projekata • iznos sredstava za ruralni razvoj koji je ZŽ povukla iz državnog proračuna i EU u apsolutnom i relativnom iznosu

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.1. Povećanje znanja, motiviranost i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj
MJERA	1.1.3. Poticanje preuzimanja i širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, elektroničkog poslovanja, elektroničkih vještina i elektroničkog učenja
CILJ	Informiranje i osposobljavanje dionika ruralnog razvoja za korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru će se financirat sudjelovanje na predavanjima, radionicama i tečajevima kojima su predmet nove informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT)
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HPK, HOK, HGK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, JLS, mikro tvrtke, udruge, lokalne i regionalne institucije i ustanove
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj predavanja, radionica i tečajeva IKT • broj osoba koje su pohađale IKT • broj korisnika Interneta u ruralnom prostoru Zadarske županije

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.1. Povećanje znanja, motiviranost i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj
MJERA	1.1.4. Razvoj novih programa osposobljavanja i obrazovanja u skladu s potrebama poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
CILJ	Osposobiti poljoprivredne proizvođače i ribare za primjenu novih tehnologija, nove zahtjeve tržišta i ispunjenje zakonskih propisa
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati razvoj novih i provedba postojećih programa osposobljavanja i obrazovanja poljoprivrednika i ribara
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HPK, HOK, HGK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, JLS, mikro tvrtke, udruge, lokalne i regionalne institucije i ustanove
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih programa osposobljavanja i obrazovanja • broj polaznika novih programa osposobljavanja i obrazovanja

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj
MJERA	1.2.1.: Upravljanje LAG-ovima i provedba lokalnih razvojnih strategija
CILJ	Osposobljavanje LAG-ova za razvijanje i primjenu projekata ruralnog razvoja te uključivanje što većeg broja dionika u projekte ruralnog razvoja
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru financirat će se priprema i provedba lokalnih razvojnih strategija, upravljanja LAG-ovima, osposobljavanje i edukacija osoba i članova LAG-a, uspostava mreže suradnika LAG-a, razvoj i izrada stručnih podloga
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, LAG-ovi, organizacije civilnog društva
KORISNICI	LAG-ovi, stanovništvo na području LAG-a, poduzetnici i civilno društvo
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj edukacija i programa osposobljavanja • broj polaznika edukacija i programa osposobljavanja • broj prijavljenih i pokrenutih projekata od strane LAG-ova • broj osoba uključenih u projekte ruralnog razvoja • izrađena baza projektnih ideja LAG-a

STRATEŠKI CILJ	1. Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj
PRIORITET	1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj
MJERA	1.2.2.: Unapređenje rada organizacija u funkciji ruralnog razvoja
CILJ	Osposobljavanje lokalnih organizacija za uspješnije upravljanje te planiranje i provedbu razvojnih projekata
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru će se financirati edukacija i treninzi iz menadžmenta, knjigovodstva, marketinga te projektnog menadžment
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije
KORISNICI	Zadruga, poljoprivredne i ribarske udruge, ostale organizacije civilnog društva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj edukacija i treninga • broj organizacija koje su bile uključene u edukacije i treninge • broj prijavljenih i pokrenutih projekata

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu
MJERA	2.1.1. Sređivanje zemljišno-knjiškog stanja i okrupnjavanje poljoprivrednih posjeda
CILJ	Povećati veličinu zemljišnog posjeda u Zadarskoj županiji i privesti korištenju neobrađeno poljoprivredno zemljište
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru će se sufinancirati državni programi okrupnjavanja zemljišta, ostali projekti poticanja okrupnjavanja zemljišta, projekti raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem te projekti korištenja neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj okrupnjenih parcela • prosječna veličina posjeda

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu
MJERA	2.1.2. Izgradnja sustava za navodnjavanje
CILJ	Osigurati vodu za potrebe poljoprivredne proizvodnje.
AKTIVNOSTI	Kroz ovu mjeru će se financirati izrada projektne dokumentacije, izgradnja sustava za navodnjavanje, te održavanje postojećih vodoopskrbnih sustava
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća, Hrvatske vode
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	• broj poljoprivrednih gospodarskih priključenih na sustave vodoopskrbe

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu
MJERA	2.1.3.: Unapređenje ruralnog financiranja
CILJ	Unaprijediti postojeće sustave ruralnog financiranja i olakšati pristup sredstvima za ruralni razvoj
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati subvencije kamatnih stopa, savjetovanja i jamstva za kredite, savjetovanje o mogućnostima ruralnog financiranja te razvoj novih oblika ruralnog financiranja
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HPK, HOK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, JLS, LAG-ovi
INDIKATORI	• broj i iznos subvencioniranih kredita za mjere ruralnog razvoja • broj korisnika subvencioniranih kredita • broj korisnika usluga financijskog savjetovanja

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda
MJERA	2.2.1. Poticanje prerade, trženja i promocije poljoprivredno-prehrambenih proizvoda
CILJ	Povećanje vrijednosti, prodaje i prepoznatljivosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, proizvoda ribarstva i akvakulture
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati slijedeće aktivnosti: izrada projektne dokumentacije, izgradnja i uređenje objekata za preradu i prodaju proizvoda, nabavka opreme za preradu i prodaju proizvoda, razvitak inovativnih načina prodaje, dizajn i izrada promotivnog materijala, oglašavanje
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK, HOK, HPK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj „novih“ proizvoda (prerađevina) • vrijednost „novih“ proizvoda (prerađevina) • broj inovativnih načina prodaje • broj novih subjekata u preradi i prodaji proizvoda • broj dodatno zaposlenih osoba u preradi i prodaji

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda
MJERA	2.2.2. Poticanje razvoja ribarstva i marikulture te prerade ribljih proizvoda
CILJ	Daljnji razvoj ribarstva, marikulture i prerade ribljih proizvoda
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati slijedeće aktivnosti: izrada projektne dokumentacije, izgradnja, uređenje i opremanje ribarske infrastrukture, izgradnja i uređenje objekata za uzgoja i preradu ribljih proizvoda, nabavka opreme za ulov, uzgoj i preradu ribljih proizvoda
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK, HOK, HPK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih subjekata u ribarstvu, marikulturi i preradi ribljih proizvoda • broj novozaposlenih osoba u ribarstvu, marikulturi i preradi ribljih proizvoda • broj „novih“ proizvoda • vrijednost „novih“ proizvoda

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda
MJERA	2.2.3. Formiranje i jačanje proizvođačkih grupa i organizacija
CILJ	Organizirati poljoprivredne proizvođače i ribare u proizvođačke grupe, odnosno proizvođačke organizacije
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati uspostava i funkcioniranje proizvođačkih grupa i proizvođačkih organizacija, izrada programa njihovog rada te provođenje tih programa
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HPK, HOK
KORISNICI	Proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj osnovanih proizvođačkih grupa • broj osnovanih proizvođačkih organizacija • broj poljoprivrednih gospodarstava učlanjenih u proizvođačke grupe • broj poljoprivrednih gospodarstava učlanjenih u proizvođačke organizacije

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda
MJERA	2.2.4. Zaštita, certificiranje i brendiranje proizvoda
CILJ	Povećanje vrijednosti i prepoznatljivosti poljoprivrednih i ribarskih proizvoda te proizvoda akvakulture i ispunjenje propisanih standarda
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati edukacija proizvođača i jačanje regionalnih potpornih institucija za provedbu zaštite, certificiranja i brendiranja proizvoda, izrade specifikacija, istraživanja i ispitivanja u svrhu zaštite, certificiranja i brendiranja proizvoda, te administrativni troškovi dobivanja i provođenja zaštite, certificiranja i brendiranja proizvoda
NOSITELJI	ZŽ, JLS, HGK, HOK, HPK, županijske razvojne agencije
KORISNICI	Udruge i njihovi savezi, poljoprivredna gospodarstva, zadruge, LAG-ovi, konzultantske tvrtke
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj zaštićenih, certificiranih i brendiranih proizvoda • broj poljoprivrednih gospodarstava koja prodaju zaštićene, certificirane i brendirane proizvode

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda
MJERA	2.2.5. Potpora tradicijskim i gospodarskim manifestacijama, te potpora organizacijama koje se time bave
CILJ	Promocija tradicijskih i kvalitetnih proizvoda i tradicijskog naslijeđa
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati sudionici i organizatori tradicijskih i gospodarskih manifestacija te rad i osnivanje udruga koje se bave tradicijskim naslijeđem
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HPK, HOK
KORISNICI	Udruge i njihovi savezi, županijske razvojne agencije, JLS, LAG-ovi, HGK, HOK, HPK, trgovačka društva - konzultantske tvrtke registrirane za organizaciju sajмова, izložbi i dražbi
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj održanih manifestacija • broj sudionika manifestacija • broj nastupa/aktivnosti udruga • broj osoba uključenih u rad udruga

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.3. Razvoj tradicijskih proizvoda
MJERA	Mjera 2.3.1.: Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i jela
CILJ	Razviti komercijalnu proizvodnju tradicijskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i jela
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati identifikacija i vrednovanje tradicijskih proizvoda i jela, istraživanje tržišta, razvitak i standardizacija proizvodne tehnologije, administrativni troškovi razvoja proizvoda, nabavka opreme, organizacija i provedba prve prodajne pošiljke, razvoj novih prodajnih putova, zaštita i certifikacija proizvoda, upravljanje razvojem proizvoda, dizajn i izrada promotivnog materijala, oglašavanje
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HPK, HOK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi,
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj komercijaliziranih tradicijskih proizvoda i jela • broj proizvođača tradicijskih proizvoda i jela

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.3. Razvoj proizvoda dodane vrijednosti
MJERA	Mjera 2.3.2.: Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih suvenira i očuvanje tradicijskih zanata
CILJ	Razviti komercijalnu proizvodnju tradicijskih suvenira i očuvati tradicijske zanate kroz njihovo uključivanje u turističku ponudu
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će financirati identifikacija i vrednovanje tradicijskih zanata, uređenje i opremanje proizvodnih i prodajnih prostora, dizajn, proizvodnja, prodaja i promocija suvenira, „konzerviranje“ tradicijskih zanata u turističke svrhe, tečajevi za tradicijske zanate
NOSITELJI	ZŽ, HOK, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi,
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj gospodarskih subjekata koje se bave tradicijskim zanatima • broj komercijaliziranih tradicijskih suvenira • broj aktivnih tradicijskih zanata • broj suvenira koji su dobili neku od oznaka kakvoće

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.4. Razvoj inovacija i primjenu novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi
MJERA	2.4.1. Umrežavanje gospodarskih subjekata sa znanstvenim i stručnim institucijama te stvaranje inovativnih proizvoda i usluga
CILJ	Potaknuti transfer znanja iz istraživanja i razvoja u poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu te razvijati inovativne proizvode i usluge
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati znanstvena i stručna istraživanja, razvojni projekti i proces stvaranja inovativnih proizvoda i usluga, zaštita intelektualnog vlasništva, komercijalizacija inovacija, promocija i primjena inovacija, informiranje i edukacija korisnika inovacija
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HOK, HGK-ZŽ
KORISNICI	Znanstvene i stručne ustanove, inovatori, gospodarski subjekti, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi,
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj radionica i edukacija o primjeni inovativnih proizvoda i usluga • broj polaznika radionica i edukacija o primjeni inovativnih proizvoda i usluga • broj znanstvenih i stručnih istraživanja • broj razvojnih projekata • broj prijavljenih i broj registriranih inovacija • broj inovativnih proizvoda i usluga • broj subjekata koji koriste inovativne proizvode i usluge

STRATEŠKI CILJ	2. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
PRIORITET	2.4. Primjena inovacija i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi
MJERA	2.4.2. Potpora korištenju novih tehnologija
CILJ	Povećati korištenje novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se poticati korištenje novih tehnologija, informiranje i edukacija gospodarskih subjekata o novim tehnologijama, osposobljavanje proizvođača i prerađivača za korištenje novih tehnologija.
NOSITELJI	ZŽ, HOK, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj održanih radionica i edukacija o novim tehnologijama • broj polaznika radionica i edukacija o novima tehnologijama • broj informativnih izdanja o novim tehnologijama • broj novih tehnologija koje koriste gospodarski subjekti • broj subjekata koji koriste nove tehnologije

STRATEŠKI CILJ	3. Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije
PRIORITET	3.1. Razvoj ruralnog turizma
MJERA	3.1.1. Razvoj turističke ponude na OPG-u
CILJ	Razviti agroturizam i uključiti veći broj gospodarstava u agroturističku ponudu
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati administrativni troškovi, uključivo i registracija agroturizma, izgradnja, uređenje i opremanje ugostiteljskih i turističkih sadržaja, organizirani dolazak gostiju, osposobljavanje za agroturizam
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HOK, HGK-ZŽ, HPK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi,
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj agroturističkih objekata • broj smještajnih kapaciteta • broj turističkih posjeta • broj turističkih noćenja • broj poljoprivrednika i ribara koji proizvode prodaju kroz agroturizam • prihod od turizma

STRATEŠKI CILJ	3. Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije
PRIORITET	3.1. Razvoj ruralnog turizma
MJERA	3.1.2. Razvoj tematskih putova
CILJ	Umrežavanje postojeće i nove turističke ponude u jedinstveni turistički proizvod
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati uređenje i povezivanje postojećih i novih turističkih putova i staza, upravljanje tematskim putovima i stazama te osposobljavanje i licenciranje vodiča za tematske putove i staze
NOSITELJI	ZŽ, HOK, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih tematskih putova i staza • broj novih točaka turističke ponude na tematskim putovima i stazama • broj uređenih sadržaja na tematskim putovima i stazama • broj informativnih ploča i ostalih izvora informacija • broj turista na tematskim stazama i punktovima

STRATEŠKI CILJ	3. Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije
PRIORITET	3.1. Razvoj ruralnog turizma
MJERA	3.1.3. Razvoj selektivnih oblika turizma
CILJ	Razvijanje selektivnih oblika turizma, turizam temeljen na prirodnoj, tradicijskoj i kulturnoj-povijesnoj baštini te aktivni turizam
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada projekata razvoja selektivnog turizma, administrativni troškovi ulaska u selektivne oblike turizma, uključivo troškove registracije, izgradnja, uređenje i opremanje ugostiteljskih i turističkih sadržaja, organizirani dolazak gostiju, osposobljavanje lokalnog stanovništva za bavljenje selektivnim oblicima turizma
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HOK, HPK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, LAG-ovi
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj agroturističkih objekata • broj smještajnih kapaciteta • broj turističkih noćenja • broj poljoprivrednika i ribara koji proizvode prodaju kroz agroturizam • prihod od turizma

STRATEŠKI CILJ	3. Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije
PRIORITET	3.1. Razvoj ruralnog turizma
MJERA	3.1.4. Umrežavanje i promocija turističke ponude
CILJ	Povezivanje postojeće i nove turističke ponude u jedinstveni turistički proizvod, te povećanje prepoznatljivosti turističke destinacije
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere financiraju će se sljedeće aktivnosti: planiranje turističke ponude, uključivo i istraživanje tržišta, zajednički nastup na tržištu, organizirani dolazak gostiju, izrada promotivnog materijala i oglašavanje, te organizacija promotivnih događaja
NOSITELJI	ZŽ, HOK, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ
KORISNICI	Poduzetnici u turizmu, zadruge, organizacije i institucije u turizmu, LAG-ovi, organizacije civilnog društva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj umreženih pružatelja usluga • broj zajedničkih prezentacijskim materijala • broj zajedničkih promocija i nastupa na tržištu • broj organiziranih manifestacija • broj izlagača i posjetitelja manifestacija

STRATEŠKI CILJ	3. Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije
PRIORITET	3.2. Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora
MJERA	3.2.1. Potpora izgradnji pogona za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora
CILJ	Poticanje izgradnje manjih pogona (do 30 kW) za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati promocija ulaganja u obnovljive izvore energije, izrada projektne dokumentacije i izgradnja manjih pogona obnovljivih izvora energije, energetske pregled objekata i certificiranje
NOSITELJI	ZŽ, JLS, HEP, HŠ, županijske razvojne agencije, HOK, HGK-ZŽ
KORISNICI	Gospodarski subjekti, stanovništvo, JLS, ustanove i institucije, organizacije civilnog društva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj informativnih kampanja i objavljenih materijala o proizvodnji energije iz obnovljivih izvora • broj polaznika informativnih kampanja o proizvodnji energije iz obnovljivih izvora • broj instaliranih obnovljivih izvora energije • ukupno instalirana snaga obnovljivih izvora energije • broj gospodarskih subjekata i kućanstava koji koriste obnovljive izvore energije

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.1.1.: Razvoj vodoopskrbe
CILJ	Osigurati vodu za potrebe stanovništva i obavljanje gospodarskih aktivnosti na otocima i udaljenim naseljima
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati planiranje lokalne vodoopskrbe, izrada projektne dokumentacije, održavanje lokalnih vodovoda, izgradnja, revitalizacija i održavanje lokalnih cisterni, te pumpi za vodu
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća, Hrvatske vode
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih i obnovljenih sustava vodoopskrbe • broj naselja u kojima su uspostavljeni novi sustavi vodoopskrbe • broj kućanstava priključenih na sustave vodoopskrbe • broj gospodarski subjekata priključenih na sustave vodoopskrbe

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.1.2.: Razvoj odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
CILJ	Smanjiti nekontrolirano izlivanje otpadnih voda
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati planiranje lokalne odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda, izrada projektne dokumentacije, rekonstrukcija postojećih mreža za prikupljanje i odvodnju otpadnih voda, izgradnja pojedinačnih sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća, Hrvatske vode
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih i obnovljenih sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda • broj naselja u kojima su uspostavljeni novi sustavi odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda • broj kućanstava priključenih na sustave odvodnje • broj gospodarski subjekata priključenih na sustave odvodnje

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.1.3.: Poticanje održivog gospodarenja otpadom
CILJ	Smanjiti nekontrolirano odlaganje otpada i razviti pravilno gospodarenje otpadom
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada projektne dokumentacije, promocija o pravilnom gospodarenju otpadom, uređenje lokacija za selektivno prikupljanje otpada, uređenje postojećih, te sanacija i zatvaranje nelegalnih odlagališta otpada
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj lokacija za selektivno prikupljanje otpada • broj uređenih lokacija za prikupljanje otpada • broj saniranih i zatvorenih nelegalnih odlagališta otpada • broj gospodarskih subjekata i ustanova koja selektivno prikupljaju otpad • broj kućanstava koja selektivno prikupljaju otpad

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.1.4.: Izgradnja i održavanje lokalnih i nerazvrstanih cesta i šumskih putova
CILJ	Povećati kvalitetu prometovanja na otocima i do udaljenih naselja
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada projektne dokumentacije, izgradnja i obnova lokalnih i nerazvrstanih cesta, te šumskih i protupožarnih putova
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća, HŠ
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj prijavljenih projekata izgradnje i održavanja lokalnih i nerazvrstanih cesta te šumskih i protupožarnih putova • broj izgrađenih ili obnovljenih lokalnih i nerazvrstanih cesta • broj izgrađenih ili obnovljenih šumskih i protupožarnih putova • broj korisnika izgrađenih ili obnovljenih lokalnih i nerazvrstanih cesta, te šumskih i protupožarnih putova

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.1.5.: Obnova, izgradnja i održavanje komunalnih privezišta i iskrcajnih mjesta
CILJ	Unaprijediti uvjete za pomorski prijevoz i gospodarski ribolov
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada projektne dokumentacije, te izgradnja i obnova privezišta i iskrcajnih mjesta za brodice do 10 m
NOSITELJI	ZŽ, JLS, komunalna poduzeća
KORISNICI	Ribari, lokalno stanovništvo, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj izgrađenih ili obnovljenih privezišta • broj izgrađenih ili obnovljenih iskrcajnih mjesta • broj ribara koji koriste izgrađena ili obnovljena privezišta i iskrcajna mjesta • broj ostalih korisnika luke koji koriste izgrađena ili obnovljena privezišta

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.2. Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.2.1.: Obnova i razvoj društvene infrastrukture
CILJ	Povećati kvalitetu zdravstvenih, socijalnih i društvenih usluga
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada projektne dokumentacije, izgradnja, obnavljanje i održavanje objekata društvene infrastrukture, opremanje objekata društvene infrastrukture
NOSITELJI	ZŽ, JLS, zdravstvene i socijalne ustanove, gospodarski subjekti, organizacije civilnog društva
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih i obnovljenih objekata društvene infrastrukture • broj novo opremljenih objekata društvene infrastrukture • broj korisnika društvene infrastrukture

STRATEŠKI CILJ	4. Razvoj lokalne infrastrukture
PRIORITET	4.2. Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima
MJERA	4.2.2.: Potpora razvoju i provedbi društvenih programa i usluga
CILJ	Povećati kvalitetu zdravstvenih, socijalnih i društvenih usluga
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati razvijanje izdvojenih i inovativnih programa zdravstvenih, socijalnih i društvenih usluga kao što su e-učenje, cijeloživotno i neformalno obrazovanje, programi pomoći starijim i nemoćnim osobama, promotivne akcije prevencije bolesti, sportski i kulturni programi, poticanje volontiranja, programi za prevenciju ovisnosti i pomoć ovisnicima idr.
NOSITELJI	ZŽ, JLS, zdravstvene i socijalne ustanove, gospodarski subjekti, organizacije civilnog društva
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, lokalno gospodarstvo, ustanove, turisti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj programa zdravstvenih, socijalnih i društvenih usluga • broj sudionika uključenih u programe zdravstvenih, socijalnih i društvenih usluga

STRATEŠKI CILJ	5. Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog naslijeđa
PRIORITET	5.1. Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa
MJERA	5.1.1.: Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne baštine
CILJ	Održivo korištenje kulturno-povijesne baštine
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada planova i programa za zaštitu, obnovu i vrednovanje kulturne baštine, istraživački radovi, konzervacija i obnova nepokretne, pokretne i arheološke kulturne baštine, povezivanja i razmjene na nacionalnoj i međunarodnoj razini, ulaganje u obnovu, uređenje i zaštitu graditeljske baštine i materijalne i nematerijalne kulturne baštine, gospodarsko vrednovanje kulturne i povijesne baštine, manifestacije, obrazovne i promotivne aktivnosti, uspostava organizacija za očuvanje i valorizaciju kulturno-povijesne baštine
NOSITELJI	ZŽ, JLS, kulturne ustanove i institucije, obrazovne i znanstvene institucije, organizacija civilnog društva, gospodarski subjekti
KORISNICI	JLS, stanovnici, organizacije civilnog društva, gospodarski subjekti
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj planova i programa o kulturnoj baštini • broj obnovljenih spomenika i ostale materijalne baštine • broj prijavljenih i realiziranih projekata kulturno-povijesne baštine • broj gospodarski valoriziranih objekata kulturno-povijesne baštine • broj nacionalnih i međunarodnih projekata vezanih za kulturnu baštinu • broj manifestacija, obrazovnih i promotivnih aktivnosti

STRATEŠKI CILJ	5. Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog nasljeđa
PRIORITET	5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša
MJERA	5.2.1.: Poticanje i promicanje integrirane i ekološke proizvodnje
CILJ	Potaknuti prelazak poljoprivrednih gospodarstava na ekološku i integriranu proizvodnju
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati informiranje i edukacija proizvođača za ekološku i integriranu proizvodnju, troškovi prelaska s konvencionalne na ekološku odnosno integriranu poljoprivrednu proizvodnju, savjetodavne usluge, te certifikacija i promocija ekoloških i integriranih proizvoda
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, HGK-ZŽ, HOK, HPK
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, turisti, LAG-ovi
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj predavanja, radionica i edukacija o ekološkoj i integriranoj proizvodnji • broj polaznika predavanja, radionica i edukacija o ekološkoj i integriranoj proizvodnji • broj proizvođača koji koristi savjetodavne usluge • broj novo certificiranih ekoloških i integriranih proizvoda • broj novih proizvođača ekoloških i integriranih proizvoda • vrijednost ekološke i integrirane proizvodnje

STRATEŠKI CILJ	5. Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog nasljeđa
PRIORITET	5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša
MJERA	5.2.2.: Očuvanje i održivo korištenje prirodnih dobara kroz druge sektore
CILJ	Ugraditi mjere zaštite i održivog korištenja prirodnih dobara odnosno biološke i krajobrazne raznolikosti, u sve sektore koji njima gospodare ili na njih djeluju
AKTIVNOSTI	U okviru ove mjere će se financirati izrada planova zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti izvan zaštićenih područja, izrada programa vrednovanja prostora sa stajališta biološke i krajobrazne raznolikosti, pilot-projekti u poljoprivredi, šumarstvu, lovstvu, ribarstvu, te vodoprivredi u kojima su ugrađene mjere zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti, te konkretni projekti važni za Zadarsku županiju kao što su razvoj tradicionalne i ekološke poljoprivrede, revitalizacija zapuštenih poljoprivrednih površina (posebno maslinika na otocima), ekstenzivno stočarenje i ribogojstvo, uzgoj autohtonih sorti i pasmina, obnova suhozida i starih bunara i zeleni turizam.
NOSITELJI	ZŽ, JLS, županijske razvojne agencije, nadležna ministarstva, Javna ustanova za zaštićene dijelove prirode
KORISNICI	Poljoprivredna i ribarska gospodarstva, zadruge, mikro tvrtke, udruge, proizvođačke grupe i proizvođačke organizacije, turisti, LAG-ovi, ustanove
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • broj prijavljenih i provedenih pilot projekata u koje su ugrađene mjere zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti • broj sudionika gore navedenih projekata • broj poljoprivrednih proizvođača i ribara koji proizvode na tradicionalan ili ekološki način • broj obnovljenih suhozida i starih bunara • broj poduzetnika u zelenom turizmu

7.3. Posebno važni prioriteti za pripremu ruralnih područja u razdoblju do ulaska u EU (2012.-2013.)

Utvrđivanjem ruralne strategije Zadarske županije obuhvaćeni su svi najvažniji faktori ruralnoga razvoja kroz definirane razvojne ciljeve, prioritete i mjere. Međutim, trenutno se Zadarska županija, zajedno sa RH, nalazi u vrlo osjetljivoj, završnoj fazi integracije u EU. U ovom trenutku ostalo je kratko vrijeme za pripremu politike ruralnog razvoja županije koja mora omogućiti da se iskoriste prednosti i umanje eventualne prijetnje koje nas očekuju ulaskom u EU. To znači da lokalni javni, civilni i privatni sektor moraju biti prije svega informirani o procesima koji slijede, kako bi svi zajedno

organizirali i ojačali (svatko u svome području) svoje kapacitete za provedbu mjera ruralnog razvoja u okvirima ruralne politike EU. Posebno je važno izdvojiti one mjere koje će nam omogućiti da u kratkom vremenu pripremimo lokalne kapacitete za procese koji slijede (npr. priprema ruralnih projekata za EU fondove, zaštita, certificiranje i brendiranje raznih tradicionalnih proizvoda/usluga, priprema i educiranje institucija važnih za ruralni razvoj, itd.). Zato je izdvojeno nekoliko važnih područja koja moramo osnažiti u ovom kratkom vremenu do ulaska RH u EU, a to su:

- **Konkurentnost najvažnijih ruralnih sektora** - Program teži omogućiti najvažnijim ruralnim sektorima da podignu razinu poslovanja na viši nivo, te se usklade sa propisima, normama i standardima EU. Posebno je važno pripremiti domaće proizvođače i pružatelje usluga na ruralnome području (poljoprivreda, ruralni turizam, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i marikultura)
- **Kapaciteti za upravljanje ruralnim razvojem** - informiranje, educiranje, razmjene znanja sa zemljama članicama EU, priprema projekata od ruralnog značaja, identificiranje i unaprjeđivanje institucija koje će provoditi ruralni razvoj u različitim segmentima ruralnog djelovanja, itd.
- **Ruralni identitet** - prije svega zaštita i poticanje prepoznatljivosti ruralnog identiteta kroz zaštitu ruralnih vrijednosti – prirodne i kulturne baštine, tradicije i običaja, sa svrhom očuvanja vlastitog identiteta i prepoznatljivosti u EU.

Prioriteti i mjere koje najviše doprinose tome prikazani su sljedećom Matricom.

Tablica 46.: Matrica utjecaja na odabrana područja djelovanja ruralne politike ¹⁷

PRIORITET / PODRUČJE	Konkurentnost najvažnijih ruralnih sektora	Kapaciteti za upravljanje ruralnim razvojem	Ruralni identitet	UKUPNO
1.1. Povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj	4	4	2	10
1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj	4	4	2	10
2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu	4	3	2	9
2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda	4	2	2	8
2.3. Razvoj tradicijskih proizvoda	3	2	3	8
2.4. Primjena inovacije i primjena novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi	4	2	1	7
3.1. Razvoj ruralnog turizma	4	1	3	8
3.2. Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	3	2	2	7
4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	3	2	2	7
4.2. Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	3	2	2	7
5.1. Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa	2	3	4	9
5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša	2	3	4	9

¹⁷ Svaki se prioritet klasificira i procjenjuje prema svom potencijalnom utjecaju na pojedino razvojno područje. Utjecaj se ocjenjuje skalom od 1-4, pri čemu 1 znači da nema značajnog efekta, a 4 znači da je utjecaj visok i direktan.

Osnovni zaključci gornje analize su sljedeći:

Prioriteti sa pripadajućim mjerama koji su prema zadatim kriterijima označeni kao najvažniji (10 i 9) za ovo razdoblje su:

1.1. Povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj

1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj

2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu

5.1. Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa

5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša

Pripadajuće Mjere čija provedba mora započeti odmah su sljedeće:

Mjera 1.1.1.: Informiranje i edukacija dionika ruralnog razvoja

Mjera 1.1.2.: Potpora dionicima ruralnog razvoja u pripremi projekata

Mjera 1.1.3.: Poticanje preuzimanja i širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), elektroničkoga poslovanja, elektroničkih vještina i elektroničkog učenja

Mjera 1.1.4.: Razvoj novih programa osposobljavanja i obrazovanja u skladu s potrebama poljoprivrede i ribarstva

Mjera 1.2.1.: Upravljanje LAG-ovima i provedba lokalnih razvojnih strategija

Mjera 1.2.2.: Osposobljavanje lokalnih organizacija za ruralni razvoj

Mjera: 2.1.1. Sređivanje zemljišno-knjiškog stanja i okrupnjavanje poljoprivrednih posjeda

Mjera: 2.1.2. Izgradnja sustava za navodnjavanje

Mjera: 2.1.3. Unapređenje ruralnog financiranja

Mjera 5.1.1.: Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne baštine

Mjera 5.2.1.: Poticanje i promicanje integrirane i ekološke proizvodnje

Mjera 5.2.2.: Očuvanje i održivo korištenje prirodnih dobara kroz druge sektore

Rezultati ove analize **ne znače da ostali prioriteti i mjere neće biti predmetom ruralne politike županije**. Svi prioriteti su jednako važni, međutim u kratkom vremenu koje je pred nama nije moguće podjednako kvalitetno obuhvatiti sve segmente ruralnog razvoja. Zato se moramo

orijentirati na segmente ruralne politike kao što su priprema projekata, rješavanje projektnih dokumentacija, organizacija i jačanje kapaciteta institucija, te stvaranje preduvjeta za razvoj i prilagodbu EU regulativama u najvažnijim sektorima ruralnog razvoja županije.

7.4. Usklađenost programa ruralnog razvoja sa dokumentima više razine

Program ruralnog razvoja Zadarske županije usklađen je sa Strategijom ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008. – 2013. kao ključnim dokumentom za usmjeravanje i koordinaciju ruralnog razvoja. Sam dokument SRR-a je

usklađen sa svim relevantnim zakonima i ostalim dokumentima, te je na taj način osigurana usklađenost Programa ruralnog razvoja Zadarske županije sa relevantnim strateškim dokumentima na nacionalnoj razini.

Unutar Strategije ruralnog razvoja RH za razdoblje 2008. – 2013. utvrđeni su slijedeći razvojni prioriteti:

- Poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora
- Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa
- Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva
- Poboljšanje učinkovitosti institucijskog okruženja.

Značaj ruralnog razvoja prepoznat je i u Županijskoj razvojnoj strategiji 2011. – 2013. Unutar strateškog cilja „**Razvoj konkurentnog poduzetništva, turizma, poljoprivrede i ribarstva**“ kao prioritet naveden je „**Razvoj**

konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture“, zatim „**Razvoj ruralnih područja**“ i „**Razvoj konkurentnog poduzetništva i turizma te uvođenje znanja, novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo**“.

Usklađenost Programa sa Strategijom ruralnog razvoja RH i Županijskom razvojnom strategijom Zadarske županije prikazana je dolje navedenom tablicom.

Tablica 47.: Odnos ciljeva Programa ruralnog razvoja Zadarske županije sa Strategijom ruralnog razvoja RH i županijskom razvojnom strategijom

Ciljevi i prioriteti Zadarske županije		Ciljevi i prioriteti Strategije ruralnog razvoja RH	Ciljevi i prioriteti ŽRS
CILJ 1: OSPOSOBLJAVANJE LOKALNE ZAJEDNICE ZA RURALNI RAZVOJ		Prioritet 3.: Pобољшanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva Prioritet 4.: Pобољшanje učinkovitosti institucijskog okruženja	Prioritet 1.3.: Jačanje kapaciteta i učinkovitosti poduzetničkog sektora Prioritet 2.3.: Razvoj konkurentnog poduzetništva i turizma
Prioritet 1.1.:	Povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj	Prioritet 3.: Pобољшanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 1.3.: Jačanje kapaciteta i učinkovitosti poduzetničkog sektora
Prioritet 1.2.:	Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj	Prioritet 4.: Pобољшanje učinkovitosti institucijskog okruženja	Prioritet 2.3.: Razvoj konkurentnog poduzetništva i turizma
CILJ 2: UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDE, RIBARSTVA I AKVAKULTURE		Prioritet 1.: Pобољшanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora Prioritet 2.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa Prioritet 3.: Pобољшanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 2.1.: Razvoj konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture Prioritet 2.2.: Razvoj ruralnih područja
Prioritet 2.1.:	Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu	Prioritet 1.: Pобољшanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog zemljišta Prioritet 2.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa	Prioritet 2.1.: Razvoj konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
Prioritet 2.2.:	Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda	Prioritet 1.: Pобољшanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog zemljišta	Prioritet 2.1.: Razvoj konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture
Prioritet 2.3.:	Razvoj tradicijskih proizvoda	Prioritet 3.: Pобољшanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 2.2.: Razvoj ruralnih područja
Prioritet 2.4.:	Primjena inovacije i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi	Prioritet 1.: Pобољшanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora	Prioritet 2.1.: Razvoj konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture

CILJ 3: DIVERSIFIKACIJA GOSPODARSKIH DJELATNOSTI U RURALNOM PROSTORU ŽUPANIJE		Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 2.2.: Razvoj ruralnih područja Prioritet 4.4.: Unapređenje zaštite okoliša i povećanje energetske učinkovitosti
Prioritet 3.1.:	Razvoj ruralnog turizma	Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 2.2.: Razvoj ruralnih područja
Prioritet 3.2.:	Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora energije	Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 4.4.: Unapređenje zaštite okoliša i povećanje energetske učinkovitosti
CILJ 4: RAZVOJ LOKALNE INFRASTRUKTURE		Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 4.1.: Razvoj komunalne infrastrukture i usluga Prioritet 4.2.: Razvoj društvene, zdravstvene i socijalne infrastrukture i usluga
Prioritet 4.1.:	Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 4.1.: Razvoj komunalne infrastrukture i usluga
Prioritet 4.2.:	Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	Prioritet 3.: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva	Prioritet 4.2.: Razvoj društvene, zdravstvene i socijalne infrastrukture i usluga
CILJ 5: OČUVANJE I ZAŠTITA OKOLIŠA, KRAJOBRAZA TE PRIRODNOG, TRADICIJSKOG I KULTURNOG NASLJEĐA		Prioritet 2.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa	Prioritet 3.1.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba prirodne i kulturne baštine Prioritet 3.2.: Jačanje prepoznatljivosti kulturno-povijesne i prirodne baštine
Prioritet 5.1.:	Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa	Prioritet 2.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa	Prioritet 3.1.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba prirodne i kulturne baštine
Prioritet 5.2.:	Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša	Prioritet 2.: Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa	Prioritet 3.2.: Jačanje prepoznatljivosti kulturno-povijesne i prirodne baštine

Izvor: ZADRA

Kao što je i prikazano u gornjoj tablici vidljivo je kako je Program ruralnog razvoja Zadarske županije usklađen i sa Strategijom ruralnog

razvoja RH 2008.-2013., te sa Županijskom razvojnom strategijom Zadarske županije 2011.-2013.

7.5. Analiza baze ruralnih projekata

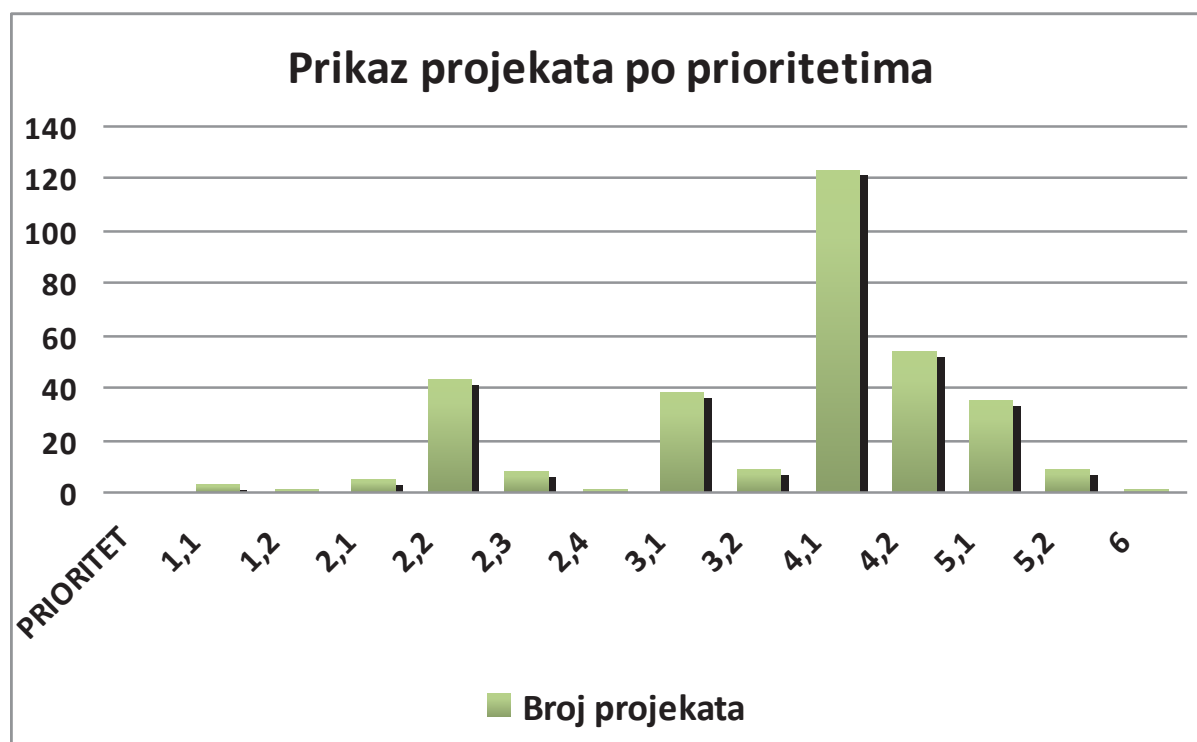
Baza ruralnih projekata predstavlja na jednom mjestu prikupljene, sortirane i rangirane ruralne projektne ideje s područja županije. Baza omogućuje uvid u razvojni smjer županije za sljedeće programsko razdoblje. Projektne ideje dostavljene su od strane raznih dionika ruralnog razvoja Zadarske županije u procesu izrade programa na način da je svim sudionicima radnih skupina, radionica, te svima onima za koje se smatralo da svojim aktivnostima utječu na ruralni razvoj županije, poslana pismena molba za dostavu projektnih ideja, odnosno projekata koje planiraju ostvariti u sljedeće dvije do tri godine. Jedini uvjet kod dostave projekata je bio da se radi o projektima ruralnog karaktera¹⁸. Zaključci analize baze projektnih ideja pomažu odrediti zajedničke potrebe predlagatelja, što je osnova za definiranje strateškog djela programa ruralnog razvoja.

U bazu je prikupljeno **340 ruralnih projekata** sa područja županije, na za to prilagođenom obrascu. Budući da pristigle projektne ideje **nisu i sve postojeće u Zadarskoj županiji**, analiza daje tek približnu informaciju/ocjenu usklađenosti između programom usuglašene i određene hijerarhije vizije/ ciljeva/prioriteta/mjera i svih postojećih projektnih ideja u Zadarskoj županiji. S druge strane, moguće je pretpostaviti da se na poziv za dostavu projekata prijavila većina najkvalitetnijih i najaktivnijih sudionika budućeg razvoja.

Analizom i rangiranjem projektnih ideja „filtrirano“ je **104 projekata** koji su, prema svojoj važnosti za ruralni razvoj i prema pripremljenosti, važni za provedbu u sljedećem programskom razdoblju.

Analiza baze ruralnih projekata po određenim prioritetima dana je slikom:

Slika 21.: Broj ruralnih projektnih ideja razvrstanih prema prioritetima

Izvor: ZADRA

¹⁸ Projekti IPARD-a, infrastruktura, bunari, spremišta za vodu, suhozidi, projekti očuvanja, valorizacije i zaštite kulturne i prirodne baštine, projekti vezani uz podizanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga/programa i svi ostali projekti koji doprinose ruralnom razvoju.

Popis prioriteta Programa ruralnog razvoja:

PRIORITET: 1.1. Povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj

PRIORITET: 1.2. Povećanje sposobnosti lokalnih organizacija za ruralni razvoj

PRIORITET: 2.1. Stvaranje preduvjeta za konkurentnu poljoprivredu, ribarstvo i akvakulturu

PRIORITET: 2.2. Povećanje vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, ribarstva i akvakulture te unapređenje trženja poljoprivrednih proizvoda

PRIORITET: 2.3. Razvoj tradicijskih proizvoda

PRIORITET: 2.4. Primjena inovacije i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi

PRIORITET: 3.1. Razvoj ruralnog turizma

PRIORITET: 3.2. Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora

PRIORITET: 4.1. Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima

PRIORITET: 4.2. Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima

PRIORITET: 5.1. Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa

PRIORITET: 5.2. Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša

Osnovni, analizom dobiveni, nalaz jest izrazito neravnomjerna raspodjela do sada prikupljenih projektnih ideja (i broja inicijativa i potrebnih sredstava) preko Programom određenih razvojnih ciljeva/prioriteta/mjera – ili kraće: nesklad između postojeće stvarnosti i Programom usuglašene vizije.

Vidljivo je kako CILJ 4: „Razvoj lokalne infrastrukture“, izrazito odskače brojem predloženih projektnih ideja. S druge strane mali je broj, i proračunska vrijednost, projektnih ideja za ciljeve koji su utvrđeni kao izrazito razvojni, posebno CILJ 2: „Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture“ te CILJ 1: „Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni

razvoj“; kojemu je svrha jačanje kapaciteta za provedbu politike ruralnog razvoja. Razvoj infrastrukture odskače, kao sektor s već ranije pripremljenim idejnim projektima koji trajno čekaju sredstva za provedbu.

Temeljem analize možemo zaključiti kako je u narednom vremenskom razdoblju potrebno povećati broj projektnih ideja posebno iz područja koja uključuju povećanje znanja, motiviranosti i sposobnosti lokalne zajednice za ruralni razvoj, zatim jačanja lokalnih organizacija za ruralni razvoj te razvoja tradicijskih proizvoda i primjene inovacija i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi.

7.6. Financijski okvir

Jedna od najvažnijih pretpostavki za provedbu Programa ruralnog razvoja Zadarske županije je njegov financijski okvir. Financijski okvir je izrađen za 2013. godinu. Temelji se na bazi projektnih ideja, kao što je to napravljeno i u okviru Županijske razvojne strategije, uz određene modifikacije.

Od pristiglih projektnih ideja u financijski okvir uključene su one koje su spremne za provedbu u planskom razdoblju (posjeduju sve potrebne dozvole, potvrdu glavnog projekta, itd.) ili barem imaju riješene imovinsko-pravne odnose (građevinska, lokacijska i ostala potrebna dokumentacija). Nadalje, veliki infrastrukturni projekti, kao što su regionalni vodovodi, sustavi odvodnje i sl. nisu uključeni u ovaj financijski okvir budući se radi o projektima koji se ne financiraju u okviru ruralnog razvoja.

U financijski okvir ukupno su uključene 104 projektne ideje koje su razvrstane po strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama. Najviše su zastupljeni prijedlozi u okviru 4. strateškog cilja, razvoj lokalne infrastrukture u iznosu oko 12 milijuna kuna. Potom slijede projektni prijedlozi u okviru 1. i 2. strateškog cilja, po 24 projektna prijedloga u iznosu oko 15 odnosno 5 milijuna kuna. U okviru 3. strateškog cilja, Diversifikacija, nominirano je 14 projektnih prijedloga u iznosu

Izvori za financiranje provedbe ovog programa su proračunska sredstva Zadarske županije i jedinice lokalne samouprave, sredstva centralne države, ostali domaći izvori sredstava (darovnice, fondovi i sl.), pred pristupni fondovi EU, sredstva međunarodnih financijskih institucija, sredstva bilateralne odnosno multilateralne suradnje.

Domaći izvori sredstava, kako lokalni, tako i državni, jako su ograničeni pa će za realizaciju predloženog programa biti potrebno povući značajna međunarodna sredstva. Međutim, pretpostavka za to je izrada prihvatljivih

od oko 20 milijuna kuna, većinom za razvoj selektivnih oblika turizma u ruralnom prostoru. U okviru 5. strateškog cilja, Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog nasljeđa nominirano je 15 projekata u vrijednosti od oko 2,5 milijuna kuna.

Među pristiglim projektnim idejama nije bilo prijedloga za neke od mjera koje smo za predviđeno plansko razdoblje označili kao najvažnije, kao što su primjerice, mjera informiranja i edukacije dionika ruralnog razvoja i mjera poticanja i promocije integrirane i ekološke proizvodnje. Budući će za navedene mjere Županija u slijedećoj godini raspisati natječaje za te mjere, za te smo mjere predvidjeli i određene financijske iznose. Isto tako, za neke od važnijih mjera je stiglo malo prijedloga projekata, kao što je primjerice za mjeru Upravljanje LAG-ovima i provedba lokalnih razvojnih strategija, stoga smo za te mjere predvidjeli dodatna sredstva. Na taj način dobili smo ukupni financijski okvir za provedbu Programa ruralnog razvoja Zadarske županije za 2013. godinu u iznosu oko 57 milijuna kuna. Ovaj financijski okvir je samo gruba procjena potrebnih sredstava za provedbu programa ruralnog razvitka Zadarske županije u slijedećoj godini.

projektnih prijedloga. Iako je Zadarska županija, odnosno njena razvojna agencija ZADRA značajno ojačala kapacitete za pribavljanje i upravljanje međunarodnim sredstvima to je još uvijek jedno od najvećih ograničenja za brži ruralni razvoj na području Zadarske županije. Stoga je u zadnjoj godini prije ulaska RH u EU potrebno postojeća županijska sredstva i sredstva jedinica lokalne samouprave prioritetno koristiti za provedbu mjera u okviru 1. strateškog cilja, Osposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj.

Tablica 48.: Financijski okvir mjera ruralnog razvoja

Redni broj	Naziv	Baza projekata		UO za poljoprivredu	UKUPNO
		Broj projekata	Iznos kn		
Cilj 1.		24	15.317.000,00	580.000,00	15.897.000,00
Prioritet 1.1.		23	15.297.000,00	400.000,00	15.697.000,00
Mjera 1.1.1.	Informiranje i edukacija dionika ruralnog razvoja	0	0,00	200.000,00	200.000,00
Mjera 1.1.2.	Potporna dionicima ruralnog razvoja u pripremi projekata	21	14.597.000,00	200.000,00	14.797.000,00
Mjera 1.1.3.	Poticanje preuzimanja i širenja IKT, elektroničkoga poslovanja, vještina i učenja	1	100.000,00	0,00	100.000,00
Mjera 1.1.4.	Razvoj novih programa osposobljavanja i obrazovanja u skladu s potrebama poljoprivrede i ribarstva	1	600.000,00	0,00	600.000,00
Prioritet 1.2.		1	20.000,00	180.000,00	200.000,00
Mjera 1.2.1.	Upravljanje LAG-ovima i provedba lokalnih razvojnih strategija	1	20.000,00	80.000,00	100.000,00
Mjera 1.2.2.	Osposobljavanje lokalnih organizacija za ruralni razvoj	0	0,00	100.000,00	100.000,00
Cilj 2.		24	5.001.537,00	1.300.000,00	6.301.537,00
Prioritet 2.1.		0	0,00	500.000,00	500.000,00
Mjera 2.1.1.	Sređivanje zemljišno-knjiškog stanja i okrupnjavanje poljoprivrednih posjeda	0	0,00	200.000,00	200.000,00
Mjera 2.1.2.	Izgradnja sustava za navodnjavanje	0	0,00	200.000,00	200.000,00
Mjera 2.1.3.	Unapređenje ruralnog financiranja	0	0,00	100.000,00	100.000,00
Prioritet 2.2.		20	4.533.652,00	300.000,00	4.833.652,00
Mjera 2.2.1.	Poticanje prerade, trženja i promocije poljoprivrednih proizvoda	16	4.006.652,00	0,00	4.006.652,00
Mjera 2.2.2.	Poticanje razvoja ribarstva i marikulture te prerade ribljih proizvoda	1	50.000,00	300.000,00	350.000,00
Mjera 2.2.4.	Zaštita, certificiranje i brendiranje proizvoda	3	477.000,00	0,00	477.000,00
Prioritet 2.3.		3	217.885,00	500.000,00	717.885,00
Mjera 2.3.1.	Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i jela	0	0,00	500.000,00	500.000,00
Mjera 2.3.2.	Razvoj proizvodnje i prodaje tradicijskih suvenira i očuvanje tradicijskih zanata	3	217.885,00	0,00	217.885,00

Prioritet 2.4.	Primjena inovacija i novih tehnologija u poljoprivredi, ribarstvu i akvakulturi	1	250.000,00	0,00	250.000,00	250.000,00
Mjera 2.4.2.	Potpora korištenju novih tehnologija	1	250.000,00	0,00	250.000,00	250.000,00
Cilj 3.	Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru županije	14	20.041.972,00	0,00	20.041.972,00	20.041.972,00
Prioritet 3.1.	Razvoj ruralnog turizma	14	20.041.972,00	0,00	20.041.972,00	20.041.972,00
Mjera 3.1.1.	Razvoju turističke ponude na OPG-u	3	650.000,00	0,00	650.000,00	650.000,00
Mjera 3.1.3.	Razvoju selektivnih oblika turizma	10	19.381.972,00	0,00	19.381.972,00	19.381.972,00
Mjera 3.1.4.	Umrežavanje i promocija ruralne turističke ponude	1	10.000,00	0,00	10.000,00	10.000,00
Cilj 4.	Razvoj lokalne infrastrukture	27	12.091.697,00	0,00	12.091.697,00	12.091.697,00
Prioritet 4.1.	Razvoj fizičke infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	15	9.353.697,00	0,00	9.353.697,00	9.353.697,00
Mjera 4.1.1.	Razvoj vodoopskrbe	3	1.629.475,00	0,00	1.629.475,00	1.629.475,00
Mjera 4.1.2.	Razvoj odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda	2	636.000,00	0,00	636.000,00	636.000,00
Mjera 4.1.3.	Poticanje održivog gospodarenja otpadom	1	831.000,00	0,00	831.000,00	831.000,00
Mjera 4.1.4.	Izgradnja i održavanje lokalnih i nerazvrstanih cesta te šumskih putova	6	5.937.222,00	0,00	5.937.222,00	5.937.222,00
Mjera 4.1.5.	Obnova, izgradnja i održavanje komunalnih privežišta i iskrainih mjesta	3	320.000,00	0,00	320.000,00	320.000,00
Prioritet 4.2.	Razvoj društvene infrastrukture na otocima i udaljenim naseljima	12	2.738.000,00	0,00	2.738.000,00	2.738.000,00
Mjera 4.2.1.	Obnova i razvoj društvene infrastrukture	11	2.678.000,00	0,00	2.678.000,00	2.678.000,00
Mjera 4.2.2.	Potpora razvoju i provedbi društvenih programa i usluga	1	60.000,00	0,00	60.000,00	60.000,00
Cilj 5.	Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog naslijeđa	15	2.461.000,00	500.000,00	2.961.000,00	2.961.000,00
Prioritet 5.1.	Očuvanje i zaštita kulturnog naslijeđa	11	2.240.000,00	0,00	2.240.000,00	2.240.000,00
Mjera 5.1.1.	Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne baštine	11	2.240.000,00	0,00	2.240.000,00	2.240.000,00
Prioritet 5.2.	Održiva uporaba prirodnih resursa, očuvanja i zaštita prirode i okoliša	4	221.000,00	500.000,00	721.000,00	721.000,00
Mjera 5.2.1.	Poticanje i promicanje integrirane i ekološke proizvodnje	0	0,00	500.000,00	500.000,00	500.000,00
Mjera 5.2.2.	Očuvanje i održivo korištenje prirodnih dobara kroz druge sektore	4	221.000,00	0,00	221.000,00	0,00
SVEUKUPNO		104	54.913.206,00	2.380.000,00	57.293.206,00	57.293.206,00

7.7. Provedba i praćenje programa ruralnog razvoja

Zadarska županija nema u potpunosti razvijene institucionalne okvire koji bi omogućili adekvatnu provedbu Programa ruralnog razvoja. Lokalne upravne strukture imaju ograničen opseg djelovanja (nedostatak financija i kadrova) te nepostojanje odgovarajućih upravnih struktura predstavlja ozbiljnu prepreku u provedbi Programa. Budući da će politika ruralnog razvoja s vremenom samo dobivati na značaju institucionalni kapaciteti će se morati osnažiti. Kao što je već naglašeno ovaj

Program je prvi strateško razvojni dokument koji se bavi politikom ruralnog razvoja i kao takav je prvi pomak prema pripremi ruralnih područja za budućnost. Institucije, razne organizacije, zadruge, udruge, trgovačka društva, organizacije proizvođača, OPG-i su ti koji će biti krajnji korisnici ovog programa. Ovim poglavljem izdvojene su institucije i organizacije koje će imati istaknutu ulogu u procesu provedbe ruralne politike i ovoga Programa.

Najbitnije organizacije date su sljedećim prikazom:

Organizacije koje na lokalnoj razini (ljudskim i financijskim kapacitetima) direktno mogu sudjelovati u provedbi programa:

Zadarska županija
 ZADRA
 Gradovi i općine
 LAG Laura
 LAG Bura
 LAG Mareta
 Hrvatska poljoprivredna komora
 Javna savjetodavna poljoprivredna služba
 Hrvatska poljoprivredna agencija
 Sveučilište u Zadru
 Zavod za prostorno uređenje
 Hrvatska obrtnička komora
 Hrvatska gospodarska komora
 Hrvatske šume
 Hrvatske vode
 Javna ustanova za zaštićene dijelove prirode
 Lovački savez Zadarske županije
 Ured državne uprave
 Turistička zajednica Zadarske županije
 Hrvatski zavod za zapošljavanje
 Razne aktivne poljoprivredne, ribarske, lovne, ekološke i dr. zadruge, udruge i organizacije
 Razne aktivne tvrtke, posebno srednje i velike u poljoprivredi i ribarstvu
 Razni obrti, posebno tradicionalni te obiteljska poljoprivredna gospodarstva

Organizacije koje sa nacionalne razine mogu doprinijeti provedbi programa:

Ministarstvo poljoprivrede
 Ministarstvo poljoprivrede – Uprava za ribarstvo
 Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
 Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo
 Agencija za zaštitu okoliša
 Druga relevantna ministarstva (turizam, regionalni razvoj, zaštita okoliša, poduzetništvo, kultura, itd.)
 Ostali

Odgovornost za provedbu programa ruralnog razvoja prije svega leži na Zadarskoj županiji i ZADRA-i, koji su ujedno nositelj i koordinator izrade Programa. Spomenute institucije mogu organizirati, koordinirati i pratiti proces implementacije programa, te vlastitim projektima pokretati inicijativu u provedbi programa ruralnog razvoja. Međutim, implementacija ovakvog strateško-razvojnog dokumenta je puno kompleksnija i uključuje cijeli niz faktora/institucija koje mogu biti nositelji ruralnoga razvoja. Na području županije djeluju brojna povjerenstva, nacionalne ispostave, zadruge i udruge, a posebno su važni LAG-ovi koji svojim djelovanjem mogu preuzeti dio odgovornosti u provedbi Programa. Prije svega je potrebna koordinacija i zajednički smjer djelovanja, što je ovim Programom (putem detaljno definiranih mjera) i određeno.

Institucionalni okvir za provedbu Programa ruralnog razvoja

Usmjeravanje i poticanje ruralnog razvoja ima tri ključne razine:

- programiranje,
- provedba,
- strateško usmjeravanje i nadzor.

Partnerski odbor, kao i u fazi izrade Programa, nastavlja imati savjetodavnu ulogu i u fazi provedbe te prihvaća izvješće o provedbi Programa.

Zadaće Partnerskog odbora u procesu provedbe su:

- strateško usmjeravanje ruralnog razvitka na području županije,
- odobravanje programa ruralnog razvitka,
- nadzor provedbe programa i realizacije financijskih sredstava.

Uz Partnerski odbor, operativno tijelo koje će koordinirati procesom provedbe i izvještavanja činit će predstavnici Upravnog odjela za poljoprivredu Zadarske županije i ZADRA-e, uz suradnju ostalih odjela i institucija Zadarske županije. Ovdje treba naglasiti kako postojeći institucijski okvir nije dovoljan za učinkovitu provedbu ruralnog razvoja. Stoga će trebati razmotriti uspostavu novih tijela odnosno redefiniranje i usklađivanje rada postojećih institucija za provedbu Ruralnog razvoja na području županije.

Provedba Programa ruralnog razvoja obuhvaća veliki broj aktivnosti vezanih uz provedbu mjera ruralnog razvoja (raspisivanje natječaja za sredstva iz prihvaćenih mjera potpore, zaprimanje, provjera i evidencija zahtjeva,

zaključenje potrebnih ugovora, odobravanje zahtjeva, osmišljavanje, pripremu i provedbu konkretnih projekata za financiranje iz različitih izvora financiranja, itd.), evidenciju provedbe mjera, operativni nadzor provedbe programa na terenu, usklađivanje aktivnosti ruralnog razvoja, komunikaciju s ministarstvima, državnim agencijama, JLS i LAG-ovima.

Navedene poslove trebalo bi povjeriti županijskom operativnom tijelu, novoj agenciji za ruralni razvoj ili ZADRA-i, koju bi prije toga trebalo kadrovski i materijalno ojačati. Do tada, za operativnu provedbu programa ruralnog razvoja treba biti nadležan Upravni odjel za poljoprivredu uz usku suradnju s ostalima upravnim odjelima i ZADRA-om.

Praćenje Programa

Radi olakšanog praćenja provedbe Programa koristit će se formirana baza ruralnih projekata, koja će ujedno poslužiti kao temeljni okvir za praćenje ostvarivanja pojedinih mjera i zadatih indikatora. Baza se mora ažurirati na godišnjoj razini što će omogućiti kontinuirano informiranje o stanju na terenu, te „integrirano“ upravljanje razvojem. Jednom godišnje Upravni odjel za poljoprivredu Zadarske županije i ZADRA d.o.o. inicirati će proces izvještavanja o postignutoj provedbi programa, koji će se potom prezentirati Partnerskom odboru. Partnerski odbor će kao

savjetodavno tijelo nadzirati proces provedbe i praćenja, na način da će pružati preporuke i primjedbe na provedbu/izvještavanje postignutih rezultata Programa. Nakon dvije godine, provest će se ocjena provedbe Programa po dogovorenim načelima, nakon čega se može pristupiti ažuriranju postojećeg dokumenta, kako je planirano izradom ovog programa. Razlog tomu su očekivane promjene nakon ulaska u EU, kada će se pobliže moći odrediti financijska konstrukcija za pojedine mjere te će se znati detalji na nacionalnom nivou bitni za provedbu u mjera ruralnog razvoja.

VIII.

Zaključak

Program ruralnog razvoja Zadarske županije namijenjen je svim ključnim subjektima ruralnog života i s njim povezanim djelatnostima te svim subjektima koji izravno sudjeluju ili su povezani sa ruralnim razvojem na području Zadarske županije. Program je rezultat rada temeljenog na partnerskoj metodi kojom su uključeni ključni dionici ruralnog razvoja u planiranju i programiranju ruralnog razvoja Zadarske županije.

Rezultati predstavljeni u ovom Programu su nastali kao rezultat partnerstva te stalne i otvorene interakcije između radnih skupina i partnera. Tijekom izrade Programa postignuto je dublje razumijevanje uloge i značenja ovog dokumenta te je podignuta razina svijesti o

ruralnom razvoju. Na održanim radionicama, sudjelovali su brojni ljudi koji su na različite načine, direktno ili indirektno, bili uključeni u izradu prijedloga programa ruralnog razvoja Zadarske županije.

Ovim se planom predlaže strateški okvir za razvoj ruralnog područja, a pitanje odabira organizacijsko-upravljačkog modela i sustava financijske podrške razvoju predmet je dogovora i suglasnosti ključnih subjekata. Prema tome, ovaj Program predstavlja provedbenu osnovu za dogovor o suradnji svih uključenih subjekata javnog, privatnog i civilnog sektora oko ključnih koraka i odgovornosti oko ruralnog razvoja Zadarske županije

Dodatak 1: Popis članova Radne skupine i Partnerskog odbora za izradu Programa ruralnog razvoja Zadarske županije

Članovi radnih skupina

1.	IME I PREZIME	ORGANIZACIJA
2.	Daniel Segarić	Zadarska županija - pročelnik UO za poljoprivredu
3.	Ivica Katić	Grad Zadar
4.	Nikolina Mičić	Grad Zadar
5.	Mladenka Mašina	PZ Drobnica
6.	Željko Domitrović	Grad Biograd na Moru
7.	Rade Bobanović	Zadruga maslina i vino
8.	Tomislav Demo	Udruga povrtlara
9.	Lav Bavčević	HPK
10.	Danijel Katičin	Predstavnik otočkih općina
11.	Morana Babajko	Javna Ustanova za zaštićena područja prirode
12.	Julie Špec	UNDP
13.	Gordana Dragun	HPK
14.	Ivo Moković	LAG Mareta
15.	Stanislav Kleva	M.O. Olib
16.	Vesna Petešić	JUPP Telašćica
17.	Anita Švorinić	Zadarska županija
18.	Dubravko Bacalja	HZZ PS Zadar
19.	Darinka Zorić	Općina Sv. Filip i Jakov
20.	Marica Erlić	Udruga „BNM“
21.	Sanja Birkić	Udruga „BNM“
22.	Ivana Šimić	Grad Benkovac
23.	Anđelko Morožin	Grad Biograd
24.	Adriana Benčić	TZO Tkon
25.	Mario Zrile	Udruga „BNM“
26.	Radoslav Bojmić	Obrt
27.	Marin Prtenjača	Općina Polača
28.	Željko Domitrović	LAG „Laura“
29.	Slavo Stojanov	Općina Pakoštane
30.	Goldy Anzulović	Goldy d.o.o.
31.	Stjepan Marinović	Općina Poličnik
32.	Dubravka Gazić	OPG Vrata Velebita
33.	Šime Gazić	OPG Vrata Velebita
34.	Marijana Marasović	TZO Starigrad
35.	Tatjana Smokrović	Hotel „Alan“ d.d.
36.	Ivica Mitrović	Zavičajni klub Janko Mitrović
37.	Mario Zubčić	Općina Starigrad
38.	Mirjana Zubčić	Općina Novigrad
39.	Plamenko Anzulović	KUD Novigrad

40.	Slavko Čoza	Puntica d.o.o.
41.	Iva Jergan	Zadarska županija
42.	Marija Dejanović	TZ Nin
43.	Klara Eškinja Glavan	TZO sv. Filip i Jakov
44.	Jure Jelenić	Općina sv. Filip i Jakov
45.	Katerina Skelin	Zadarska županija
46.	Ivan Čupić	LAG „Laura“
47.	Damir Kovačić	Agronomski fakultet Zagreb
48.	Sanja Peričić	ZADRA d.o.o.
49.	Šime Erlić	ZADRA d.o.o.
50.	Vesna Kesić	PZ Veda
51.	Denis Rako	Vina otoka Paga

Članovi Partnerskog odbora

1.	Daniel Segarić,	Upravni odjel za poljoprivredu Zadarske županije
2.	Davor Lonić	Upravni odjel za razvoj i europske procese Zadarske županije
3.	Sanja Peričić	ZADRA, Razvojna agencija Zadarske županije d.o.o.
4.	Katerina Skelin	Upravni odjel za poljoprivredu
5.	Šime Erlić	ZADRA, Razvojna agencija Zadarske županije d.o.o.
6.	Ivana Laginja	UNDP
7.	Nives Kozulić	Zavod za prostorno uređenje
8.	Lav Bavčević	Hrvatska poljoprivredna komora
9.	Gordana Dragun	Hrvatska poljoprivredna komora
10.	Ivan Čupić	LAG Laura
11.	Stjepan Marinović	LAG Bura
12.	Valentin Bakota	LAG Zadarski otoci
13.	Dolores Barač	Hrvatska poljoprivredna agencija
14.	Jozo Rogošić	Odjel za poljodjelstvo i akvakulturu Sredozemlja Sveučilišta u Zadru
15.	Josip Faričić	Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru
16.	Petar Pedišić	Hrvatska gospodarska komora

Odluka o osnivanju i imenovanju Partnerskog odbora za ruralni razvoj Zadarske županije

REPUBLIKA HRVATSKA

 ZADARSKA ŽUPANIJA**ŽUPAN**

KLASA:910-04/11-01/16

URBROJ:2198/1-01-11-2

Zadar, 21. rujna 2011. godine

Temeljem članka 28. Statuta Zadarske županije («Službeni glasnik Zadarske županije» broj 15/09, 7/10, i 11/10) župan Zadarske županije dana 21. rujna 2011. godine donosi

ODLUKU**o osnivanju i imenovanju Partnerskog odbora za ruralni razvoj Zadarske županije**

I.

Ovom Odlukom osniva se Partnerski odbor za ruralni razvoj Zadarske županije.

II.

Partnerski odbor za ruralni razvoj Zadarske županije se osniva kao savjetodavno tijelo s ciljem definiranja strateških ciljeva i prioriteta održivog ruralnog razvoja županije.

III.

Partnerski odbor za ruralni razvoj Zadarske županije sudjeluje u svim fazama izrade i provedbe Operativnog programa ruralnog razvoja od analize stanja i SWOT analize, preko definiranja razvojnih problema županije, utvrđivanja vizije i ciljeva, prioriteta i mjera, do odabira razvojnih projekata i praćenja provedbe Operativnog programa ruralnog razvoja.

IV.

U Partnerski odbor za ruralni razvoj Zadarske županije imenuju se:

1. Daniel Segarić, Upravni odjel za poljoprivredu
2. Davor Lonić, Upravni odjel za razvoj i europske procese
3. Sanja Peričić, ZADRA, Razvojna agencija Zadarske županije d.o.o.
4. Katerina Skelin, Upravni odjel za poljoprivredu
5. Šime Erlić, ZADRA, Razvojna agencija Zadarske županije d.o.o.
6. Ivana Laginja, UNDP
7. Nives Kozulić, Zavod za prostorno uređenje
8. Lav Bavčević, Hrvatska poljoprivredna komora
9. Gordana Dragun, Hrvatska poljoprivredna komora

POPIS TABLICA

Tablica 1. Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju u Zadarskoj županiji	9
Tablica 2. Površina i broj stanovnika prostora zadarske urbane regije	10
Tablica 3. Površina i broj stanovnika ravnokotarskog zaobalnog prostora	11
Tablica 4. Površina i broj stanovnika prostora bukovice	12
Tablica 5. Površina i broj stanovnika prostora podvelebitskog kanala	13
Tablica 6. Površina i broj stanovnika ličko-pounskog prostora	14
Tablica 7. Površina i broj stanovnika zadarsko-biogradskih otoka	15
Tablica 8. Površina i broj stanovnika otoka Paga	16
Tablica 9. LAG Laura	21
Tablica 10. LAG Bura	22
Tablica 11. LAG otoci	23
Tablica 12. Broj stanovnika prema gradovima i općinama u Zadarskoj županiji 2001. i 2011. godine	25
Tablica 13. Prirodno kretanje stanovništva u 2010. godini	26
Tablica 14. Obrazovna struktura stanovništva Zadarske županije i RH 2001. godine	26
Tablica 15. Ukupni izvoz poljoprivredne i prehrambene industrije Zadarske županije u 2010.	29
Tablica 16. Najveći izvoznici Zadarske županije u 2010. godini s ruralnog područja	30
Tablica 17. Pregled zadruga u Zadarskoj županiji	34
Tablica 18. Izabrani pokazatelji za zadruga Zadarske županije	35
Tablica 19. Korisnici SAPARD sredstava u Zadarskoj županiji	39
Tablica 20. Poslovni korisnici IPARD sredstava u Zadarskoj županiji	40
Tablica 21. Cestovna infrastruktura	42
Tablica 22. Sidrišta Zadarske županije	44
Tablica 23. Općine/gradovi korisnici IPARD sredstava u Zadarskoj županiji	47
Tablica 24. Minski sumnjivo područje i područje zagađeno isključivo neeksplodiranim ubojitim sredstvima u Zadarskoj županiji	50
Tablica 25. Površina mreže NATURA 2000 na području Zadarske županije	55
Tablica 26. Poljoprivredni proizvođači prema korištenom poljoprivrednom zemljištu u ZZ i RH	66
Tablica 27. Poljoprivredno zemljište u vlasništvu države	67
Tablica 28. Broj ARKOD parcela, njihova površina i broj PG-a za Zadarsku županiju	68
Tablica 29. Struktura poljop. gospodarstava (sa posjedom) po veličini na razini Županije u 2010.g.	71
Tablica 30. Broj registriranih poljoprivrednih gospodarstava na području Zadarske županije	71
Tablica 31. Površina korištenih oranica i vrtova	73
Tablica 32. Površine pod trajnim nasadima u Zadarskoj županiji	74
Tablica 33. Površine pod trajnim nasadima	74
Tablica 34. Površine vinograda po općinama/gradovima	75
Tablica 35. Zastupljenost sorti vina na području Zadarske županije	76
Tablica 36. Brojno stanje stabala maslina kroz godine	77
Tablica 37. Broj uzgajivača i broj grla na području Zadarske županije	79
Tablica 38. Površine pod ekološkom poljoprivredom proizvođača upisanih u upisnik ekoloških proizvođača po županijama.	81
Tablica 39. Istaknuta turistička domaćinstva u Zadarskoj županiji	85
Tablica 40. Površine šuma i šumskog zemljišta po područjima	90
Tablica 41. Broj i površina lovišta u Zadarskoj županiji	92
Tablica 42. Ulov ribe i drugih morskih organizama po županijama u 2010. godini	94
Tablica 43. Ulov ribe i drugih morskih organizama u Zadarskoj županiji u 2010. godini po vrstama	95
Tablica 44. Popis najznačajnijih iskrcajnih mjesta u RH u 2010. godini	97
Tablica 45. Količina proizvodnje u marikulturi u RH i Zadarskoj županiji	100
Tablica 46. Matrica utjecaja na odabrana područja djelovanja ruralne politike	137
Tablica 47. Odnos ciljeva Programa ruralnog razvoja Zadarske županije sa Strategijom ruralnog razvoja RH i županijskom razvojnom strategijom	140
Tablica 48. Financijski okvir mjera ruralnog razvoja	145

OPIS SLIKA:

Slika 1: Organizacijska struktura za izradu Programa	5
Slika 2: Prikaz ruralnih i urbanih općina prema OECD klasifikaciji*	9
Slika 3: Pokrivenost teritorija zemalja EU 15 LAG-ovima prema temama	19
Slika 4: Hrvatski LAG-ovi*	20
Slika 5: Struktura ukupnih prihoda u 2010. po gradovima i općinama	28
Slika 6: Stopa nezaposlenosti za ZŽ I RH za razdoblje 2003.-2010.	33
Slika 7: Struktura ukupnih prihoda u 2010. po gradovima i općinama	34
Slika 8: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Zadarskoj županiji prema oznaci glavne djelatnosti	33
Slika 9: Predviđena ulaganja jedinica lokalne samouprave u 2011 god.	37
Slika 10: Minski sumnjiv prostor Zadarske županije	51
Slika 11: Zaštićena područja Zadarske županije	54
Slika 12: Potencijalna NATURA 2000 područja Zadarske županije	56
Slika 13: Struktura kopnenih površina Zadarske županije	65
Slika 14: Vlasnička struktura prema podacima iz ARKOD sustava	69
Slika 15: Poljoprivredne površine prema vrsti uporabe iz sustava	69
Slika 16: Ulov po županijama u 2010. godini	94
Slika 17: Poslovni subjekti s primarnom djelatnošću Ribarstvo i uzgoj riba, po sjedištu u ZŽ u 2012. godini	95
Slika 18: Akvatorij Zadarske županije najprikladniji za uzgoj školjaka	98
Slika 19: Zone ocijenjene kao najprikladnije za kavezni uzgoj bijele ribe	99
Slika 20: Zone ocijenjene kao najprikladnije za kavezni uzgoj bijele ribe	99
Slika 21: Broj ruralnih projektnih ideja razvrstanih prema prioritetima	142

